

Rudolf Steiner

OMUL SUPRASENSIBIL ÎN CONCEPȚIA ANTROPOSOFICĂ

GA 231

șapte conferințe ținute la Haga
în perioada 13 - 18 noiembrie 1923

Traducerea:

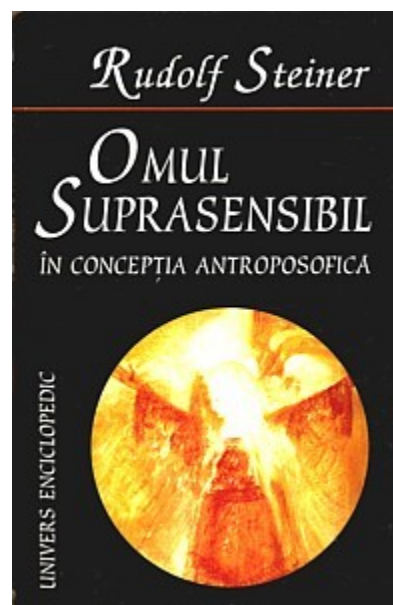
Cristina Muică (primele două conferințe),
Olga Otetelișanu (următoarele cinci conferințe)

Titlul original : DER ÜBERSINNLICHE
MENSCHANTROPOSOPHISCH ERFAST

Nr.curent în bibliografia generală GA 231

Mulțumim domnului inginer Lucian Lăzărescu pentru
amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție textul acestei ediții

© Toate drepturile pentru traducerea în limba română sunt rezervate
[Ediții UNIVERS ENCICLOPEDI](#)

ANTROPOSOFIA - CERINȚĂ A EPOCII NOASTRE

Conferință publică, Haga, 15 noiembrie 1923

În momentul de față părerea generală este că există anumite limite ale cunoașterii omenești, nu numai limite temporale determinate de faptul că în decursul timpului care s-a scurs nu s-a putut realiza totul și unele lucruri au rămas pe seama viitorului, ci și limite care sunt numite, într-un sens cu totul general, „limite ale cunoașterii”, ca granițe ale posibilității omenești de înțelegere. Se consideră că omul este astfel alcătuit încât nu poate percepe decât anumite lucruri, că nu ar putea avea cunoștințe clare decât despre unele lucruri, în timp ce altele s-ar afla dincolo de capacitatea sa de înțelegere. În general, se consideră că la lucrurile care aparțin așa-zisei lumi suprasensibile omul nu poate ajunge prin cunoaștere, că în privința lor omul trebuie să se mulțumească cu ceea ce adesea este numit credință, acceptarea unor presupuneri provenind din sentimente sau alte trăiri obscure. Tocmai strădaniile ultimelor secole ca și cele actuale, care sub raport științific au dus la obținerea celor mai mari succese, acelea obținute de științele naturii, care au adus și foloase practice cât se poate de mari, sunt considerate de omenirea de astăzi ca fiind dovada faptului că ar trebui să ne limităm la ceea ce poate fi sesizat prin simțuri, la ceea ce poate fi stabilit pe cale experimentală; dar această lume este adevărată numai pentru simțuri. Dacă ne referim la oameni, aceasta nu este decât acea lume pe care omul o traversează, atunci când se află în corpul fizic, între naștere și moarte sau între zămislire și moarte.

Desigur, nu putem nega faptul că științele naturii își datorează succesele atât de mari tocmai

faptului că au păstrat niște limite, s-au mărginit la cercetarea, sub toate aspectele, a lumii perceptibile, fără a-și lua libertatea de a trage în vreun fel, din observații făcute asupra lumii accesibile simțurilor, concluzii privind lumea suprasensibilă. Dar, pe de altă parte, pentru omul chibzuit tocmai această acceptare a caracterului limitat al cunoașterii, care pare pe deplin demonstrat, are în sine ceva din cale afară de tragic, un tragism de care, în prezent, puțini oameni sunt conștienți, dar care în sufletele multora se reflectă în sentimente nedeslușite, în tot felul de trăiri subconștiente, care îi fac adesea să fie nesiguri și ineficienți în viață, în activitatea lor, în relațiile cu semenii lor și în alte privințe. Căci începem să simțim din ce în ce mai mult că limitele la care urmează să ne oprim în acest mod nu sunt numai limitele unei lumi suprasensibile exterioare aflate mai presus de simțuri, ci că de aceste limite ale cunoașterii, dacă le înțelegem așa cum trebuie, se leagă încă ceva, de cu totul altă natură. Omul simte treptat că însăși adevărata sa ființă trebuie să fie de natură suprasensibilă, că adevărata sa ființă, prin care se afirmă valoarea și demnitatea sa de om, trebuie să se afle în spirit, deci în ceea ce este mai presus de simțuri. Dacă ne oprim cu toată cunoașterea înaintea lumii suprasensibile, înseamnă că ne oprim înaintea cunoașterii de sine. Se renunță la înțelegerea a ceea ce este mai de preț, mai important în însăși ființa omenească.

Dar prin această renunțare este înăbușită și încrederea în sine lăuntrică corectă. Prin ce simte oare omul că aparține lumii naturale, cercetată cu atâta succes în ziua de azi? Doar prin faptul că el poartă în sine însuși această lume naturală, în primul rând în corpul său exterior, fizic. Purtăm în noi în mare măsură tot ceea ce există în ambianță, ca substanțe și legi naturale, cel puțin în mare parte. Prin aceasta ne putem simți legați de natura perceptibilă. Nu am simți că existăm în această natură perceptibilă prin simțuri dacă nu am face parte din ea cu propriul nostru corp, sau dacă nu am putea să ne studiem pe noi înșine ca ființe supuse simțurilor. Dar tot așa stau lucrurile, chiar dacă oamenii nu sunt pe deplin conștienți de aceasta, cu ceea ce se află mai presus de simțuri, cu ceea ce umple, ca ființă umană reală, interioritatea spirituală umană. Dacă nu putem să simțim că facem parte dintr-o natură spirituală, dacă nu putem să simțim că suntem făpturi care își iau în sine forțele, substanțele spiritualului, atunci nu putem nici măcar să ne recunoaștem ca ființe omenești spirituale. Și ca urmare ne va lipsi încrederea în sine, în ceea ce simțim că este lucrul cel mai de preț, cel mai important, ceea ce ne face de fapt să fim oameni, acel lucru prin care vrem să fim cu adevărat oameni.

Pe de altă parte, aceasta se mai leagă de un anumit fapt. Simțim că ceea ce numim impulsuri morale, ceea ce constituie conținutul puterilor noastre morale-spirituale, nu decurge din ceva care ar ține de materie, în nici un caz nu din procesele care au loc în mușchi, în oase sau în sânge. Simțim că ele provin dintr-o lume spirituală, dar plutim în incertitudine cu privire la această lume cu desăvârșire spirituală, dacă cunoașterea noastră se oprește la frontierele lumii suprasensibile.

Astfel, omenirea actuală nu este în stare să creeze în mod corect puntea între ceea ce îi oferă, așa putea spune, în mod brut, existența naturală exterioară și ceea ce primește din miezul spiritual cel mai intim și care este conținutul ordinii morale cosmice. Ne lipsește curajul de a lămurii întotdeauna așa cum se cuvine ceea ce există acolo pentru simțirea omenească. Științele naturii au contribuit în mod substanțial la stabilirea, cel puțin ipotetică, a unor noțiuni despre ființele vii actuale din care ar fi evoluat omul. Se descrie, cel puțin ipotetic, cum s-a format lumea noastră din nebuloasa cosmică; se emit ipoteze și despre sfârșitul sistemului nostru planetar, deci al sistemului căruia îi aparținem de fapt. Se imaginează că acest întreg sistem care se desfășoară în timp se adună, se alcătuiește într-un fel din substanțe naturale sub acțiunea unor forțe naturale. Se imaginează apoi că la un moment dat o parte a acestor forțe a dus la apariția omului fizic. Electricitatea, magnetismul, energia calorică și așa mai departe sunt accesibile observațiilor exterioare, în domeniul acestora omul care gândește se simte sigur de conținutul conștientului său. Dar atunci când apare în el nevoia să gândească asupra a ceea ce nu provine din natura sa fizică, și anume asupra impulsurilor morale-spirituale, ca fiind active în lume, dacă trebuie să gândească în mod eficient la ceea

ce poate să realizeze printr-o forță spirituală elementară, rezultatul trebuind să apară astfel în mod concret în lume, dacă trebuie să aibă trăiri care să nu dispară o dată cu ceea ce este fizic, atunci omul nu mai are un punct de sprijin pentru a deduce din ceea ce a recunoscut a fi limitele cunoașterii: aceste forțe morale sunt la fel de active ca și ceea ce rezultă din acțiunea brutală a forțelor naturale fizice.

De aici izvorăsc pentru omul de astăzi nu numai îndoieli teoretice, ci și incertitudini ale întregului suflet, incertitudini ale temperamentului, care pot fi observate pretutindeni de către cei care pot să urmărească neîngrădit mersul civilizației noastre, deși oamenii se înșală adesea cu privire la aceste lucruri. Căci este o caracteristică a civilizației actuale faptul că oamenii se înșală tocmai în privința celor mai profunde probleme ale civilizației. Însă în subconștient aceste întrebări sunt totuși active și ele se exteriorizează, nu teoretic, ci prin întreaga dispoziție sufletească, prin seriozitatea și caracterul activ al vieții sufletești. În aceasta rezidă tragismul interior, care se află de fapt în străfundul oricărui suflet, chiar și a celui mai superficial. Deși poate părea ceva paradoxal în epoca noastră - de aici izvorăște tocmai dorința de cunoaștere suprasensibilă a multor oameni. S-ar putea spune că și în domeniul spiritual se petrece ceva asemănător cu foamea și setea. Omul nu își dorește mâncare și băutură când este sătul, ci le dorește când este lipsit de ele. Iar omenirea actuală tânjește după cele suprasensibile dintr-o necesitate profundă, deoarece este lipsită de ele. În timp ce, pe de o parte, filosofii și cercetătorii naturii din ziua de astăzi vor să dovedească din ce în ce mai mult că există piedici și granițe de netrecut spre lumea suprasensibilă, vedem, pe de altă parte, dimpotrivă, o sete nepotolită a foarte multor suflete omenești pentru cunoaștere suprasensibilă, iar numărul acestora va crește tot mai mult.

Acestei cunoașteri suprasensibile i se opune o concepție sau mai bine zis un mod de cercetare despre care vă voi vorbi azi. Nu vă voi vorbi însă de un mod de cercetare de felul celor prin care unii doresc să ajungă cu foarte mare ușurință la cunoaștere suprasensibilă, ci despre un mod de cunoaștere care este de fapt o problemă exclusiv interioară, intimă, a sufletului omenesc, fiind totuși tot atât de științifică, tot atât de precisă și sigură, nu numai ca datele științelor naturii exterioare, ci ca însăși datele matematice sau geometrice ale științei. Dar în timp ce tindem către o astfel de cunoaștere și ne apropiem de cunoașterea a ceea ce este suprasensibil în om, ajungem și la ceva care ne stârnește de la început toate îndoielile posibile, ne induce de la început incertitudini.

Dacă privim spre exterior, ajungem foarte repede să remarcăm că, în ceea ce privește concepția exterioară imediată, naturaliștii și filosofii au dreptate atunci când vorbesc despre limite ale cunoașterii. Trebuie deci să privim spre interior. Dar atunci când privim spre interior rămânând în starea de conștiință obișnuită, la ceea ce se leagă de viața obișnuită și de știința curentă, nu găsim mai întâi nimic altceva decât, într-un fel de imagine gândită, tot lumea exterioară. Dacă suntem perfect sinceri în privința cunoașterii de sine spre care năzuim și ne întrebăm: Ce găsești atunci când, în loc să privești lumea, te întorci cu privirea spre interiorul tău, ce este de fapt acolo înăuntru, în tine?, ne dăm seama clar că acolo în interior găsim aceeași lume, chiar dacă numai ca imagine. Evenimentele pe care le-am trăit s-au imprimat în viața noastră de reprezentare, în sensibilitatea noastră. Viețuim, ca să zicem așa, o imagine - trecută prin gândirea și sensibilitatea noastră - a ceea ce se află în afara noastră. Am îndreptat numai privirea în sens retrospectiv. La început acest lucru nu ne oferă nimic nou, ci doar ceea ce se află și în exterior, dar în imagini estompate. Omul este stăpânit atunci numai de un sentiment general că în acest vârtej de gânduri, idei și senzații se află el ca un Eu, ca o individualitate. Dar acest sentiment este atât de general și neclar, încât la început nu-i servește la mare lucru.

De aceea în evul mediu, în vremuri când se pătrunsese în mod intensiv în cunoașterea de sine, în cunoașterea sufletului omenesc, la început nu se dădea mare atenție la ceea ce ar putea obține cineva în starea obișnuită de conștiință printr-o simplă introspecție

retrospectivă, ci se căuta în mult mai mare măsură să se obțină pe altă cale cunoașterea sufletească. Această cale este oricum interesantă și, pentru ca să putem să înțelegem acea autocunoaștere la care mă refer eu, trebuie să pornim de la această cunoaștere sufletească de alt gen, adesea foarte dorită. Remarc din capul locului că pornesc de la celălalt gen de cunoaștere numai pentru a vă lămuri ce vreau să spun, nu pentru că i-aș acorda o valoare în sine. Deci să nu creadă cineva că dacă pornesc de la vis deja îi atribui acestuia o valoare cognitivă. Totuși această viață de vis este deosebit de importantă. Cine a căutat vreodată cunoașterea sufletească prin viața de vis a putut să observe că într-o privință ceea ce ține de suflet iese la iveală în vis într-un mod mult mai caracteristic decât atunci când omul se închide în sine și, așa cum se spune adesea, caută să se autoanalizeze. Urmărind visele ați putut constata că ele sunt de două feluri. Este ca și cum visul creează imagini unduitoare, de o evidență fantastică, care nu sunt atât de abstracte ca gândurile pe care le avem în mod constient în timpul zilei. Dar visul formează în primul rând ceva ce pare enigmatic, pe de o parte, prin structura lui, pe de altă parte, prin conținutul său.

Omului i se înfățișează în vis două feluri de imagini: primele sunt imagini ale evenimentelor prin care am trecut în existența noastră terestră, reminiscențe din viață. Acestea ies la suprafață indicând tot felul de evenimente pe care le-am trăit cu ani în urmă. Dar se remarcă că ele se combină între ele în alt mod decât în viața reală. Fapte care s-au petrecut acum zece ani sunt amestecate cu altele care au avut loc alaltăieri. Lucruri îndepărtate între ele ne apar alăturate. Pentru că pune laolaltă crâmpie de viață, visul alcătuiește imagini imposibile, imagini haotice. Toate evenimentele pe care le-am trăit în viața exterioară ne sunt readuse în vis într-un mod haotic. Aceasta este una dintre formele de visare. Cealaltă formă este cea prin care visul ne înfățișează printr-un fel de imagini simbolice ceea ce se află chiar în interiorul nostru. Cine n-a visat că este chinuit de dogoarea unei sobe încinse? Vede cum pâlpâie flăcările, se trezește și simte că inima îi bate cu putere. Sau visăm să trecem pe lângă un gard, vedem parii care alcătuiesc gardul și observăm că unul sau doi pari sunt stricați; ne trezim apoi cu dureri de dinți. În primul caz, când am visat soba încinsă și dogoarea, aceasta era imaginea inimii noastre care și-a accelerat ritmul. În celălalt caz, când am visat gardul, el a reprezentat dantura noastră și începutul durerilor de dinți. Iar cel care poate pătrunde mai mult în înțelegerea acestor lucruri știe că un domeniu aparte al visului este cel care se caracterizează prin faptul că redă simbolic organele sau procesele interne. Însă trebuie să poți pătrunde fiind cât de cât informat asupra tuturor relapilor care guvernează visele, dacă vrei să recunoști adesea ce anume exprimă imaginile din vis din ceea ce se petrece în interiorul ființei omenеști. Atunci descoperi că aproape nu există organ sau proces intern care să nu poată fi înfățișat în această formă ascunsă în vis.

Unii dintre cei care s-au ocupat în trecut de cercetarea sufletului omenesc, abordând problema viselor, au elaborat o concepție foarte corectă privind relația omului cu visul. Ei și-au spus că ceea ce se află în noi poate fi cel mult simțit, dar nu-l privim ca pe un obiect exterior care se află în fața noastră. Dar atunci când pulsațiile propriiei noastre inimi ni se înfățișează sub forma unei sobe încinse avem cel puțin o imagine în conștientul nostru pe care ne-o facem noi și care se prezintă ca un obiect exterior. Pentru ca în noi să se contureze imaginea unui obiect exterior, trebuie să fim detașați de el. Ceea ce ești tu însuți, chiar dacă este vorba de corpul tău, o simți câteodată chiar dureros, atunci când ceva organic nu este în regulă; dar de văzut nu se vede. Pentru a privi ceva sub formă de imagine, omul trebuie să se afle în afara aceluia lucru. De aceea cei care au cercetat sufletul mai de mult și care aparțin secolului al XIX-lea și-au zis: Dacă visez în imagini despre corpul meu și procesele care se petrec în el, nu pot să fiu în propriul meu corp, pentru că altfel nu l-aș sesiza. De aceea trebuie ca în astfel de cazuri să mă aflu în afara corpului meu. Imaginea îmi prezintă de fiecare dată o viață spirituală-sufletească independentă de corp. Ei își spuneau, de asemenea: Dacă în vis mi se arată, chiar în felul acesta camuflat, reminiscențe ale vieții, atunci ar trebui ca lumea fizică să mi se prezinte așa cum este. Dar în vis neconținut se schimbă câte ceva; visul ne derutează cu cele mai fantastice combinații. Înseamnă că mă aflu din nou în

interiorul meu, căci altfel natura care mă înconjoară n-ar putea să-mi arate nici evenimentele trăite în cadrul ei, nici evenimentele vieții mele omenești într-o cu totul altă ordine.

Astfel s-a alcătuit ceva despre care s-ar putea spune: A fost o convingere justificată a acestor cercetători mai vechi ai sufletului omenesc cum că au surprins ceva din suflet într-o stare în care acesta este despărțit de corpul fizic. Căci în primul rând omul nu poate să fie unit cu trupul atunci când procesele care se petrec în trup îi apar în vis ca fiind separate, chiar și numai ca simboluri; el trebuie să se afle în afara trupului. Dar pe de altă parte trebuie să fim în interiorul întâmplărilor prin care am trecut, atunci când avem vise de al doilea fel, căci natura nu modifică contextul în care au avut loc evenimentele. Această modificare trebuie să o facem noi înșine. De aceea, înseamnă că trebuie să ne aflăm în afara corpului în cazul primului tip de vise și în aceeași măsură trebuie să ne aflăm în interiorul trăirilor noastre în cazul celui de al doilea tip. Aceasta înseamnă că de fapt trebuie să ne aflăm în afara corpului nostru fizic împreună cu trăirile noastre sufletești atunci când visăm. Astfel, ceea ce au spus cercetătorii mai vechi este absolut inatacabil; nu poate exista nici o obiecție la aceste afirmații.

Dar mai trebuie spus și altceva. Visul nu poate să ne dea nici o siguranță în privința cunoașterii Sinelui, dar poate să ne indice cum putem ajunge pe drumul spre o astfel de siguranță. Deci spre ceea ce suntem lăuntric în intervalul dintre adormirii și cel al deșteptării, când ne aflăm în afara corpului. În mod sigur nu suntem ceea ce ne arată visele, căci acestea sunt pe de o parte imagini din interiorul corpului nostru, la care se adaugă simbolurile acestui interior corporal, deci tot ceva ce provine din interiorul corpului nostru. Deci nu se poate ca atunci când, în somn, ne aflăm în afara corpului să fim tot același lucru cu ceea ce suntem în interiorul corpului fizic. Deci trebuie să fie vorba de altceva. Trebuie să fim ceva în afara corpului nostru, dar aceasta nu o sesizăm. Noi nu suntem în stare să sesizăm de la început adevărata esență a sufletului în timp ce dormim. Aceasta se ascunde, se travestește; se acoperă cu imagini ale corporalității proprii și nu arată decât frânturi din propria sa existentă combinate în mod arbitrar. Cei care au cercetat în trecut sufletul omenesc au avut dreptate spunând că ne aflăm în afara corpului fizic atunci când visăm; dar faptul că visele ne pot arăta câte ceva despre ființa care se găsește în afara corpului fizic ei au crezut-o, dar nu este adevărat. Căci visele nu ne arată nimic altceva decât evenimentele prin care am trecut în corpul nostru pământesc și imagini senzoriale din propriul nostru trup. Deci ceea ce suntem în afara trupului nostru, în vis, se ascunde după o mască, se deghizează. Dacă dorim să dăm de urmele propriei noastre esențe, trebuie să putem da jos această mască a visului, adică cea care ascunde sufletul, căci visul este de fapt această mască. Până aici ne-a condus o concepție mai profundă despre vise. Deoarece cei care au cercetat mai demult sufletul omenesc au remarcat că până la urmă visul nu ne arată nimic altceva decât ceea ce el însuși preia din lumea simțurilor, au început să aibă îndoieli în această privință. Erau tot atât de nemulțumiți de rezultatele la care pot duce observațiile asupra lumii viselor, pe cât erau de neîncredători în ceea ce s-ar putea obține prin introspecția retrospectivă obișnuită.

Acestora li se contrapune ceea ce eu numesc întotdeauna concepția antroposofică asupra lumii sau modul de cercetare antroposofic. Aceasta pornește mai întâi de la următorul principiu: atunci când visul ne arată că ne aflăm parțial în afara corpului, el se dovedește prea slab în sine pentru a-și manifesta, a-și dezvălui propria sa esență. Pentru a se putea dezvălui el folosește crâmpoșe din amintirile vieții, imagini simbolice ale propriei corporalități. Trebuie să ne întărim, să ne fortificăm viața sufletească pentru ca să putem răzbate până la ceea ce este ascuns sub masca visului. Acest lucru este realizabil. Se poate înfăptui, așa cum am explicat în cartea mea *Cum putem ajunge la cunoașterea lumilor superioare?* și în alte lucrări, dacă, în deplină conștiință, printr-o viață așa-numită „meditativă” trăită sistematic exact imităm visul, dar nu în sensul de a produce în vreun fel vise artificiale, ci prin faptul că ceea ce în vise iese la iveală în mod involuntar din subconștient poate fi trezit în suflet în mod pe deplin conștient. La acest rezultat ajungem dacă ne deprindem să procedăm așa cum

se întâmplă în mod involuntar în vis - dacă facem așa încât în meditația interioară ne reprezentăm simbolic lucruri pe care le cunoaștem foarte bine. Visul ne amăgește cu imagini simbolice ale propriei noastre corporalități. Deoarece nici interiorul nostru nici natura nu ne dau simboluri, trebuie să ajungem, prin exercițiu, în mod strict sistematic, la reprezentări simbolice. În acest fel, aducem reprezentările noastre în mod voluntar în formă de simboluri, așa cum în vis ele apar în mod involuntar. Lucrul acesta trebuie realizat prin activitate interioară, ceea ce de fapt înseamnă că visul trebuie să fie întărit.

În viața noastră exterioară ne lăsăm în mod pasiv în voia celor observate și percepute în exterior. În acest caz, activitatea interioară se aseamănă cu o umbră. Într-adevăr, oricine își poate da seama cât de asemănătoare unei umbre este reprezentarea abstractă, cât de repede se pierde, ca umbrele, gândurile închinare lumii exterioare. Se vorbește curent de gândurile inconsistente, în contrast cu realitatea concretă. Dar atunci când vrei să te ridici la nivelul unor reprezentări simbolice trebuie să creezi astfel de simboluri. Dacă ești un om pe deplin conștient, nu un bezmetic, știi că le creezi tu însuși. Așa că nu ești în nici un caz un visător, ci un om treaz obișnuit și chiar mai mult decât un om treaz obișnuit. Visătorului imaginile simbolice îi apar involuntar, pe când celui treaz reprezentările îi apar prin stimulare exterioară. Omul treaz, care realizează prin propria sa încordare cele ce apar de obicei în vis, care își reprezintă în suflet cu toată forța interioară imaginile simbolice și imită visele în deplină claritate conștientă, se trezește putem spune la o formă superioară de gândire și de reprezentare și prin aceasta la o formă de activitate sufletească superioară celei pe care o avea în starea obișnuită de conștiență. Dar acest lucru trebuie să fie înfăptuit în mod cu adevărat sistematic.

În aceeași măsură poate fi imitat și celălalt aspect al visului. Ne oprim la unele evenimente din viața noastră care s-au putut petrece la distanță de ani unele de altele. Le alăturăm în funcție de un anumit punct de vedere, așa încât ele sunt acum împreună, dar nu în mod haotic, ca în vise, ci în funcție de anumite criterii, care și ele pot fi rezultatul fanteziei noastre, dar pe care le trecem în revistă în mod conștient, fără să ne fie impuse de nimic din interior, ci pe care le creăm noi înșine în sinea noastră. Și așa ne obișnuim treptat să stăruim într-o viață sufletească interioară, să ne integrăm într-o viață sufletească care pornește întru totul din activitatea interioară.

Astăzi nu se acordă importanța cuvenită stărilor prin care trece omul care face astfel de exerciții, deoarece acțiunea interioară a gândului nu este agreată, ci se consideră că este foarte activ cel ale cărui gânduri sunt conduse de efectul percepțiilor exterioare. Însă acela care reușește într-adevăr să devină în mod serios un imitator al visului în stare de deplină conștiență resimte o intensificare puternică a forței sale sufletești, o fortificare absolută. Însă dacă nu este un bezmetic, ci un om rațional, este pe deplin conștient că își creează el însuși toate aceste imagini și corelații ale evenimentelor vieții, deci că și el trăiește în iluzie. În cazul viselor, trebuie mai întâi să te trezești pentru ca să poți privi de pe pozițiile stării de veghe caracterul iluzoriu al visului. Visul poate fi înțeles ca atare născut din perspectiva stării de veghe, cel care visează consideră că cele care se petrec în vis sunt adevărate, deși simțul realității nu este unul născocit în felul acesta. Cel care ajunge să imite visele devine conștient că în el se trezește năvalnic ceva lăuntric plin de viață, activ, dar care are drept conținut o creație proprie, o iluzie. Așa că ajunge să nu acorde nici o importanță conținutului celor care i se înfățișează, ci are în atenție numai ceea ce lucrează în el, ceea ce este activ, însuflețitor. Pe scurt, ceea ce în general este numai un simțământ vag al Eului devine o activitate internă intens resimțită. Dacă aspiți să devii un cercetător al spiritului iar nu un mistic confuz, trebuie să-ți păstrezi luciditatea și exactitatea. Rămânând astfel ajungi să resimți din ce în ce mai mult și natura iluzoriului. Este știut: nu reprezintă nimic, dar îți reprezintă. Așa se ajunge și la posibilitatea de a dezvolta anumite facultăți sufletești prin care cu adevărat nu-ți reprezintă nimic și ești totuși tot atât de activ cum ai învățat din imitarea visului.

Vă recomand acum o activitate sufletească care trebuie neapărat dezvoltată de cel care cercetează spiritualul. Se crede, de obicei, așa cum susțin cei care judecă superficial lucrurile, că cercetarea spirituală este ceva prin care omul se lasă în voia gândurilor sale și își închipuie câte ceva, că ar fi ceva foarte ușor, pe când cercetarea în laborator, în clinică sau într-un observator astronomic este ceva dificil, care cere abnegație. Dar nu este așa. Căci pentru ca omul să-și poată dezvolta o asemenea capacitate sufletească este nevoie de o strădanie interioară cel puțin la fel de îndelungată, chiar mult mai îndelungată decât în oricare disciplină științifică orientată spre lumea exterioară, cum se obișnuiește în prezent în științele naturii. Cei care vor să aibă cunoștință de ceea ce numim noi cercetare spirituală nu trebuie să ridice obiecția că în domeniul cercetării naturii nu este admis diletantismul, când vrei să participi la o discuție trebuie să fii cu adevărat în deplină cunoștință de cauză. Ceea ce este prezentat de cercetătorul din domeniul spiritualului este de obicei considerat ca ceva obținut cu ușurință în raport cu ceea ce este dobândit cu mult efort de către cel care studiază natura. Doar căile sunt diferite. Studiarea naturii are în vedere interpretarea percepțiilor și realităților exterioare. Cel care studiază spiritualul trebuie, dimpotrivă, să-și dezvolte mai întâi propria sa capacitate de intuire interioară. El și-o dezvoltă prin imitarea viselor, dar numai prin faptul că reușește în activitatea sa meditativă să înlăture elementul înșelător din visele noastre. În timpul visului nu suntem conștienți de vreo activitate, imaginile din vis ne înșală în această privință; însă chiar de pe prima treaptă a cunoașterii suprasenzoriale iluzia se destramă. Se știe: nu imaginezi nimic, dar devenind conștient de această activitate interioară întărită, fortificată, reușești până la urmă, după exerciții îndelungate, să înveți să faci apel la această activitate fără a mai avea nevoie mai înainte de o activitate iluzorie, fără să mai fie nevoie să imiți visul.

Prin imitație se obține, așadar, această capacitate sufletească. După ce a fost obținută, omul știe ce poate să facă cu ea. Căci atunci el a atins o stare în care conștiința sa este goală, dar complet trează și are și o activitate interioară. După ce elementul iluzoriu al acestei activități a fost înlăturat, la început nu mai există nici un conținut. Totuși, starea viețuită tocmai atunci când ajungi să dezvolti facultatea de a avea o activitate interioară, care însă la început nu are și un conținut, această stare necesită o puternică autodepășire. De fapt, această autodepășire, care este necesară în această situație, este piatra de încercare și dovada faptului că cercetarea spirituală respectivă este autentică și onestă. Căci în clipa când ne pomenim că trăim cu o conștiință goală, cu simpla conștiință a stării de veghe, fără ca această conștiință a stării de veghe să aibă vreun conținut, în acea clipă întreaga viață sufletească este cuprinsă de o durere nespusă, de o suferință nemărginită. Orice altă durere îndurată pe Pământ pare neînsemnată față de această durere spirituală-sufletească resimțită în acest moment al cunoașterii. Iar această durere trebuie s-o depășim. Căci această durere este expresia unei forțe care se manifestă fizic în toate lipsurile posibile: foamea, care ne determină să mâncăm, setea, care ne obligă să bem și așa mai departe. Simțim în suflet ceva care trebuie să ajungă la noi și simțim aceasta ca pe o durere de nespus. Dar după ce trăim un timp în durere simțim chiar ființa noastră lăuntrică ca fiind plină de durere, adică suntem un timp-durere, propria noastră ființă omenească pentru un timp se înfățișează conștiinței noastre ca nefiind altceva decât un ghem de durere, după aceea conștiința noastră nu mai este goală, această conștiință se umple, și nu cu un conținut senzorial obținut prin intermediul ochilor, urechii și așa mai departe, ci de data aceasta conținutul ei este spiritual. Și în primul rând în conținutul spiritual obținut în felul acesta se află propria noastră ființă spirituală, așa cum se desfășoară ea, ca o entitate spirituală unitară - dar trăind în timp, nu în spațiu - , de la naștere sau zămislire și până în clipa de față, atât cât am trăit pe Pământ până în acel moment. Așa cum în mod obișnuit în perspectivă spațială putem ajunge să privim din nou obiecte care sunt departe de noi, învățăm să privim din momentele vieții noastre prezente în propriul nostru trecut. În astfel de momente nu vedem ceea ce este corporal, doar ne amintim de aceste lucruri; trebuie să ne amintim, căci altfel conștiința noastră este distrusă. Însă cel care dorește să fie cercetător al celor spirituale nu trebuie să devină un fantezist sau un mistic confuz, ci trebuie să-și păstreze conștiința și luciditatea exact la fel ca matematicianul care rezolvă o problemă

matematică. După cum în mod obișnuit vedem lucrurile din spațiu în perspectivă, acum putem privi într-o perspectivă temporală. Tot ce s-a petrecut în cursul existenței noastre ni se înfățișează acum într-un tablou temporal, dar un tablou temporal plin de viață. Dar nu numai cele trăite de noi ni se înfățișează astfel, ci și ceea ce ne arată cum am evoluat, cum au acționat forțele interne, spirituale-sufletești, asupra corpului nostru, de la naștere sau de la zămislire, cum sunt acele forțe plastice care au construit corpul nostru. Ne privim pe noi înșine din exterior. Dar ceea ce vedem astfel, propria noastră viață sufletească care se înfățișează în acest mod sufletului nostru se deosebește și sub aspect calitativ de viețuirea acestui tablou temporal. În mod obișnuit, când privești în urmă la viața pe care ai dus-o, re trăiești evenimentele prin care ai trecut. Revezi de exemplu felul în care ai cunoscut pe cineva, cum te-a întâmpinat omul respectiv, cu amabilitate sau cu răutate, cum a înfăptuit un lucru sau altul în contextul acestei întâlniri. Te re trăiești în aceste imagini din amintire, așa cum ți le-a înfățișat lumea exterioară. Dimpotrivă, în celălalt tablou al amintirilor de care am vorbit sunt prezentate acum imagini reale, despre care știm că redau natura spirituală proprie a omului; așa cum imaginile obișnuite ale amintirii redau natura exterioară, în acest celălalt tablou al amintirilor ne întâmpină felul în care ne-am apropiat noi de lumea exterioară. Aici se vede cum eram noi înșine de exemplu atunci când am venit în contact cu o altă persoană, cum s-au dezvoltat în noi forțe ale simțirii care și-au găsit tocmai în acea persoană mulțumirea, plăcerea, încântarea, bucuria. Privim într-adevăr spre noi, așa cum eram noi înșine ca oameni pământenii. Și în felul acesta vedem cum se contopesc în realitate cele două laturi în care era mascat visul.

Acum, visul se transformă într-o realitate conștientizată pe deplin. Ajunge chiar să fie ceva mai mult decât ceea ce se înfățișează conștienței obișnuite. Privim mai întâi esența spirituală, cea care trăiește în interiorul corpurilor, cea care în timpul somnului se desprinde de ele, cea care este creatoarea corpului. O vedem într-adevăr. Și atunci observăm că această esență spirituală conține încă ceva asemănător legilor naturii, dar într-un mod spiritual, metamorfozat, într-o existență spirituală. În cele trăite acolo intră deja în joc lumea morală. Acolo se desfășoară deja legile morale, pătrund atât de mult în interior încât acum știi că așa cum acționează propria ta spiritualitate așa acționează și legile morale. Acolo legile morale încep să fie pe picior de egalitate cu legile naturii.

În felul acesta se ajunge însă numai până la viețuirea ființei spirituale proprii a omului în viața pământească. Dacă dorim să mergem mai departe trebuie să dezvoltăm în suflete și alte facultăți. Precizări mai exacte puteți găsi în lucrarea deja menționată, căci o imagine exactă se poate obține numai pe baza exersării a numeroase detalii. Aici vom prezenta numai aspectele de principiu. Gândiți-vă că într-un anumit moment al zilei începeți să vă amintiți cele petrecute din clipa când v-ați trezit, v-ați sculat de dimineată. Dacă vă dați osteneala să faceți acest lucru, puteți avea în fața sufletului desfășurarea activității acelei zile până în momentul respectiv. Dar dacă nu vă reprezentați acest lucru în modul în care s-au desfășurat evenimentele, începând de dimineată, mergând către amiază și așa mai departe, ci vă reprezentați în suflet evenimentele zilei în desfășurare inversă, începând de la momentul prezent și mergând înapoi tot mai departe, puteți să ajungeți până în vremea nopții, când ați dormit. Dar mai departe ceva nu se leagă, rămâne incomplet, iar dacă încercați să mergeti mai mult înapoi nu vă puteți lega decât de ultimul lucru care s-a petrecut înainte de a adormi, iar de aici puteți parcurge iarăși înapoi toată desfășurarea zilei de ieri. Pe scurt, atunci când omul își amintește în acest fel viața obișnuită, rămân mereu pauze între evenimentele știute, perioade pe care le-am parcurs în stare de inconștiență în timpul somnului.

Pentru a putea merge mai departe cu exercițiile legate de această re trăire regresivă a evenimentelor vieții se cere să avem un deosebit de pronunțat simț al realității. Oamenii de astăzi nu prea excelează în acest domeniu. De fapt nu este prea ușor să dobândim așa ceva, căci în ceea ce privește amintirile oamenii rămân de obicei la cele care sunt legate în cel mai strict sens de propria lor persoană într-un fel sau altul. Gândurile lor nu se întind atât de mult

în lumea exterioară încât în șiragul amintirilor lor să fie prinse elemente din această lume exterioară. În general, oamenii nu au tendința să trăiască cu amintirile lor în lumea exterioară, să trăiască în mod real în lumea exterioară. Ne putem convinge ușor analizând în viața de zi cu zi cât de des se întâmplă să trăim desprinși de lumea reală. Am cunoscut oameni care, de exemplu, au stat de vorbă în dimineața unei zile cu o doamnă care i-a interesat foarte mult, dar dacă îi întrebi ce culoare avea rochia pe care o purta acea doamnă nu știu să-ți răspundă. Deci este ca și cum nici n-ar fi văzut-o, căci dacă ar fi văzut-o ar fi observat și ce culoare avea rochia ei. Ce inconsistentă este legătura omului cu lumea exterioară, dacă nici măcar nu mai știe, în după-amiaza aceleiași zile, ce culoare avea îmbrăcămintea omului pe care l-a văzut de dimineață! Am cunoscut oameni care au stat un timp într-o încăpere, dar după aceea nu puteau să spună dacă erau sau nu tablouri pe pereți. Poți face astfel cele mai neașteptate constatări.

Acela care dorește să-și însușească simiul realității trebuie mai întâi să se antreneze să trăiască pe deplin și în realitatea senzorială exterioară, astfel încât cele cu care vine în contact să i se înfățișeze așa cum sunt ele în realitate. Cel care cercetează spiritual nu trebuie să se lase în voia fanteziei, el trebuie să-și însușească simțul realității în așa măsură, încât să nu i se poată întâmpla să nu mai știe după-amiaza ce fel de rochie purta doamna cu care a stat de vorbă de dimineață. Trebuie să poată trăi deja cu adevărat și în lumea sensibilă cu simțul realității.

Doar atunci când ne obișnuim să conectăm ceea ce ne rămâne în amintire la lumea exterioară reală ni se dezvoltă simțul care dă cunoașterii spirituale posibilitatea de a realiza o privire retrospectivă eficientă. Căci în cazul capacității obișnuite de rememorare a omului ultimele amintiri dinainte de culcare se leagă foarte ușor de cele de după deșteptarea din dimineața următoare. Fără nici o ezitare oamenii lasă pur și simplu deoparte intervalul nocturn dintre aceste două imagini, ei înnoadă firul primelor întâmplări de după trezire de-a dreptul cu cel al ultimei întâmplări dinainte de adormire. În general, nici nu sunt conștienți de faptul că între acestea ar mai exista ceva. Dar dacă dorim să ne însușim o conștiență în care ceea ce se petrece în interior se conectează cu imaginile din lumea exterioară, trebuie să ne fie clar că cele care se petrec dimineața la trezire se leagă cu întreaga natură care își pune amprenta asupra noastră, se leagă de răsăritul soarelui, cu toate impresiile pe care le produce acesta, și așa mai departe, pe când ultimele fenomene dinainte de adormire se leagă de ceva care nu este comun cu natura, și anume de lucrurile care s-au desfășurat începând cu deșteptarea anterioară. Atunci îți dai seama că între aceste imagini așezate una lângă alta lipsește ceva. Dar prin exercițiu, redeșteptând facultăți sufletești inexistente în viața obișnuită, dobândești puterea ca la o privire retrospectivă, având prima imagine de după cea mai recentă trezire din somn și dorind să ajungi până la cea din urmă imagine dinainte de a fi adormit ultima oară, să nu mai vezi între ele doar o dâră de întuneric; întunericul acesta începe să se lumineze în spirit, se zărește ceva în acest întuneric. Cum de obicei nu ești conștient decât de cele trăite în starea de veghe zilnică, dintr-o dată vezi că între prima întâmplare ce a avut loc după ce te-ai trezit și ultima întâmplare înainte de a fi adormit cu o seară înainte pătrunde ceva, care îți amintește ceva - doar ceva - despre care n-ai știut nimic până acum. Lucrurile se petrec ca și în cazul amintirilor obișnuite, numai că mai înainte n-ai știut nimic despre cele care ies acum la iveală. Acum începi să-ți amintești cele care s-au petrecut în timpul somnului, chiar și în timpul somnului fără vise. Timpul lipsit de conținut de care erai conștient că s-a scurs între ultima întâmplare dinainte de a adormi și prima de după trezirea din somn începe să se umple. Așa cum conștiența noastră obișnuită se umple cu întâmplările din lumea naturală, tot așa conștiența noastră de acum se umple cu ceea ce ni se înfățișează ca o amintire, dar amintirea a ceva ce îți dai seama că s-a petrecut în inconștient. Conștiența noastră se umple acum cu un conținut sufletească care nu a participat la evenimentele exterioare, ci care s-a retras din evenimentele lumii exterioare, care a trecut în stare dormindă. Acum înveți să recunoști cum este cu adevărat sufletul care doarme, care nu are puterea de a fi conștient de întâmplările prin care trece în timpul somnului în lumea spirituală în felul în care în timpul

zilei omul este constient de întâmplările din existența sa fizică. Acum înveți să cunoști cu adevărat interiorul omenesc ca spirit și suflet și în aceste clipe privești dincolo de viața terestră. Și vei putea acum să legi ceea ce îți apare prin evocare ca un tablou vast dar concret de amintiri din viața pe care ai trăit-o până acum pe Pământ cu ceea ce ai fost ca om spiritual-sufletesc într-o lume pur spirituală înainte de coborârea în lumea fizică prin nașterea sau zămislirea ta.

Iar această experiență este însoțită de o alta. Dacă în decursul întregii perioade de exercițiu dezvolti și o facultate care în mod obișnuit nu este considerată a fi o facultate cognitivă, dar care totuși este și așa ceva, dacă dezvolti ceea ce este iubire a sufletului, dăruire deplină de sine față de cele care îți ies acum în cale, atât de intens, încât această iubire îți rămâne chiar dacă privești acum spre propriul tău Eu, vezi că ceea ce îți pătrunde nou în suflet poate fi iubit cu o dragoste plină de devotament, devine posibil ca în mod pe deplin conștient, în stare de veghe, să te eliberezi în trăirile tale interioare de ceea ce este corporal. Însă în clipa în care te-ai eliberat în trăirile tale interioare de corporalitate știi cum se petrec lucrurile când omul își trăiește viața în afara corporalității sale. Și sufletului nostru i se înfățișează imaginea trecerii pragului ultim al morții. Dacă ai simțit o dată ce înseamnă să te vezi în plenitudinea forțelor spirituale, să nu depinzi de trup, știi ce vei fi în existența spirituală, când îți vei părăsi trupul și vei trece prin poarta morții. Înveți să cunoști și ambianța care există acolo pentru oameni. Înveți să recunoști cum se desprinde de tine, atunci când îți părăsești corpul, tot ceea ce te leagă de lumea simțurilor. Rămâne însă ceea ce ne-a făurit ca oameni, partea spirituală-sufletească a omului. Înveți să recunoști contactele pe care le-ai avut cu alți oameni. Reușești însă să recunoști ceea ce s-a realizat prin aceste trăiri senzoriale, cum s-au găsit sufletele între ele, ce a rezultat din relațiile cu alți oameni, mai apropiați sau mai îndepărtați, ce s-a petrecut în spațiu și în timp, ce este etern spiritual, cum se desprinde de forma terestră de trăire. Atunci sufletul resimte cu mai multă intensitate contribuția spirituală a raporturilor cu ceilalți oameni. Astfel ceea ce până acum era de domeniul credinței devine o certitudine obținută prin cunoaștere.

Este ceea ce resimt oamenii atunci când trec ei înșiși prin poarta morții. Nemurirea după care tânjesc de obicei sufletele noastre ajunge să intre cu adevărat în cunoașterea umană numai pe această cale. Dar deoarece noi am ajuns să recunoaștem ceea ce este într-adevăr veșnic în om datorită faptului că ne-am amplificat atât de mult forțele, că am reușit să recunoaștem ceea ce este veșnic în existența spirituală-sufletească premergătoare celei terestre, dobândim și această certitudine a continuării vieții noastre dincolo de moarte. Existența premergătoare celei terestre ca element veșnic al sufletului omenesc nu spune nimic civilizației actuale, care recunoaște numai pe jumătate veșnicia, vorbind de nemurire. În limbile mai vechi exista și cealaltă latură, nenașterea, adică ideea că noi am existat și înainte de începutul vieții noastre terestre. Doar la un loc aceste două laturi - nenașterea și nemurirea - alcătuiesc veșnicia. Iar faptul că năzuința omului către nemurire rămâne doar la nivelul unei credințe incerte este o consecință a renunțării sale la recunoașterea inexistenței nașterii, căci omul nu poate avea o imagine clară a veșniciei dacă nu cunoaște ambele ei părți, care alcătuiesc un singur tot, nenașterea și nemurirea ființei sale. De aceea omul trebuie să tindă spre o înțelegere adevărată a ceea ce este el, spre o adevărată autocunoaștere.

Trebuie întotdeauna, în astfel de ocazii, să subliniez faptul că, bineînțeles, o astfel de cercetare a celor spirituale poate fi întreprinsă doar de cel care posedă facultățile adecvate, datorită exercițiului sau poate datorită destinului, dar atunci când rezultatele acestor cercetări sunt dezvăluite, ele sunt tot atât de plauzibile ca și cele obținute de exemplu de cercetările astronomice. Așa cum nu este nevoie să fii pictor pentru a putea aprecia frumusețea unui tablou - căci, dacă ar fi așa, numai pictorii ar putea să le aprecieze -, nu este nevoie nici să devii tu însuți neapărat un cercetător al celor spirituale pentru ca să poți beneficia de cunoștințele obținute prin această cercetare, deși poți să le studiezi în oarecare măsură, căci omul este atras de adevăr și nu de confuzie și rătăcire. Așa cum cu simțirea ta sănătoasă poti

să stai în fața unui tablou și să-i admiri frumusețea, tot așa, dacă nu-ți pui singur bețe în roate prin prejudecățile tale, poți să beneficiezi de rezultatele pe care ți le prezintă cercetarea spirituală. Putem să înțelegem acest lucru dacă ne implicăm efectiv, cu simțul realității, în această acțiune, infirmând astfel spusele celor care pretind că adepții științei spirituale manifestă o credință oarbă. În perioada actuală, dacă oamenii, prin folosirea simțului realității sau prin cercetare, ajung, în felul despre care v-am vorbit, la autocunoașterea esenței umane, antroposofia poate aduce sufletelor omeneshti tocmai acel lucru de care sunt însetate aceste suflete în ziua de astăzi, după cum am arătat la începutul acestei prelegeri. Deși această cerință a epocii noastre nu este resimțită în mod conștient decât de foarte puțină lume, deși nu se arată decât în mod nedefinit sau chiar nepotrivit, ea se manifestă clar în civilizația actuală.

Științele naturii și multe concepții filosofice ne vorbesc despre limitele de netrecut ale cunoașterii. Prin aceasta pragul care ar permite abordarea omului însuși devine de netrecut pentru ele. Dar omul nu se poate lipsi la nesfârșit de o autocunoaștere autentică.

În conferința de mâine voi porni din locul în care mă opresc acum și vă voi arăta cum se îmbogățește și se interiorizează viața etică-religioasă în oameni. În felul acesta voi putea să vă înfățișez cum se aplică aceste lucruri de-a dreptul la viața practică. În prelegerea de astăzi, am dorit să vă prezint mai întâi modul în care această cerință a epocii noastre, care se face simțită ca o năzuință a simțirii și a sufletului la tot mai mulți oameni în condițiile impuse de civilizația modernă, poate fi satisfăcută printr-o cunoaștere spirituală autentică, prin cunoașterea celor pe care vrea să le știe și trebuie să le știe omul cu privire la propria sa nemurire și la tot ce se leagă de aceasta. Numai așa se poate ajunge la o adevărată cunoaștere de sine și numai de această cunoaștere de sine autentică se poate lega o autoînțelegere și o percepere a propriei ființe. Căci în sufletul său omul se poate vedea în esența sa veșnică numai atunci când ajunge să-și dea seama în ce fel, ca ființă spirituală-sufletească, este înglobat în sfera spirituală-sufletească a Universului, tot așa cum, ca ființă corporală, își are locul în lumea celor corporale. Doar atunci când omul ajunge să se cunoască pe sine ca spirit printre spirite, poate să dobândească adevărata certitudine interioară. Doar atunci când stie care este valoarea și rolul său în lume poate, în deplină conștiență de sine, să se conceapă ca om în Univers, poate să deslușească în acel sentiment nedefinit unica conștiență omenească justă. Și doar prin aceea că oamenii vor căuta neconținut această lumină a cunoașterii de sine și a cunoașterii spirituale a lumii setea lumii moderne de a înțelege cu adevărat natura proprie a omului va putea fi potolită. Căci omenirea nu va putea face față tuturor presiunilor legate de progresele civilizației decât dacă își va da seama că autocunoașterea umană nu poate fi altceva decât o cunoaștere spirituală, căci omul nu poate viețui într-adevăr ca om decât dacă se recunoaște pe sine ca spirit printre spirite, așa cum în trecerea sa prin viața pământească el nu se poate simți decât ca o ființă corporală printre ființe corporale.

Conferință publică, Haga, 16 noiembrie 1923

Ieri mi-am îngăduit să vă prezint care este calea pe care omul poate să se îndrepte spre cunoașterea lumii spirituale și să arăt că, prin faptul că acum această cale ni se dezvăluie ca fiind posibilă, își poate găsi împlinirea o nevoie profundă a omenirii de astăzi, s-ar putea spune o sete pentru o cunoaștere suprasensibilă. Din expunerea de ieri s-a putut vedea că această cale către cunoașterea spirituală este foarte apropiată de strădania omenească cea mai elementară, de viața sufletească lăuntrică cea mai elementară. A trebuit să vă arăt că o astfel de cunoaștere a ceea ce este vesnic în sufletul omenesc este posibilă doar după ce omul a trecut mai întâi prin anumite evenimente sufletești pregătitoare datorită cărora a fost trezită conștiența până atunci adormită față de lumea spirituală.

Prin aceasta, cunoașterea suprasenzorială de care v-am vorbit ieri, cunoașterea a ceea ce este

nepieritor în ființa omenească, se deosebea esențial de ceea ce se consideră în momentul de față că este singurul mod de cunoaștere acceptabil și care, așa cum ați putut vedea din expunerea de ieri, ne face să ne izbim în toate sensurile de limite ale cunoașterii. Cunoștințele obținute astăzi, fie prin observații, fie experimental, dar în orice caz numai ca rezultat al unei activități raționale de observare sau experimentare, au un caracter cu totul impersonal. Acest caracter impersonal ni se înfățișează în modul cel mai pregnant dacă destinul ne-a făcut să avem contacte mai strânse cu actualul sistem de învățământ. Dar unde oare se află această viață a cunoașterii? S-ar putea spune că în cărți. Se află într-o tradiție mai mult sau mai puțin fixată în scris, pe care adeseori oamenii o preiau datorită unor conjuncturi exterioare. Dacă analizăm în mod cinstit față de noi înșine felul în care omul este constrâns astăzi să se încadreze în sistemul de cunoștințe recunoscut oficial și având în vedere toate metodele prin care se realizează acumularea acestor cunoștințe, constatăm că el este adeseori foarte bucuros atunci când, începând să aibă de-a face cu problemele vieții practice, poate lăsa iarăși aceste lucruri în seama cărților, sau, să zicem, a obiectivității, ca să sune mai frumos. Atunci, el vrea să fie din nou om întreg, nu vrea să se mai oprească la ceea ce se spune întotdeauna cu atâta semeție: „S-a descoperit că...” Cum ne întâmpină totuși acest „s-a descoperit că...” în toate domeniile! Atunci când omul, din adâncurile experienței sale de viață, afirmă că a descoperit ceva, apare imediat cineva versat în domeniul vieții științifice și îi spune: Acest lucru nu este în concordanță cu ceea ce „s-a descoperit”, cu cunoașterea științifică.

Așa că aș spune că această cunoaștere este ceva care s-a separat de trăirea directă a omului individual. Se crede chiar că ceva nu poate fi adevărat decât atunci când este trăit în mod separat, desprins de tot ceea ce provine din simțirea directă a naturii omenești. Eu, dimpotrivă, am considerat necesar să vă descriu ieri o cale de cunoaștere cu totul diferită, care ține seama de personalitatea fiecăruia, care implică direct, în mod elementar, simțirea omenească. Nu o putem gusta, ca să spunem așa, fără a participa la ea din străfundul inimii. Astfel, cunoașterea este pusă în legătură cu personalitatea umană. Iar astăzi aș vrea să vă vorbesc despre toate consecințele pe care le are asupra vieții omenești această conectare a cunoașterii cu elementul personal.

Cunoașterea despre care am vorbit ieri, când ne-o însușim, nu este un fel de continuare a ceea ce este considerat astăzi cunoașterea, sub semnul lui „s-a descoperit că...”. Nu se modifică doar cantitatea de cunoștințe, se modifică cu totul modul în care trăim acest proces de cunoaștere.

Să vedem care este caracteristica cea mai evidentă a genului de cunoaștere pe care omenirea de astăzi l-a înălțat pe cele mai înalte culmi. Prin aceasta nu vreau în nici un caz să aduc vreo obiecție acestui gen de cunoaștere. În domeniul său el a obținut cele mai mari succese, sub raport exterior a adus omenirii un belșug extraordinar, belșug care însă în epoca actuală a civilizației prezintă o scădere semnificativă. Însă această cunoaștere are o caracteristică, ea susține că ceva este „adevărat” sau că este „fals” sau „eronat”. Și omul caută, prin rațiune sau cu ajutorul celor pe care poate să le desprindă rațiunea din lumea exterioară, să stabilească ce este adevărat și ce este greșit. Vrea să fie logic, vrea să se bazeze pe fapte, vrea să deosebescă adevărul de eroare pe cale experimentală. Desigur există deja metode pentru a stabili experimental ce este adevărat și ce nu. Așa cum v-am spus, nu am obiecții la adresa acestei metode, însă trebuie văzut că metoda despre care v-am vorbit ieri acționează asupra oamenilor în cu totul alt mod. Când s-a descoperit într-adevăr ceva despre care se spune că este adevărat sau fals, că este ceva real, atunci, ceva rămâne totuși în fața noastră ca într-un tablou abstract. Este ceva care se separă atât de mult de noi în adevărul sau în eroarea sa, încât personalitatea noastră participă extrem de puțin la acest adevăr sau la această eroare. Desigur, ne putem entuziasma și trebuie să ne entuziasmăm în fața adevărului, putem și trebuie să detestăm greșeala, dar atunci când raportăm tot ceea ce poate fi determinat ca adevărat sau ca eronat la alte împrejurări ale vieții omenești constatăm că există o mare deosebire. Să vă dau un exemplu foarte grosier: atunci când ne potolim foamea știm că prin

aceasta acționăm asupra noastră prin ceva care are un caracter foarte personal. În acest caz, omul nu este eliminat din ceea ce facem; nu este ceva care să stea în fața noastră ca o imagine obiectivă. Dimpotrivă, atunci când distingem adevărul de eroare, nu intenționăm ca acest demers să se afle în interacțiune directă cu noi. Faptul că ieri eram încă, într-o problemă oarecare, pe o cale greșită, iar astăzi nu mai persistăm în această părere greșită este desigur o rezolvare abstractă, dar ea nu produce vreo transformare esențială în propria noastră persoană, în sinea noastră. Dacă însă de ieri încoace am mâncat ceva ce nu mai mâncasem înainte, ceva ce s-a încorporat în noi, atunci, în noi personal s-a schimbat ceva.

Noțiunile acestea de „adevăr” și „eroare”, de „just” și „greșit” se transformă în decursul trăirii directe a adevărilor științei spirituale. Pătrunzând, așa cum am arătat ieri, pe calea cunoașterii, începem treptat să nu ne mai exprimăm așa, să nu mai spunem că ceva este adevărat sau că ceva este eronat sau fals. Cuvintele acestea se potrivesc în esență pentru ceea ce poate fi acceptat sau respins de noi în lumea exterioară, materială, și prea puțini sunt aceia care știu ce este de fapt cu acest adevăr sau cu această eroare. Căci dacă pătrundem puțin în ceea ce se cheamă că ceva este adevărat, că ceva este fals, trebuie să ne întoarcem la concepția pe care o au oamenii despre aceste noțiuni de adevăr și greșală și atunci dăm peste ceva cu totul neașteptat. Dacă analizăm denumirile utilizate în diferite limbi pentru adevăr și greșală, ne dăm seama că aceste două noțiuni, în forma lor actuală, abstractă, au apărut abia acum. Ele nu au existat în vremurile de demult, ele sunt un rezultat al evoluției. În trecut o anumită chestiune, pe care omul trebuia să o accepte, era considerată ca ceva voit de zei, iar ceea ce omul nu trebuia să accepte era ceva care contravenea voinței zeilor. Lumea se diferenția astfel în ceea ce era voit de zei și ceea ce nu era voit de zei. Și întrucât omul accepta ceea ce era din voia zeilor, el era drept, era credincios zeilor. Găsim în diferite limbi cuvântul fidel, „credincios” cu sensul de „adevărat, drept” *. Adevărat: fidel ordinii divine a lucrurilor; neadevărat: lipsit de fidelitate față de ordinea divină a lucrurilor. Cealaltă semnificație a apărut abia mai târziu. Când intelectul a ajuns să domine întreaga cunoaștere, a fost uitat pe ce bază au apărut inițial expresiile adevăr și greșală. Și astfel astăzi avem o atitudine impersonală și chiar în mare măsură indiferentă față de cunoașterea acceptată.

* În l. germană *treu* - credincios, fidel *wahr* - adevărat. În l. română, în mod analog, cuvântul *drept* are atât sensul de just, adevărat, cât și de cel care face voia Domnului (în texte religioase, sau în expresii ca „lumea dreptilor”). (Nota trad.)

Modul de cunoaștere despre care v-am vorbit ieri ne determină să asociem iarăși ceva real, ceva concret, cu ceea ce acceptăm și cu ceea ce respingem. De aceea, în știința spirituală de orientare antroposofică nu spunem pur și simplu că ceva este adevărat, ci ajungem la o expresie foarte asemănătoare cu cea care ar numi ceva care este sănătos pentru noi oamenii. Și cele expuse de mine ieri referitor la această știință spirituală sunt numite de cel care le-a pătruns mai degrabă ca fiind „sănătoase” decât ca fiind „adevărate”. Se vorbește de cunoștințe sănătoase și de cunoștințe bolnave, care trebuie să fie respinse. Treptat conceptele *adevărat* și *greșit*, care sunt valabile numai în lumea fizică, sunt înlocuite cu noțiunile *sănătos* și *bolnav*. Dar prin aceasta omul este determinat să se apropie personal de întreaga cunoaștere. Căci noi suntem obișnuiți în mod conceptual să considerăm că este sănătos ceea ce dorim, ceea ce voim, spre ce ne împinge personalitatea noastră. Dimpotrivă, respingem, pe cât putem, ca fiind bolnav, lucrul lipsit de atracție pentru personalitatea noastră.

Întrucât în felul acesta, pentru noi, ceea ce este adevărat se transformă în ceva favorabil vieții, în ceva sănătos, ceva care îmbogățește viața, iar ceea ce nu este adevărat, eroarea, devine ceva care sărăcește viața, care o îmbolnăvește, o schilodește și o pustiește, reprezentările pe care le avem se dovedesc din ce în ce mai mult ca fiind ceva care se află în strânsă legătură cu simțirea noastră și cu întreaga noastră viață personală. De aceea ne purtăm față de știința obișnuită din ziua de astăzi ca față de o persoană care ne este mai mult sau mai puțin indiferentă, cu care de cele mai multe ori nu avem decât o relație formală, convențională. Dimpotrivă, știința spirituală pe care o avem în vedere aici nu este

întâmpinată în felul acesta convențional. O întâmpinăm ca pe o prietenă, chiar ca pe o entitate pe care o putem iubi din adâncul ființei noastre celei mai elementare. Prin acest fapt, știința spirituală este din ce în ce mai mult o problemă personală.

Când ne apropiem astfel de adevărurile pe care ieri le-am putut prezenta doar tangențial, privitoare la viața dinainte de naștere, dinainte de existența pământească a omului, la ființa sprituală-sufletească a omului care prin zămislire și naștere coboară dintr-o lume pur spirituală în corpul fizic al omului; sau când, după cum puteți vedea din literatura antroposofică, pătrundem tot mai mult în domeniul lumilor spirituale, prin care trece omul de la moartea sa și până în momentul când se naște din nou, așa cum trece prin această lume fizică cu simțirea sa, când pătrundem tot mai adânc în aceste lumi ne simțim atât de legați de ceva ce este cuprins în aceste lumi, încât putem conecta propria noastră fire la o cunoaștere sănătoasă, la concepții sănătoase. Și simțim de asemenea că trebuie să ne îndepărtăm față de ceea ce trebuie să desemnăm ca fiind concepții bolnave.

Știm, de exemplu, ca să vă arăt printr-o comparație ce am în vedere, că omul, pentru ca să-și poată dezvolta normal ființa sa fizică, consumă alimente, că aceste alimente trec în interiorul lui prin procese de transformare datorită cărora omul poate să înlocuiască ceea ce a folosit pentru activitatea sa corporală și știm că el se simte bine, sănătos, datorită acestei preluări a substanțelor nutritive exterioare în beneficiul existenței sale fizice personale. Mai știm însă că pot apărea și situații în care ființa omenească să nu poată primi substanțe nutritive deoarece organismul său nu este în stare să le digere așa cum trebuie, sistemul său digestiv fiind bolnav; pot exista și alte motive care fac ca omul să nu poată să înlocuiască prin hrană ceea ce pierde. Atunci consumă substanțele care se află în propriul său corp, începe să se autoconsume.

Aceasta ne duce cu gândul la legătura dintre manifestările unor boli și distrugerea corpului propriu. Însă este și ceva prin care creștem lăuntric atunci când dobândim treptat cunoștințe despre lumea spirituală. Chiar avem, față de cunoștințele care sunt dătătoare de sănătate, următorul sentiment: prin ele ajungem să fim laolaltă cu lumea spirituală, ne trezim în lumea spirituală, prin ele ne contopim cu lumea spirituală, ne croim drum către zei, ne croim drum către propriul nostru suflet nemuritor. Ne croim drum spre ceea ce vom simți când vom trece prin poarta morții și ne vom găsi în lumea spirituală, dar și spre ceea ce am trăit înainte de a ne fi coborât, prin zămislire sau prin naștere, din lumea spirituală pe acest pământ. Resimțim toate acestea ca și cum ne-am fi dăruit ființa noastră proprie lumii exterioare, dar prin aceasta am fi devenit în interior mai împliniți, mai bogați. Abia prin faptul că treptat ajungem să fim chiar lumea, ne putem concepe în deplina noastră interioritate omenească. Și din felul în care își însușește o astfel de cunoaștere, o cunoaștere sănătoasă, omul simte că întreaga sa existență depinde de integrarea sa în lume. Ne dăm seama încetul cu încetul că dacă am fi lipsiți de aceste adevăruri sănătoase ar fi ca și cum ar trebui să trăim în lumea exterioară fără organe de preluare a hranei și ar trebui să ne autoconsumăm. Iar această parte a lumii care ne dă sentimentul că este ceva care trebuie respins, ceea ce se prezintă ca fiind aducător de boală ne face să simțim, atunci când o preluăm, că ne consumăm pe noi înșine, că ne tot împuținăm.

Aceasta este deosebirea între acea căutare a adevărului care rămâne numai intelectuală și cea prin care se pătrunde la cunoștințele cu adevărat spirituale către care v-am arătat drumul ieri. Aici, în sfera intelectului, se poate discuta despre idealism, spiritualism și materialism, una din ele ne dă o stare de bună dispoziție, alta nu ne provoacă durere, dar în toate acestea nu găsim nimic care să fie intens omenesc. Dimpotrivă, dacă cuprindem adevărurile spirituale, deci cunoașterea spirituală sănătoasă, atunci ideile orientate în direcție materialistă ne dor, pentru că știm că prin aceste realități vopsite în culori materialiste omul se distruge. Prin aceasta însă adevărurile spirituale dobândesc două nuanțe noi, nuanțe pe care le putem distinge foarte clar pe măsură ce pătrundem în însușirea cunoașterii spirituale. Atunci

învățăm să cunoaștem înrudirea adevărului cu iubirea, a cunoașterii sănătoase cu altruismul, dar nu cu acel altruism care-l face pe om să se piardă pe sine, ci cu acela care tocmai prin dezvoltarea sa determină câștigarea Sinelui. Când omul știe să iasă din sine însuși și să pătrundă în lume, când este altruist în acest sens - nu devenind gol de conținut, ci umplându-se cu conținutul lumii -, atunci acest altruism îl îndreaptă spre adevărata existență omenească, spre adevărata afectivitate omenească mai cu seamă, spre conținut sufletească.

Această dăruire față de realitățile spirituale ale vieții, similară cu iubirea, este ceea ce ni se impune apoi ca un fel de particularitate a caracterului. De aceea ea ajunge să fie un fenomen caracteristic la aceia care pot să-și însușească cunoștințe spirituale. Situația este următoarea: omul nu resimte prea multe imbolduri caracterologice ca urmare a cunoștințelor raționale, pur intelectuale, deoarece acestea nu se leagă de ceva persoană, însă atunci când își însușește cunoașterea spirituală în miezul esenței sale celei mai profunde va ști, de asemenea, că această cunoaștere nu poate fi receptată dacă nu-ți transformă caracterul, dacă nu determină particularități ale caracterului care, s-ar putea spune, într-o exprimare paradoxală, pătrund parcă în carnea și sângele sufletului, și anume în primul rând înclinarea spre altruism, spre iubire. Aceasta este deosebirea dintre însușirea adevărilor spirituale și însușirea adevărilor fizice.

Învățăm de asemenea să recunoaștem faptul că omul, atunci când preia cunoștințe nesănătoase, trăiește consumându-se pe sine, rămâne închis în sine, de fapt se distruge prin aceasta pe sine însuși sub raport spiritual. Și învățăm să recunoaștem cu cele două nuanțe ale simțirii ce poate să fie egoismul cel mai profund al naturii omenești. Așadar, învățăm să recunoaștem prin aceste cunoștințe iubirea și egoismul și printre cele mai de seamă cuceriri obținute de om prin cunoaștere științifică spirituală se înscrie faptul că rezultatele acestei cunoașteri spirituale pot să fie caracterologice, că asemenea trăsături de caracter pot deveni necesare. Cunoașterea rațională pur abstractă se comportă de fapt ca o rădăcină de plantă artificială, făcută din ceară. Din ea nu răsare nici o plantă, și ea este realizată artificial prin rațiunea noastră. Toate cunoștințele pe care le prețuim atât de mult acum, oricât ar fi ele de utile și oricât nu trebuie să fie atacate, sunt formate în mod artificial de către rațiune. Dar din rădăcina adevărată răsare și planta adevărată. Iar din cunoașterea adevărată, prin care omul poate să-și unească spiritul cu spiritele lumii, iese la iveală încetul cu încetul întregul om lăuntric: omul care înțelege printr-un simțământ viu ce este altruismul, dragostea dezinteresată, și ce este egoismul, și care din această înțelegere dobândește impulsuri de acțiune în viață, de acțiune, acolo unde este cazul, în mod altruist sau, acolo unde îi este necesar să dezvolte acest egoism, să extragă ceva din sine însuși, de exemplu pentru a pregăti viața, în deplină conștiință, neascunzând nimic.

Prin aceasta, ia naștere o anumită clarviziune în introspecția umană pe care o realizează și în transpunerea acestei introspecții în activitatea exterioară. Din ceea ce poate deveni cunoaștere spirituală se ivește și crește un om spiritual-sufletească. Prin aceasta ajungem însă practic printr-o astfel de cunoaștere până la morală. Dacă practicăm cunoașterea acceptată astăzi în mod curent, va fi mândria noastră de a nu găsi cu nici un chip trecerea spre morală. Noi vrem să fim „obiectivi” prin aceea că spunem: Da, desigur, procesele care au loc în natura anorganică, neînsuflețită, trebuie să fie analizate pe baza legilor naturii, în așa fel încât să putem urmări cauzele și efectele lor, dar aici nu găsim nimic care să aibă legătură cu morală. Ne ambiționăm să continuăm cu această metodă și în sfera proceselor care au loc în natura vie, în domeniul vegetal, animal și uman și să acceptăm ca ținând de morală doar ceea ce izvorăște din anumite profunzimi ale naturii omenești, despre care însă nu putem spune că ar putea să-și manifeste caracterul valabil prin forța și impulsivitatea sa internă și în lumea exterioară și că ar putea avea acces la o existență obiectivă.

În timp ce suntem astfel împinși, printr-o cunoaștere spirituală, pe de o parte să dezvoltăm în noi, în mod viu, intens, trăirea altruistă, dăruirea de sine plină de iubire în această privință -

căci fără aceasta cunoașterea spirituală nu este posibilă -, iar pe de altă parte să ne însușim o percepere subtilă a ceea ce este egoism automatizator, pătrundem prin cunoașterea spirituală direct în ordinea morală a lumii. De aceea, această ordine morală a lumii ni se înfățișează realmente tot mai mult sub aspectul ei concret și izbutim să privim nu numai în mod abstract viața care a precedat-o pe cea terestră, adică viața pe care a parcurs-o omul ca ființă spirituală-sufletească înainte de a coborî pe Pământ prin zămislire și naștere, ci reușim pe lângă aceasta să privim cu adevărat în adâncul lumii spirituale, așa cum cu ajutorul simțurilor noastre fizice privim lumea fizică care ne înconjoară. Și învățăm în acest mod să cunoaștem că acolo, în lumea spirituală, suntem înconjurați de entități spirituale care nu îmbracă niciodată un corp fizic, tot așa cum aici, în lumea fizică, suntem împreună cu ființe care sunt ca și noi întrupate într-un corp fizic. Învățăm însă să cunoaștem concret această lume spirituală și entitățile sale; nu învățăm să le cunoaștem dacă nu ne-am însușit lăuntric, caracterologic, cu însuflețire, pe calea cunoașterii, sentimentul de altruism, de dăruire de sine dezinteresată. Căci aceasta este taina existenței pământești corporale: în timp ce începând de la naștere și trecând prin vârsta copilăriei, când suntem încă mai mult sau mai puțin dominați de instincte (inconștient sau semiconștient), creștem, afundându-ne tot mai mult în corpul nostru, pășim - și tocmai acest lucru apare foarte clar în fața ochilor sufletești ai omului - în lumea aceasta exclusiv prin intermediul organelor noastre fizice. Ne pierdem sub aspect sufletească și spiritual în vreme ce activăm în mod creator mai cu seamă asupra corpului nostru. Această latură spirituală-sufletească se stinge din conștiința noastră. Tot ce este cuprins în lume ajunge la noi prin mijlocirea corporalului. De aceea materialismul are dreptate în domeniul conștiinței terestre, căci pentru ceea ce este pe Pământ trebuie să ne slujim de corpul nostru, dacă rămânem la nivelul conștiinței terestre, pe care nu o putem obține decât prin ceea ce este corporal. Pentru conștiința terestră trebuie să rămânem la percepții corporale, dacă nu dorim să ne ridicăm la conștiința independentă de corporal.

Trebuie să spunem, așadar, că pentru a ajunge la cuprinderea lumii spirituale și a propriei sale ființe suprasensibile omul trebuie să dezvolte în sine ceva, căci corpul îl împiedică să le sesizeze. Corpul ne smulge din lumea spirituală, ne înstrăinează de lumea spirituală și ne trage tot mai mult înapoi spre propria persoană și spre egoism, iar pentru cunoașterea spirituală trebuie, ca și în dragoste, să ieșim din noi înșine. Atunci când omul ajunge la o conștiință independentă de corporal, iese la iveală îndeosebi adevărul profund semnificativ că omul trece de repetate ori prin viața pământească. Nu ne dăm seama de cele care au pătruns în sufletul nostru prin aceste vieți repetate de pe Pământ, deoarece suntem închiși în corp. În decursul vieții noastre facem cunoștință cu cineva care reprezintă pentru noi un destin. Întâlnim acea persoană la o anumită vârstă și trăim împreună momente care își vor pune amprenta asupra întregii noastre vieți ulterioare. Dacă însă privim în mod obiectiv înapoi la desfășurarea vieții noastre până în momentul acestei întâlniri, ne dăm seama, cu ajutorul vederii spirituale, de ceva ce nu putem observa cu privirea fizică, de faptul că, în realitate, întreaga noastră viață pământească de până atunci a fost o căutare a acelei persoane. De aceea, oamenii care au ajuns în acest spirit la bătrânețe, privind în urmă la cursul vieții lor pământești, au spus întotdeauna: Ceea ce am găsit în această viață pământească ni se înfățișează ca fiind întru totul în concordanță cu un anumit plan. Este ca și cum încă de mic copil pornești în direcția în care mai târziu te vei întâlni cu un anumit om. Când îți privești cu ochii spiritului drumul vieții, trebuie să-ți spui că fiecare pas a fost dirijat în așa fel încât până la urmă să se poată realiza un asemenea eveniment. Și cu cât pătrundem mai mult în această trăire, ajungem să înțelegem că tot ceea ce facem, tot ceea ce se află sub influența forțelor fizice terestre, este dirijat din altă parte. Ajungem să recunoaștem că viața pe care o trăim în prezent este dependentă de viețile pământești anterioare și că în intervalele dintre ele, între moarte și următoarea naștere, au existat și alte vieți, în lumea spirituală.

Dar nu ajungem la confirmarea acestor vieți dacă nu suntem în stare să ne dezvoltăm dragostea de cunoaștere și cunoașterea plină de iubire. Căci nu este atât de ușor, așa cum ne închipuim adesea, să ajungem la cel care am fost odinioară. Pentru actuala noastră

personalitate, cel care am fost într-o existență pământească anterioară este tot atât de străin ca și un alt om pe care l-am întâlni. Numai dacă suntem în stare să realizăm o cunoaștere plină de iubire și o dragoste de cunoaștere putem să concepem cu adevărat prin cunoaștere pe acest altul față de care la început ne simțim cu totul străini. Dar atunci el pătrunde în conștiința noastră.

La fel stau lucrurile cu fiecare pas făcut spre o cunoaștere spirituală superioară; trebuie să realizăm ceva de felul cunoașterii pline de iubire, deci ceva legat intim de personalitatea noastră, ceva în care suntem implicați direct, personal, ceva ce nici nu am putea avea dacă nu am fi implicați personal în problema respectivă. Dar prin faptul că noi ne integrăm într-o astfel de lume, că în fond ne extindem cunoașterea existenței dincolo de naștere și de moarte, că o extindem mai presus de lumea simțurilor - vedem peste tot, în regnul vegetal, animal, mineral, entități care acționează spiritual -, prin aceasta ne ridicăm într-un regn al adevărului pe care acum impulsurile morale îl pot primi în cunoașterea noastră. Pentru om, în special, aceasta se prezintă în felul următor. Zicem că de multe ori este extraordinar de greu să ne îndurăm soarta. Desigur, dacă ne limităm la viața pământească fizică, senzorială, putem vedea că mult prea des lucruri care izvorăsc din cele mai bune impulsuri morale nu au succes, pe când altele care nu pornesc din impulsuri bune, morale, pot determina mari succese. De ce se întâmplă așa? Se întâmplă așa tocmai din motivul că această lume fizică, senzorială, cu care în oarecare măsură ne-am „îmbrăcat”, o părăsim din ea fiind haina trupului nostru, nu cuprinde în nici un fel impulsuri morale. Impulsurile morale se sting în contact cu întreaga noastră activitate și comportare în cadrul lumii fizice, cel mult poate să apară o compensare convențională. Dar prin cunoaștere spirituală învățăm să ne dăm seama că lumea aceasta nu este unică, ci este îmbibată pretutindeni de spiritualitate și învățăm de asemenea să cunoaștem cum ceea ce aducem prin comportarea noastră morală sau imorală este luat cu noi în această lume a spiritualității. Dacă învățăm să recunoaștem că adevărul este ceva sănătos iar greșeala ceva maladiu, atunci extindem această cunoaștere și asupra realității morale și a erorii imorale și învățăm să cunoaștem că omul, prin faptul că se dăruiește adevărului moral, devine în domeniul interior, spiritual-sufletesc, un om pe deplin format. Nu este necesar ca acest lucru să se manifeste direct în trupul pământesc actual. Prin faptul că trăiește în sine un impuls moral, el devine un om spiritual-moral pe deplin format lăuntric. Cel care se abandonează greșelii ajunge să fie lăuntric un infirm, sub aspect spiritual-sufletesc. Apoi el învață să recunoască ceea ce este moral ca fiind ceva sănătos, iar greșeala ca fiind un factor de îmbolnăvire și învață să recunoască că viața desfășurată în adevărul moral îl modelează pe om în mod armonios. Însă aceasta este ceva care nu se exteriorizează imediat, în ciclul evolutiv în care ne aflăm acum, în trupul fizic pe care îl avem ca rezultat a ceea ce ne-am însușit prin activitatea noastră dintr-o existență pământească anterioară. Dar după cum ne orientăm spre adevărul care este sănătos moral sau spre greșeala nesănătoasă moral, ajungem să fim fie oameni sănătoși, echilibrați în spirit și în suflet, fie infirmi din punct de vedere spiritual și sufletesc. Atunci când trecem pragul morții și lepădăm corpul fizic, acesta nu mai reprezintă o piedică. Atunci ființa noastră spirituală-sufletească dobândește în totalitate fizionomia pe care ne-am însușit-o prin înfăptuirea celor bune sub aspect moral sau a celor rele sub aspect moral; atunci trăim fie ca om desăvârșit în suflet și spirit fie ca infirm în spirit și suflet.

Trecem așa prin lumea spirituală până ajungem iar într-un corp fizic, pământesc, prin care ne clădim singuri, dinăuntru, propriul nostru destin, astfel încât fie că, datorită faptului că aducem din existența terestră anterioară un echilibru spiritual-sufletesc, putem să ne alcătuim un corp omenesc fără cusur, pe care îl putem orienta în viață spre diverse activități, fie că, datorită faptului că ajungem aici cu o infirmitate morală, ne comportăm cu stângăcie și nepricepere în dirijarea corpului nostru pămânesc, din faza embrionară și până la vârsta adultă; prin aceasta ne pregătim un destin lăuntric care se manifestă apoi și ca destin exterior. Cel care este capabil să analizeze viața fără idei preconcepate își va da seama cum se înlanțuie formarea interioară a destinului cu trăirea destinului exterior, prin faptul că suntem

în stare să ne folosim de trup și de tot ce se leagă de acesta, că, prin intermediul trupului, avem de-a face cu lumea fizică, sensibilă, că îl putem dirija din interior cu îndemânare sau cu nepricepere. Pregătim prin aceasta, măcar în parte, și evenimentele exterioare, astfel că destinul nostru exterior apare ca un rezultat parțial al destinului interior. Iar aceste încercări prin care trecem se compensează mereu pe parcursul existențelor terestre care se succed una după alta.

În felul acesta dobândim de fapt în lumea spirituală - și ea este cea în care ceea ce este drept și ceea ce este greșit sub aspect spiritual se transformă în ceea ce este sănătos și ceea ce este bolnav - forțele modelatoare ale spiritual-sufletescului și ale impulsurilor morale. Lumea morală devine pentru noi o realitate incontestabilă și noi ne spunem: În aceeași existență pământească impulsul moral nu poate să exercite o acțiune directă asupra fizicului; când trece însă dintr-o viață pământească în următoarea, influența sa dătătoare de sănătate se resimte în întreaga sa realitate, așa cum în lumea fizică acționează forțele căldurii, lumina și electricitatea. Părerea că ordinea morală a lumii ar fi numai o abstracțiune pornită de la oameni se datorează convingerii că putem cunoaște numai condițiile care caracterizează lumea fizică. În acest caz pornim de la efecte către cauze. Dar și în lumea spirituală putem cunoaște condițiile care determină interacțiunea forțelor, numai că trebuie să avem în vedere că, pentru efectele care se manifestă într-o existență pământească, cauzele se află într-o viață pământească anterioară - între acestea două aflându-se și o etapă de viață în lumea spiritului. Cu alte cuvinte, trebuie să ne dăm seama la ce nivel se fac simțite cauzele și acțiunile care determină destinul omenesc. Prin aceasta, ceea ce era considerat altminteri numai o cunoaștere fizică solidă se extinde și în domeniul ordinii morale-spirituale a lumii, și astfel cucerim această ordine morală-spirituală a lumii.

S-ar putea însă aduce, la adresa acestei cunoașteri spirituale, obiecția pe care am menționat-o deja ieri: toate acestea sunt foarte frumoase, dar în primul rând oamenii nu posedă această cunoaștere spirituală; numai acela care este cercetător spiritual poate să îmbrace în cuvinte și idei ceea ce vede el în lumea spirituală, și doar așa pot fi sesizate aceste idei. V-am spus încă de ieri că pentru a realiza un tablou trebuie să fii pictor, dar pentru a resimți frumusețea și conținutul launtric al tabloului nu este nevoie să fii pictor, ci trebuie să te lași numai în voia naturii omenești, fără rezerve și prejudecăți. Aceasta este situația și în privința științei spirituale. Pentru a o „zugrăvi” tu însuși în idei trebuie să fii cercetător spiritual, dacă însă este prezentată în conferințe și în literatura corespunzătoare dedicate acestui subiect, ea se înfățișează ca și tabloul privit de cineva care nu este pictor. Nu este nevoie de nimic altceva decât să te lași în voia simțului realității, fără rezerve și prejudecăți, și vei obține o imagine sănătoasă a lumii spirituale! Da, trebuie chiar să vă spun ceva cu totul deosebit în această privință. Astăzi se întâmplă mereu așa: deoarece știința spirituală despre care vorbim acum este ceva relativ nou pentru civilizația noastră, acela care este susținătorul științei spirituale pe baza cunoașterii sale directe este foarte izolat și este nevoit să se limiteze la înveșmântarea ei în cuvinte și idei pentru ca să o poată împărtăși oamenilor. S-ar putea crede că ceea ce are de spus l-ar privi de fapt doar pe el însuși. După cum stau astăzi lucrurile - încă mai stau așa, dar trebuie să sperăm că foarte curând această situație se va schimba, căci știința spirituală este ceva care îl însuflețește pe om -, omenirea apare numai ca receptoare față de cel care are cunoașterea spirituală. Însă pentru cel care pătrunde astăzi în această cercetare la cunoașterea spirituală printr-o contemplare proprie, directă, pentru acela această știință spirituală este totuși altceva decât pentru oamenii care, după cum tocmai v-am arătat, o preiau printr-un simț sigur al realității. V-am spus încă de ieri: într-un anumit punct al cunoașterii spirituale trebuie să treci printr-o durere care nu poate fi asemuită cu nici o altă durere din lume. Este punctul în care pătrundem dincolo de propria noastră existență spirituală dintre naștere și moarte, ieșim în marea largă a veșniciei spirituale în care ne găsim atunci când trecem pragul morții și în care am fost înainte de a coborî prin naștere în viața fizică de pe Pământ. Trebuie să trecem printr-o durere nespusă atunci când cunoașterea noastră ajunge să părăsească lumea fizică, senzorială, și vrea să pătrundă în lumea spirituală. S-ar putea spune că această durere

influențează întreaga viață a omului. Și; mai înainte de toate, celui care astăzi - căci așa trebuie să fie în prezent - parcurge prin propriile sale forțe inițierea, pătrunderea în cunoașterea superioară, această cunoaștere superioară i se înfățișează ca ceva care la început cuprinde omul integral, dar care apoi se desprinde de el în mod incredibil de intens. Dați-mi voie ca în acest loc să vă relatez ceva care în aparență are un caracter cu totul personal; dar ceea ce este cu totul personal aici - astăzi voi intra mai mult în aspectul personal - are și un caracter impersonal, ceea ce poate fi resimțit de oricine care ajunge într-o situație similară.

Mai întâi cunoașterea în spirit cuprinde omul în întregime. Cunoașterea intelectuală obișnuită cuprinde numai mintea omului, rațiunea, adică ceea ce în fond are o atitudine foarte neutră față de trăirea personală directă. Se știe că numai capul trebuie supus efortului, pe când celelalte sunt pe de lături. Desigur, pentru a obține anumite lucruri în cunoașterea actuală trebuie să stăm mult timp așezați. Mulți ar avea ceva de spus despre această sedere, pe care deseori au întrerupt-o, pentru că nu este plăcută. Însă de fapt în cunoașterea obișnuită omul nu se solicită în întregime. Dacă însă pătrundem, după cum v-am arătat, în cunoașterea adevărată a lumii suprasensibile, avem această senzație: dacă îți soliciți numai rațiunea, al cărei organ este capul, această cunoaștere spirituală se risipește ca un vis, se șterg atât ideile de largă cuprindere cât și amănuntele. Într-adevăr, atunci când pășești în lumea spirituală, când treci pe lângă ceea ce se numește „păzitorul pragului” spre lumea spirituală, înduri un chin cumplit, nu datorită conținutului celor dobândite prin cunoaștere - căci acesta este foarte real -, ci datorită necesității de a pune existența în deplină realitate în interiorul conștiinței. De fapt, foarte mulți oameni sunt capabili să aibă relativ repede trăiri în lumea spirituală. Dar pentru aceasta este nevoie de prezență de spirit, adică de o percepere rapidă. Pentru cei mai mulți oameni ceea ce li se întâmplă în lumea spirituală este într-adevăr acolo, dar înainte de a reuși să-i acorde atenție a și dispărut. Trebuie să ai prezență de spirit ca să-ți îndrepti repede privirea sufletească spre ceea ce ai trăit. Prezența de spirit este ceva extrem de necesar pentru cunoașterea spirituală. Trebuie să dăm foarte mare atenție prezenței de spirit, așa cum am arătat în cartea mea ***Cum putem ajunge la cunoașterea lumilor superioare?*** Când reușim să cuprindem aceste cunoștințe situate în afara spațiului și timpului - de aceea ne și scapă cu atâta ușurință, pentru că se află în afara acestor coordonate - atunci, sub aspect exterior, ele ni se prezintă ca visele. Este foarte greu să treci dincolo de acest caracter de vis al lor. Dacă le abordăm numai cu mintea, ele ne scapă ca și visele. Aș îndrăzni să spun că cel care vorbește în idei desprinse din lumea spirituală trebuie întotdeauna să aibă, chiar în momentele când vorbește, această lume spirituală în fața sa. Dar el nu se poate obișnui cu această sedere în interiorul lumii spirituale dacă nu participă la cunoaștere, cel puțin într-un anumit fel, cu întreaga sa făptură. Unii pot realiza aceasta într-un fel, alții într-alt fel. De exemplu, pentru mine este întotdeauna o necesitate să-mi fixez, fie prin câteva cuvinte disparate, fie prin mici desene simbolice, rezultatul contemplării spirituale. Nu este vorba de a realiza în vreun fel o scriere mediumică. Este o scriere complet lucidă, absolut conștientă, prin care însă este activat nu numai capul ci și altceva, care face ca activitatea omului să fie extinsă prin implicarea integrală a făpturii sale, atunci când se și scrie concomitent. Nu contează dacă ceea ce s-a scris în acest fel va fi utilizat ulterior ca notițe, contează numai ceea ce faci. Pot să vă mărturisesc că în viața mea am adunat cu carul astfel de caiete de însemnări la care nu m-am mai uitat niciodată după aceea - căci ceea ce contează este să poți reține ceea ce ai văzut în lumea spirituală cu o forță mai mare decât simpla forță a minții. Reținem cu o forță mai mare atunci când trăirea respectivă se revărsă prin mâna noastră, datorită acelui impuls al voinței care ne determină să scriem. Această fixare a evenimentelor interioare din lumea spirituală este condiționată de trăirea adevărilor, s-ar putea spune „în mod organic”, cu întreaga făptură.

Se mai adaugă ceva aici, ceva ce nu trebuie să rămână așa în civilizația noastră, după cum nu era așa nici în trecut, când căile spre cunoașterea inițiativă erau total diferite. Am în vedere o problemă care astăzi se prezintă în mare măsură în felul următor. Dacă ai realizat pe vremuri ceva în domeniul științei spirituale la care ai vrea să revii mai târziu și când, ca de exemplu în

cazul meu, ești deja un om în vârstă și ceea ce ai vrea să comunici acum a fost înfăptuit de tine poate cu patruzeci de ani în urmă, aceasta pare ceva de domeniul trecutului și deci activitatea spirituală pe care o depui arată de fapt aproape ca și când ai vrea să prezinți cuiva ceva ce ai citit într-o carte veche de care ești complet străin. Aș vrea să mă înțelegi: ceea ce ai realizat tu însuși cu ani în urmă ajunge să-ți fie tot atât de străin ca ceva care este scris într-o carte din anul respectiv cu care nu ai nici o legătură. Se desprinde, nu ca în cazul cunoașterii abstracte de care v-am vorbit, dar, spiritual, se desprinde de tine. Ceea ce în alte situații, în afara cunoașterii inițiatice, este resimțit ca fiind în mod foarte justificat legat de propria noastră ființă ni se înfățișează aici ca o altă persoană. Pot să spun că unele cărți primite din partea prietenilor îmi sunt astăzi mai apropiate decât cele pe care le-am scris eu însumi mai demult. Îmi recitesc cărțile din tinerețe numai dacă este neapărată nevoie, de exemplu, atunci când trebuie să fac corectura la reeditări, căci deja ele sunt străine de mine. Deci contribuția pe care trebuie s-o aducă astăzi cercetătorul spiritual se desprinde de persoana sa, devine ceva obiectiv. De aceea nu poți resimți în mod cu totul elementar vreo bucurie extraordinară sau vreo înălțare extraordinară și așa mai departe. Însă acest lucru nu este legat de cunoaștere ca atare, ci de modul și condițiile în care încă mai este necesar să se ajungă la ea în zilele noastre - în singurătate. În vremurile de demult, când încă domnea o manieră mult mai instinctivă, mai puțin conștientă, de a ajunge la știința inițiativă, singurătatea nu era deloc favorabilă pentru cultivarea acestei științe inițiatice. Dacă urmărești istoria în această direcție, veți constata că știința inițiativă este întotdeauna cultivată în cadrul unor societăți. Astfel de societăți există și astăzi, dar acum ele nu fac decât să întrețină tradiția. Cel care vorbește astăzi, direct din cele desprinse din calea sa personală spre cunoaștere, este deja sortit într-o anumită măsură singurătății.

Dar cum erau orânduite societățile de acest fel și cum vor fi ele din nou organizate atunci când cunoașterea celor spirituale va fi acceptată iarăși de civilizație, când va fi chemată iarăși să se implice în toate domeniile vieții și în practică? Căci ea va putea face aceasta când oamenii își vor însuși cunoașterea spirituală. În astfel de societăți se proceda așa: prin propriul acord liber consimțit, fiecare prelua o anumită parte a cunoașterii. Unul își concentra cercetarea spirituală proprie pentru a studia influența lumii astrilor asupra vieții omenești, un altul studia calea parcursă de viața omenească de la existența spirituală premergătoare celei terestre la pătrunderea în sfera terestră. Prin aceasta se urmărea să se creeze posibilitatea cercetării în amănunt a diferitelor domenii. Căci dacă este nevoie de zece ani numai pentru ca să se știe câte ceva despre influența astrilor asupra vieții omenești, pentru a cerceta în detaliu doar câțiva pași de pe calea ce duce de la viața premergătoare celei pământești la viața pământească sunt necesari nu zece ani, ci o întreagă viață de om. De aceea, această împărțire a cunoașterii în mai multe domenii distincte era pe de-a-ntregul îndreptățită. În felul acesta fiecare se încadra în domeniul asupra căruia se concentra în mod special, lăsând ca toate celelalte să le primească de la confrății săi. Astfel că el avea parte în același timp de cea trăire interioară care constă în producerea cunoașterii și de cealaltă trăire, care constă în receptarea unor cunoștințe pe care nu le-ai produs tu însuși. Când omenirea va ajunge în sfârșit să fie mai caldă, când în sfârșit inimile se vor deschide pline de căldură, știința spirituală va trebui să se prezinte ca o imagine pictată. Atunci omul va putea recepta, prin simțul său natural al realității, ce anume este cuprins în ideea pe care n-a produs-o el însuși, dar pe care o resimte direct prin faptul că o preia prin intermediul simțului său neîngrădit al realității. În altă ordine de idei, el va resimți și acea durere și suferință despre care v-am vorbit, pe scurt toate nuanțele implicării personale, la contactul cu cunoașterea care i se înfățișează. Datorită acestui fapt, el va răzbi pe baza propriilor sale forțe sufletești până la înțelegerea celor spirituale. Omul poate face aceasta atunci când primește adevărurile spirituale. În ziua de astăzi de multe ori omul trebuie să renunțe la acest lucru, să se resemneze sub acest aspect, atunci când el însuși produce ceva într-un domeniu anume al adevărurilor științei spirituale. De aceea, roadele adevărurilor științei spirituale pot să ajungă tocmai la aceia care, având o inimă plină de căldură, receptează aceste adevăruri. În vechile confrerii spirituale-științifice oamenii tocmai asta trebuiau să facă, să recepteze. De aceea i se

delimita cuiva - sau el însuși își selecta - un anumit domeniu de cercetare spirituală în care acesta renunța la orice receptare însuflețitoare, care îmbogățește viața. În schimb el beneficia de această îmbogățire a vieții prin cele receptate de la ceilalți confrăți. Ceva asemănător ar trebui să se producă din nou în viitor.

Vă relatez acestea nu pentru a vă prezenta o situație relativ personală, ci pentru ca prin această latură personală, afectivă, să vă atrag atenția că roadele științei spirituale despre care am vorbit nu sunt condiționate de necesitatea de a fi produse de cineva personal. Și la aceasta poate ajunge oricine dacă ține seama cât de cât de ceea ce am arătat de exemplu în cartea mea ***Cum putem ajunge la cunoașterea lumilor spirituale?*** ca exerciții sufletești, meditație, concentrare și așa mai departe. Dacă prin aceasta el realizează o activitate sufletească în sine sa, chiar numai pentru a înainta cu câțiva pași în adâncul vieții, aceasta face să i se deschidă inima pentru ceea ce poate fi receptat de la cercetătorii spirituali de vocație. Și atunci darul spiritual primit devine ceva ce se poate atașa strâns de ceea ce este personal, deoarece se adresează elementului personal din om. Atunci omul ajunge personal la izvoarele acelei vieți din care se trage veșnicia în esența sa. Atunci se cufundă în ceea ce a fost înainte de viața pământească, a omului; în ceea ce va fi după această viață pământească, se cufundă în trăirile pe care le-a avut în lumea spirituală înainte de viața pământească și pe care le va avea după această viață pământească, după ce, trecând prin poarta morții, va ajunge în lumea spirituală. Din omul inițial, inferior, crește al doilea om, superior. Dar cel de-al doilea om, superior, nu poate să ia avânt, nu putem dobândi înțelegerea ideilor științei spirituale, dacă nu putem simți că ne aflăm cu ceva în lumea spirituală așa cum aici, în lumea fizică, cu idei ferme despre natură, ne simțim ancorați în ceva. Faptul că avem mușchi și oase ne leagă de natura exterioară, prin aceasta suntem ancorați cu propria noastră natură fizică în natura fizică exterioară. Atunci când înțelegem conținutul adevărat al ideilor spirituale și le recunoaștem ca fiind același lucru cu lumea spirituală, învățăm să ne simțim integrați într-o lume spirituală, divină, așa cum prin corpurile noastre ne simțim integrați în lumea sensibilă. Și acest sentiment de apartenență este important, căci prin el ne putem concepe și în ființa noastră spirituală, așa cum prin corpul nostru ne concepem în ființa noastră fizică. Așa cum însă prin corpul nostru sesizăm numai ființa trecătoare, existența dintre naștere și moarte, tot așa prin existența noastră spirituală-sufletească ne vedem pe noi înșine în lumea veșnică, spirituală-divină. Tocmai pentru că ne cufundăm mai adânc în personal, aflăm cum nu numai omul în general, omul abstract, își are rădăcinile într-o lume spirituală, ci mai aflăm cum fiecare ins tocmai prin ceea ce are el personal - prin aceea că poate să trăiască pe Pământ în deplină individualitate, într-un anumit loc și într-o anumită perioadă - își are rădăcinile, în mod cu totul elementar, într-o lume spirituală, în lumea spirituală căreia îi aparține și care are caracter etern. Deoarece simte aceasta, el simte, ca să spunem așa, glasul care îi strigă: Ferește-te să devii, prin conținuturi spirituale nesănătoase, un infirm din punct de vedere spiritual-sufletesc, căci și tu ai fost pus la socoteală ca oricare om nu numai în general, ci ai fost pus la socoteală pentru că ești un om cu propria ta personalitate, cu individualitatea ta.

În această umanitate personală, cea mai individualizată, omul se cufundă prin gândurile sale religioase și cele mai elevate senzații artistice pe care le poate încerca în raport cu Universul. De aceea, știința spirituală duce direct la sentimente religioase. Oricine poate să vadă din cărțile noastre cum creștinismul este aprofundat, cum este prezentat în deplină lumină și în adevărata sa esență abia prin adâncirea în trăirile personal-omenești ale lui Christos, care s-a arătat sub o înfățișare personală. Prin faptul că în această manieră, pe o cale personală, pătrundem până la o entitate spirituală veșnică, doar prin acest fapt personalitatea noastră se integrează cu nuanța potrivită în lumea reală, căci astfel devenim conștienți că fiecare dintre noi este luat în considerare în mod personal. Și atunci dobândim într-adevăr cunoașterea spiritului ca ceva care devine direct un drum personal al omului în viață. Ne simțim atunci ca și cuprinși lăuntric de conținutul cunoașterii spirituale, așa cum corpul nostru este cuprins de forța năvalnică a sângelui care îi întreține viața.

Ne simțim ca și când existența noastră individuală, personală, pe Pământ ar putea fi oarecum caracterizată prin următoarea comparație. Undeva are loc o adunare. Se insistă să venim la acea adunare. Se insistă în mod individual să venim la acea adunare, întrucât acolo se așteaptă să se spună tocmai ceea ce numai noi, numai Eul nostru propriu ca individualitate personală poate aduce în discuție. Să presupunem că înainte de a merge la această adunare unde suntem așteptați facem un anumit lucru care are drept urmare faptul că nu mai putem merge acolo. Nu mai mergem. Vom fi cel care este așteptat - și care nu vine!

Întrucât știința spirituală devine o chestiune personală, omenească, învățăm să cunoaștem treptat că ceea ce facem în viață prin știința spirituală îmbogățește viața și sub aspectele cele mai practice ale ei. Învățăm să recunoaștem faptul că drumul nostru personal în viață este orientat într-o direcție în care suntem așteptați. Contemplând lumea spirituală, lumea în care entități spirituale divine acționează în mod creator asupra existenței noastre individuale, vedem în același timp un loc unde ne dăm seama că suntem așteptați și vom răspunde acestei așteptări care ni se adresează și vom ajunge la aceia care ne vor fi alături într-o lume superioară, spirituală, numai atunci când pe calea vieții omenești personale vom găsi în lumea spirituală pe omul acesta etern în armonia sa deplină, în deplina sa putere, primind de la el elementul spiritual-sufletesc. În felul acesta cunoașterea spirituală adâncită în ceea ce este omenesc ne conduce la situația de a trebui să decidem dacă vom pătrunde acolo sus, în domeniul în care omenescul conviețuiește cu spiritualul, acolo unde suntem așteptați sau dacă - noi trecem, doar, prin nașteri și morți - vom ajunge o dată până acolo unde ni se vor adresa aceste cuvinte pline de reproș: Tu ai fost așteptat - și nu ai venit!

OMUL SUPRASENSIBIL ÎN CONCEPȚIA ANTROPOSOFICĂ

CONFERINȚA I

Haga, 13 noiembrie 1923

Desigur că înțelegeți cu câtă mulțumire m-am reîntors la dumneavoastră, pentru a discuta în fața dumneavoastră și cu dumneavoastră chestiuni antroposofice. Firește, poate că acest lucru se întâmplă destul de rar, totuși se întâmplă să se spună în asemenea ocazii multe lucruri care pot da ocazia să se prelucreze mai departe cele spuse. Acest lucru este, de fapt, întotdeauna baza unei întâlniri, chiar și atunci când ea nu poate fi realizată și în mod spațial.

De data aceasta ne-am întâlnit și pentru a forma, cu această ocazie, Societatea antroposofică olandeză. Formarea acestor societăți, în diferite țări, este necesară în împrejurările actuale, dacă vrem să creăm o cât mai bună bază individuală, solidă, pentru ceea ce avem nevoie în prezent. Societatea antroposofică generală, care va lua ființă de Crăciun, la Dornach, nu va putea fi întemeiată decât atunci când fiecare societate, din diferite țări, va fi reprezentată în așa fel, încât reprezentanții ei să exprime realmente - aș vrea să spun - lăuntricul substanțial al fiecărei individualități antroposofice în parte. În acest caz, vom putea realiza ceva foarte necesar, ceva foarte însemnat și important când vom întemeia Societatea antroposofică generală. Dacă puteți să simțiți, împreună cu mine, cât de importante sunt aceste lucruri, pentru ziua de azi, atunci vom putea crea cu toții ambianța necesară acestor câteva zile*. Și, pornind din această ambianță, aș dori să vă mulțumesc din suflet pentru cuvintele dumneavoastră și să vă transmit tuturor cele mai cordiale salutări pentru aceste zile.

* Intr-o cuvântare introductivă se indicase însemnătatea acestei sesiuni pentru întemeierea unei societăți antroposofice a Olandei. (Nota trad.)

Pentru aceste conferințe interne s-a ales tema: *Omul suprasensibil așa cum poate fi înțeles în mod antroposofic*. Vom încerca să exprimăm această cunoaștere suprasensibilă și această înțelegere a omului din cele mai diferite perspective. Deoarece nu putem avea decât un mic

număr de conferințe, aş dori să pătrund chiar de acum în miezul consideraţiunilor.

Când vorbim despre omul suprasensibil, noi ne punem de la început în opoziție cu felul cum se vorbeşte în prezent despre om. De fapt, de mult timp nu se mai vorbeşte despre omul „suprasensibil”, chiar şi atunci când cineva are concepţii idealiste; în cultura şi în cunoaşterea curente ale prezentului nu se vorbeşte despre omul care trece prin naşteri şi morţi succesive. Căci, de-a lungul veacurilor, a devenit ceva firesc să se spună copiilor deja, în şcoală, cum concepţia modernă despre lume ar fi dovedit că Pământul este ca un grăunte de praf în Univers; pe acest grăunte de praf se mişcă prin lume, cu o iuţea nebună, omul, un grăunte de praf încă şi mai mic care, fireşte, nu are nici o însemnătate pentru sensul cosmic. Dar, în timp ce această concepţie despre grăuntele pământesc de praf a pătruns în toate minţile şi în acelaşi timp în toate inimile, s-a pierdut azi cu totul posibilitatea de a face o legătură între om şi ceea ce se află în afara a ceea ce este pământesc. Şi chiar dacă oamenii nu sunt dumiriţi, chiar dacă aceste lucruri rămân în inconştient, vorbeşte în ziua de azi, într-o limpezime incontestabilă, către sufletul omenesc ceva ce invită în mod energic pe om să-şi îndrepte din nou privirea către partea suprasensibilă a fiinţei sale şi - în acelaşi timp - a fiinţei Cosmosului. Căci în ultimele veacuri noi am primit materialismul şi în ceea ce priveşte cunoaşterea oamenilor. Ce este oare acest materialism?

Materialismul este acea concepţie despre lume care ia în considerare omul în măsura în care a rezultat din substanţele şi forţele acestui Pământ. Şi chiar dacă unii subliniază că omul nu se compune numai din substanţele şi forţele Pământului, noi totuşi nu posedăm nici o ştiinţă care să se ocupe cu acea parte din om care nu vine din substanţele şi forţele acestui Pământ. De aceea, afirmaţia multora dintre cei care, din punctul lor de vedere, sunt bine intenţionaţi, cum că totuşi partea eternă din om ar putea să fie înţeleasă nu este cu totul cinstită. Acest materialism nu există numai pentru a contrazice; azi a devenit un dilentantism această contrazicere a materialismului. Concepţiile teoretice care se bazează pe materialism fie pun la îndoială o lume spirituală, fie o neagă cu desăvârşire, sau cel puţin se îndoiesc că ar putea fi cunoscută, sau neagă această cunoaştere; nu aceste puncte de vedere sunt ceea ce trebuie luat în considerare în primul rând. Ceea ce este însă de luat în considerare în primul rând este partea covârşitor de impunătoare a materialismului. La ce foloseşte, în definitiv, când, dintr-o anumită stare sufletească sau prin tradiţie religioasă, oamenii spun: Gândirea omului, simţirea omului, voinţa omului trebuie totuşi să fie ceva independent de creier, iar ştiinţa actuală vine apoi şi dăruie, printr-un mijloc oarecare, de cele mai multe ori făcând cercetări cerebrale în stările patologice, bucată cu bucată din creierul omului şi dăruie, în acelaşi timp, în mod aparent, şi bucată cu bucată din sufletul omului? La ce foloseşte dacă, dintr-o anumită stare sufletească, sau din tradiţie religioasă, vorbim despre nemurirea vieţii sufleteşti dacă atunci când această viaţă sufletească se îmbolnăveşte, de pildă, nu ne vine nimic altceva în minte decât să ne gândim la vindecarea creierului sau a sistemului nervos în genere? Dar toate acestea ni le-a adus materialismul. Mulţi din cei care, în ziua de azi, vor să combată materialismul nu ştiu de fapt ce fac; căci ei nici nu bănuiesc marea importanţă pe care o au cunoştinţele de detaliu pe care le-a adus materialismul. Ei nu bănuiesc ce consecinţe a adus materialismul pentru întreaga cunoaştere umană.

Să punem în faţa sufletului nostru această chestiune ca punct de plecare. Noi privim omul aşa cum îl poate cunoaşte ştiinţa din ziua de azi, şi pornim în mod foarte cinstit la lucru. Atunci ni se va releva ceva. Din tot ce poate scoate la iveală fiziologia, biologia, chimia etc. pentru a explica pe om se va recunoaşte cum se distribuie diferitele substanţe şi forţe ale lumii şi ale Pământului, pentru a alcătui muşchii, sistemul nervos, sistemul sanguin, fiecare simţ în parte etc., în sfârşit omul întreg despre care vorbeşte ştiinţa de azi. Aici se află un fapt deosebit. Ne apropiem mai întâi de această ştiinţă în felul care, cu drept cuvânt, ne apare ca având cel mai deplin succes. Să luăm de pildă cunoaşterea aceea omenească care stă la baza cunoştinţelor pe care medicul trebuie să şi le însuşească la universitate ca bază a activităţii sale vindicătoare; luăm ceea ce află el despre om în primul rând în ştiinţele pregătitoare şi apoi în

științele care sunt baza medicinei. Să ne închipuim toate acestea rezumate într-un manual care cuprinde tot ce trebuie să învețe medicul despre om. Acolo se află rezumat tot ce trebuie să se știe despre om, până la treapta când medicul trece, apoi, la cunoașterile sale de specialist și ne întrebăm: Ce este asta? Ce se cunoaște despre om?

Se cunoaște foarte mult; se cunoaște tot ce se poate cunoaște azi. Căci, dacă plecăm din acest domeniu, trecând într-altul, și cercetăm pe psihologi, pe cunoscătorii sufletului, totul devine îndoielnic, incert. Căci descoperim îndată că în știința naturală, care stă la baza studiului serios, se află rezultate solide ale cercetării. Ele sunt atât de solide încât, de cele mai multe ori, cei care le expun în prelegeri nici nu sunt la înălțimea acestei solidități cu reale merite.

De cele mai multe ori studenții se plictisesc îngrozitor la aceste cursuri de pregătire care li se fac; cauza nu trebuie însă căutată în știința naturală, ci în cei care o tratează. De aceea, nu ar trebui să se vorbească niciodată de plicticoasa știință naturală ci numai de plicticoșii profesori. Nu este vinovată știința naturală, ea oferă realmente lucruri de mare soliditate și cu reale merite. Aș putea spune că atunci când, în ziua de azi, oamenii fac știința naturală, ei pot fi părăsiți de toate spiritele bune, totuși știința naturală ea însăși lucrează cu spirite bune!

Dar, dacă apoi trecem de la ceea ce se poate oferi ca rezultat al unor cercetări extrem de solide, la psihologi și la filosofi, și dacă vedem cum vorbesc aceștia despre suflet sau chiar despre ceea ce este etern în om, atunci ne dăm în curând seama, dacă trecem dincolo de ceea ce ne-a fost transmis din vremuri trecute, că sunt doar vorbe, nimic decât vorbe cu care oamenii nu au ce face. Când, în ziua de azi, un om se apropie de o filosofie sau de o psihologie cu cele mai adânci nevoi ale sufletului său, el nu va constata numai că ceea ce i se spune este plicticos, dar nici nu va afla nimic referitor la întrebările puse.

De aceea se poate spune că numai știința naturală oferă o cunoaștere reală aceluia care o caută. Dar ce ne învață știința naturală despre om? Ea ne învață despre ceea ce, la om, ia ființă o dată cu nașterea sau cu concepția și se stinge o dată cu moartea. Nimic altceva! Dacă vrem să fim cinstiți, asta este totul! De aceea nu este posibil pentru cel care vrea să fie corect decât să-și îndrepte privirea către ceea ce nu poate fi atins, azi, cu mijloacele obișnuite ale științei naturale, adică să întemeieze o adevărată știință sufletească și spirituală care, la rândul ei, se bazează pe o experiență și pe o observare a spiritului, ca vechea cunoaștere spirituală. Și acest lucru nu poate să se facă altfel decât cu , mijloacele pe care le găsiți indicate în cărțile mele ***Cum putem ajunge la cunoașterea lumilor superioare, Știința ocultă*** și altele, unde sunt descrise mijloacele prin care omul se transpune în posibilitatea de a vedea realmente spiritualul și de a vorbi despre el așa cum vorbește despre ceea ce se află în lumea materială, senzorială, pe care se bazează, în mod fundamental, științele naturii. Firește că studiul a ceea ce este accesibil simțurilor pe Pământ, a ceea ce poate fi experimentat, nu este încă încheiat, dar este pe calea cea bună. Însă toate acestea oferă numai cunoștințe despre omul trecător, fizic, temporar. De aceea nici nu putem să privim dincolo de ce este pământesc, dacă vrem să înțelegem omul cu aceste mijloace. Căci dacă privim numai ceea ce este pământesc percepem numai partea trecătoare din om.

După cum vom vedea însă, acest lucru este ceea ce, de fapt, nu poate fi înțeles *prin el însuși*. Prin această constatare suntem îndemnați să privim în sus, spre ambianța cosmică. Dar atunci când știința de azi privește spre ambianța cosmică ea calculează, cel mult, depărtarea stelelor, descrie drumul lor, îndreaptă spectroscopul înspre stele și spune în ce măsură fenomenele luminoase ne permit să tragem concluzia că stelele sunt alcătuite din aceleași substanțe ca și cele de pe Pământ. Această știință a spațiului extraterestru nu poate trece nici ea dincolo de Pământ. Ca punct de plecare, aș dori să ridic azi în fața dumneavoastră unele probleme care apoi, dezvoltate, vor fi tot mai mult confirmate în diferitele conferințe care urmează.

Dacă ne ridicăm privirea dincolo de ceea ce Pământul oferă simțurilor noastre, dacă în loc să

facem acest lucru prin intermediul cunoștințelor științei actuale ne ridicăm privirea în lumea stelelor, vom descoperi mai întâi *sistemul planetar*, corpurile cerești care se află în oarecare raport cu Pământul, care fac mișcări despre care se crede azi că ar fi asemănătoare cu mișcarea acestuia; sunt mișcări în jurul Soarelui și mișcări care au loc în spațiul cosmic în același timp cu Soarele într-o anumită direcție etc. Da, aceste lucruri se pot observa și calcula azi, dar ele nu ne dau nici un rezultat care ar putea avea vreo legătură cu omul. S-ar putea spune că din aceste observații nu rezultă nimic pentru om.

În același timp, contemplarea suprasensibilă ne conduce la altceva. Privirea noastră se îndreaptă spre planetele situate dincolo de Pământ: Saturn, Jupiter, Marte, vedem apoi Pământul, Mercur, Venus, Luna; noi nu socotim Luna ca fiind o planetă secundară, ci o considerăm, sub aspect planetar, comparabilă cu Pământul. În ceea ce privește planetele, știința de azi a calculat că, de pildă, Saturn, care străbate un drum lung, are nevoie de foarte mult timp, de treizeci de ani, pentru a face o rotație în jurul Soarelui, că Jupiter are nevoie de mult mai puțin timp și Marte de și mai puțin timp. Prin urmare, când privim cerul înstelat, noi vedem o stea, o planetă într-un anumit loc; într-un anumit punct; în alt punct vedem o altă planetă, pe Saturn, Jupiter și așa mai departe. Tot ce se arată în primul rând ochiului sufletesc - acolo Jupiter, aici Saturn - toate acestea au și ele o sferă eterică, toate sunt cuprinse într-o fină substanțialitate, în eter. Dacă putem să vedem și eterul, atunci constatăm cum, de pildă, Saturn - această planetă cu o formă atât de bizară: o sferă cu inele în jurul ei - se rotește în jurul său în eter. Saturn nu este inactiv față de eterul care învâluie și conține întreaga sferă planetară; când cineva contemplă, în mod spiritual, planeta Saturn, vede cum radiază forța, radiază ceva ce se poate percepe ca formă. Ceea ce ne apare în mod fizic la Saturn este numai o anumită parte, este chiar ceva care dispare, treptat, în fața privirii spirituale. Contemplarea spirituală ne face să avem sentimentul că spiritele lumii vor să așeze, pentru noi, pe Saturn la locul lui, ca să avem un reper după care să ne putem ghida. Dar, dacă privim la el cu ochiul spiritului, este ca și cum cineva schițează ceva pe o tablă numai pentru a avea un punct de sprijin, apoi desenează ceva de jur împrejur și apoi șterge din nou aceste puncte de sprijin. Lucrul acesta se întâmplă de la sine în lumea spirituală: Saturn se stinge, dar ceea ce este în jurul său devine din ce în ce mai clar. Vorbește o limbă minunată! Dacă am reușit să-l stingem pe Saturn și să vedem ceea ce se țese în eter, atunci constatăm că acest lucru se extinde până la Jupiter. Și tot așa face și Jupiter. Se stinge și el; ceea ce se țese în eter se extinde chiar foarte departe și se formează o nouă formă în eter, care împreună cu forma lui Saturn alcătuiesc o imagine. Și apoi ajungem la Marte; și aici lucrurile se repetă. Ajungem la Soare; și, în timp ce Soarele exterior, fizic, te orbește, Soarele spiritual nu te orbește; tot ce este orbitor se stinge repede când este vorba de Soarele spiritual. Și atunci avem un tablou extrem de viu a tot ce se desenează în eter, până la Mercur, la Venus, la Lună.

În felul acesta obținem diverse imagini parțiale și putem spune că aceste imagini sunt în așa fel alcătuite, încât Saturn, de pildă, se află, uneori într-un anumit punct, în care nu se poate întâlni cu imaginea lui Jupiter. Dar în mod uimitor este prevenit și acest lucru, căci ceea ce se vede atunci se formează, de fapt, împreună. Există o linie pe care, dacă o trasăm dintr-un anumit punct, care se află în est, în Asia, prin mijlocul Pământului, și apoi o prelungim în Univers, ea devine extrem de importantă pentru privitor. Dacă Saturn se găsește în afara acestei linii, atunci ni se oferă prilejul să ducem imaginea pe care am primit-o de la el până la această linie; și ea se fixează acolo. Aceste imagini se fixează întotdeauna pentru vederea spirituală prin această linie. (Se desenează.) Deci, dacă vedem undeva imaginea lui Jupiter sau a lui Saturn, desigur ele trebuie căutate, apoi însă ele se fixează prin această linie. Pe această cale se obține o imagine unitară. Sistemul nostru planetar, atunci când îl privim astfel, ne oferă o imagine coerentă. Știți dumneavoastră ce este această imagine unitară? O putem descifra și descoperim că ea ne oferă în linii mari o copie a pielii omenești, cuprinzând organele de simț. Dacă aveți în vedere organele de simț care se găsesc în pielea omului și încercați să constituiți cu ajutorul lor imaginea bolții cerești, atunci obțineți ce am descris mai înainte: sistemul planetar desenează în eterul cosmic ceea ce există în omul specializat prin

condițiile de pe Pământ, în imaginea spațială a suprafeței pielii, cu organele de simț pe care le include. În felul acesta noi legăm omul de pe Pământ cu forma sa, care îi este dată prin învelișul pielii sale, de sistemul planetar, care plămăduiește în eter prototipul ceresc al omului pământean.

Un al doilea aspect rezultă dacă analizăm planetele în mișcare. Dacă urmărim o planetă, sistemul lui Ptolemeu ne furnizează o anumită imagine a mersului său, pe când sistemul lui Copernic ne oferă o altă imagine. Se poate și așa. Diversele imagini ale mișcării luate în parte pot fi interpretate în mod diferit, dar în primul rând este important să avem capacitatea de a le privi în ansamblu. Saturn, care străbate drumul cel mai lung și care are nevoie de mai mult timp pentru a realiza o rotație completă, ne oferă împreună cu mișcarea lui Jupiter o anumită imagine. Dacă privim lucrurile în acest fel, din mișcările tuturor planetelor ia naștere un întreg. Și această imagine care ia ființă, în acest fel, din mișcările planetelor nu se prezintă la fel cu punctul de vedere exprimat de astronomie. De pildă, pentru contemplarea spirituală nu rezultă imagini de elipse - cum ne spune astronomia; dacă urmărim, de exemplu, pe Saturn el ne dezvăluie o mișcare care se asociază cu alte mișcări, formând un opt, un fel de „lemniscată”, în care se desfășoară toate celelalte mișcări ale planetelor. Această imagine, care rezultă din mișcările planetelor, ni se arată ca fiind imaginea cerească pe care o putem pune la baza a ceea ce se exprimă, la om, prin intermediul nervilor și glandelor învecinate.

Prin urmare, dacă facem tranziția de la pielea omenească și de la organele de simț pe care le include, pe care le găsim, într-o formă primordială, în orânduirea planetelor, așa cum se arată contemplării spirituale, la mișcările planetelor și le privim în ansamblu, atunci, desenând conturul forme omenești, putem avea simțământul că acest contur redă aspectul sistemului planetar. Dacă desenăm înăuntrul sistemului nervos și glandele cu secreție internă, făcând acest lucru în mod obiectiv, pe baza observațiilor în suprasensibil, avem, la fiecare linie, sentimentul că reprezentăm copia fizică a mișcărilor întregului sistem planetar.

Și acum omul însuși poate înainta în contemplarea sa, în contemplarea spirituală a lumii. El a ajuns să-și facă o imagine, în felul descris acum de mine, despre mișcarea planetelor, desenând nervii omenești și glandele învecinate; acum el poate merge însă mai departe cu cunoașterea și atunci fiecare mișcare separată dispare. Dacă de la imaginație ne urcăm la inspirație, atunci diferitele mișcări izolate dispar. Lucrul acesta este deosebit de important. Ceea ce, într-un sens mai îngust, se poate numi vedere dispare din tabloul întreg, deodată nu mai există. Dar acum începem să auzim spiritualicește. Ceea ce mai înainte a fost mișcare devine neclar, se confundă și în cele din urmă avem în fața noastră numai o imagine încețoșată. Dar din această imagine încetosată se formează muzica cosmică și ritmurile cosmice devin spiritualicește audibile. Cu privire la aceste ritmuri cosmice ne putem atunci întreba: Ce trebuie să adăugăm la conturile desenate de noi mai înainte?

Știm că prin arta omenească se pot transforma unele lucruri. Dacă desenăm conturul omului și înscrinem în acest contur sistemul nervos, noi avem simțământul că pictăm sau desenăm în sensul corespunzător. Dar nu putem desena în mod direct ceea ce auzim în muzica cosmică; căci acestea sunt ritmuri, sunt melodii. Dacă am vrea să le introducem în desenul nostru schematic, atunci, bazându-ne pe aceasta și urmărind sistemul nervos pe care l-am desenat, ar trebui să luăm o pensulă, să punem repede o culoare roșie într-un loc, apoi repede o culoare albastră; din nou, repede un roșu, iarăși un albastru etc. și tot așa de-a lungul întregului sistem nervos. Apoi, în anumite locuri, tresărim: nu putem merge mai departe, trebuie să ne apucăm să desenăm ceva special: ceva ce exprimă ceea ce auzim în acel moment. Ceea ce auzim poate fi transpus în desen; dar, dacă vrem să fie pus în linia de contur, atunci suntem nevoiți, în unele locuri, să ne extindem, să facem altă imagine, pentru că ceea ce mai înainte se scurgea ca într-un ritm: albastru-roșu, albastru-roșu, albastru-roșu etc... devine acum melodie și atunci suntem nevoiți să desenăm altceva, o imagine care să ne reprezinte melodia. Ritmuri cosmice - melodii cosmice! Atunci când toate acestea au fost transpuse în

imagini, se conturează o muzică cosmică spațial sesizabilă, ca și aceea care rezultă atunci când mișcările planetelor se pierd în ceață, și astfel muzica cosmică poate fi auzită de urechea spirituală. Și ceea ce am desenat în felul acesta sunt căile sângelui. Apoi când ajungem la un organ, la inimă sau la plămâni, la organe care primesc ceva din afară sau care primesc și dinăuntru, din corp, unele substanțe, dacă ajungem aici trebuie să desenăm ceva care, într-o anumită privință, se leagă de căile sângelui: atunci ies la iveală inima, plămânii, ficatul, rinichii, stomacul. Și apoi desenăm organele care sunt în legătură cu căile sângelui, organele de excreție - secreția se poate adăuga și ea - le desenăm acum în schița noastră conturată, în sistemul sanguin, ca venind din muzica cosmică.

Acum mergem mai departe, trecând de la inspirație la intuiție. Aici din muzica cosmică ia ființă încă ceva cu totul special: sunetele se nasc laolaltă, se influențează unele pe altele și această muzică cosmică capătă un sens. Muzica cosmică devine graiul lumii întregi; ceea ce sintetizăm în expresiile vorbire cosmică, grai cosmic, este ceea ce devine acum audibil. În vremurile vechi toate acestea erau sintetizate prin noțiunea de cuvânt cosmic sau „Logos”. Cuvântul cosmic devine perceptibil. Și deoarece el devine audibil suntem nevoiți să introducem încă ceva în desenul prin care l-am reprezentat pe om. Devenim conștienți de acest lucru. Trebuie să procedăm așa cum, în mod curent, procedăm cu scrisul și desenul omenesc, când exprimăm ceva sub forma cuvintelor, care sunt plăsmuite din litere: așa trebuie să exprimăm sensul fiecărui cuvânt cosmic în parte. Și noi găsim că atunci când exprimăm fiecare cuvânt cosmic în parte și îl așezăm în desen (ca și atunci când cineva ne spune ceva și ne notăm acest lucru, tot așa vă spune și graiul cosmic ceva și voi îl introduceți în desen) ia naștere în cadrul acestui desen sistemul muscular și sistemul osos.

Acum ați obținut omul întreg din ceea ce vă spune lumea extrapământească. Numai că în decursul acestei observații mai intervine ceva esențialmente diferit.

Să ne reîntoarcem la originea acestui întreg, la ceea ce găsim ca o imagine desenată în eter; atunci, în timp ce noi exercităm această cunoaștere dispare ceea ce este pământesc, nu mai rămâne decât ca o amintire. Ca amintire trebuie să existe, căci altminteri nu avem nici un punct de reazem; trebuie să ne rămână amintirea dacă vrem să ajungem la cunoaștere spirituală. Trebuie să ne spunem că nu este bine ca cineva să ajungă la cunoaștere spirituală excluzând cunoașterea fizică. După cum atunci când facem ceva în lumea fizică trebuie să ne putem aminti despre ce am făcut, deoarece dacă nu ne amintim de trăirile fizice nu suntem sănătoși, tot astfel, în timpul cunoașterii științei spirituale, trebuie să ne putem mereu aminti de ceea ce există în lumea fizică. Prin urmare, dacă ne reîntoarcem la ceea ce este dătător de formă în sistemul planetar, atunci, într-o oarecare măsură, ceea ce a fost pe Pământ, ceea ce noi înșine am recunoscut ca fiind cele mai frumoase rezultate ale științei fizice, se uită cu desăvârșire pentru o clipă. Oricât de bine am cunoaște noi, aici, știința naturală, totuși, în momentele de cunoaștere spirituală ar trebui întotdeauna, mai întâi, să reflectăm, să căutăm să ne aducem aminte ce am învățat în domeniul fizic. Ar trebui să ne spunem mereu: Trebuie să stăm în mod ferm pe această bază. Dar ea se pierde, devine numai o amintire.

În schimb, acum apare ceva excepțional de viu în comparație cu cunoașterea fizică - apare tot așa de viu ca și un eveniment actual față de ceea ce trăiește doar în amintire, apare acum ceva pe care îl considerăm ca fiind forța plăsmuitoare din sistemul planetar. În clipa aceea ne vom afla în cu totul altă ambianță. În clipa aceea apare ceea ce în cartea mea *Știința ocultă* este indicat sub numele de ierarhia a treia, ierarhia Arhailor, a Arhanghelilor și a Îngerilor. Vedem că în această imagine trăiește ierarhia a treia. În fața noastră răsare o lume nouă. Acum noi nu spunem numai că avem în față făptura omenească în prototipul ei cosmic primordial ieșit din sistemul planetar, ci spunem că asupra acestei imagini primordiale cosmice a omului acționează, că o urzesc, Îngerii, Arhanghelii și Arhaili, entitățile ierarhiei a treia.

Prin cunoașterea suprasensibilă putem să avem viziunea unei asemenea lumi, chiar aici în

existența pământească. După moarte, fiecare om trebuie să treacă printr-o astfel de cunoaștere; cu atât mai ușor va trece prin ea cu cât s-a pregătit mai bine în existența pământească. Dar, oricum, trebuie să treacă prin ea.

Când omul aici pe Pământ vrea să-și cunoască înfățișarea, el se privește sau se fotografiază. După moarte nu există nici un mijloc ca el să cunoască forma sa proprie sau a celorlalți oameni; dar după moarte omul trebuie să privească conformația sa planetară. Ceea ce îi arată planetele se dovedește a fi propria sa conformație; și atunci recunoaștem drept faptură omenească ceea ce am descris mai înainte. Dar vedem întrețesută în toate acestea acțiunea ierarhiei a treia, a Îngerilor, Arhanghelilor și Arhailor (în l. română: Începătorilor - nota trad.).

Acum ne urcăm și mai sus. O dată ce am recunoscut că viața și lucrarea Îngerilor, Arhanghelilor și Arhailor are o legătură cu forma pielii omenești și cu organele sale senzoriale, putem să mergem mai departe în această cunoaștere a omului, în legătură cu lumea extrapământească. Dar trebuie mai întâi să precizăm un lucru: aici pe Pământ spunem că omul are o anumită înfățișare; unul are o frunte mai aparte, altul un nas deosebit, un al treilea are ochii triști, altul îi are răzători etc. Și ne oprim aici. Prin cunoașterea cosmică ajungem să vedem în tot ce formează făptura omenească lucrarea ierarhiei a treia. De fapt omul nu este o făptură a Pământului; pământescul dă doar substanța, în starea embrionară. Dar cei ce lucrează asupra făpturii omenești, venind din Cosmos, sunt Arhaili, Arhanghelii și Îngerii.

Urcându-ne mai sus, ajungem la confluența mișcărilor, pe care o aflăm reprodușă în sistemul nervos al omului și în glandele cu secreție internă; atunci descoperim că mișcările planetelor se întrepătrund cu ierarhia a doua: Exusiai, Kyriotetes, Dynamis. Și deoarece aceste ființe din ierarhia a doua sunt legate de imaginea primordială cosmică a sistemului nervos și glandular al omului și lucrează asupra lor, la un anumit timp după moarte, atunci când am ajuns să înțelegem cum se desprinde făptura omenească de prototipul ei cosmic, trebuie să ne înălțăm până la ierarhia a doua și să înțelegem cum sunt alcătuite la omul pământesc, de care acum ne aducem aminte, sistemul nervos și sistemul glandular, de către entitățile ierarhiei a doua: Exusiai, Kyriotetes, Dynamis. Acum nu mai privim omul ca și cum ar fi fost alcătuit prin electricitate, magnetism sau altceva de felul acesta, ci îl recunoaștem ca fiind construit, ca om fizic, de către entitățile ierarhiei a doua.

Mergem apoi mai departe și găsim, ridicându-ne la muzica cosmică, la melodia cosmică și la ritmul cosmic, că și aici există o imagine primordială cosmică a omului. V-am arătat cum se desenează aceasta în forma conturată a omului. Dar nu ajungem mai departe în ceea ce privește ierarhiile. Tot ierarhia a doua, a Exusiai-lor, Kyriotetes-lor și a Dynamis-ilor lucrează la ceea ce găsim acum. Însă acum este vorba de un alt fel de activitate. Este greu de exprimat prin ce se deosebește prima formă de muncă, asupra sistemului nervos, de a doua, asupra sistemului sanguin, a sistemului ritmic al sângelui. Dacă, totuși, vrem să exprimăm această deosebire, atunci trebuie să spunem că în ceea ce privește prima activitate ierarhia a doua se uită în jos, spre ceea ce este pământesc, iar în ceea ce privește cealaltă activitate, ea se uită în sus. Așa încât atât sistemul nervos, cât și cel circulator, cu organele corespunzătoare, sunt făcute de aceeași ierarhie, numai că o dată ea privește în jos, spre Pământ, și a doua oară în sus, către lumea spirituală, către cer.

Dacă pătrundem apoi până la intuiție și contemplăm cum din acțiunea formativă a Cosmosului, a cuvântului cosmic, a graiului cosmic se urzește sistemul muscular și sistemul osos al omului, atunci ajungem la ierarhia întâi, la Heruvimi, Serafimi și Tronuri. Atunci am ajuns aproximativ la acel moment dintre moarte și o nouă naștere, care se află la mijloc și pe care, în Dramele-Mistere, l-am descris ca fiind „miezul-noptii al existenței". De aceea trebuie să considerăm că ceea ce dă omului posibilitatea de a se mișca în lume este urzit, zămislit,

creat de către entitățile ierarhiei întâi.

În felul acesta, îl percepem pe om prin cunoașterea suprasensibilă și vedem că o lume de entități spirituale stă în spatele tuturor lucrurilor. Azi noi ne-am obișnuit să-l analizăm pe om cercetând, mai întâi, sistemul său osos. De cele mai multe ori, se începe cu scheletul, deși acest lucru este ceva lipsit de sens, așa putea spune, pentru o observare uzuală; căci scheletul este clădit din lichidul omului. Nu este partea inițială, este numai ceea ce rămâne din lichid, ca rest, și nu poate fi înțeles decât așa. Cum se procedează de obicei? Trebuie învățate: brațele, mâinile, oasele brațelor, cele două oase ale antebrațelor, primele oase ale mâinii, oasele degetelor etc.; așa se enumeră sistemul osos și totul se învață pe de rost. Știți despre ce este vorba, cei mai mulți ați învățat doar pe de rost aceste lucruri. Și tot așa se procedează apoi cu mușchii; dar aici lucrurile devin mai dificile; și când se ajunge la celelalte organe se învață și ele, dar aici reprezentările încep să se încălcească într-un grad mult mai mare. Pentru un suflet sănătos nu avem a face decât cu dorința de a afla mai mult, și anume: de cine depind toate acestea și câte taine mai sunt dependente de Cosmos? Pentru a studia cu adevărat omul sunt necesare următoarele: la om trebuie început cu pielea și cu simțurile care sunt cuprinse în ea; și atunci ne urcăm la ierarhia Îngerilor, Arhanghelilor și Arhailor. Apoi se pătrunde mai adânc în om, se ajunge la sistemul nervos și la cel glandular și, prin ele, la ierarhia următoare, la Exusiai, Kyriotetes, Dynamis. Tot la această ierarhie rămânem când ajungem la sistemul circulator, cu organizarea lui caracteristică. Iar când ne ocupăm de ceea ce este construit de către sistemul circulator și de celelalte organe, ceea ce face pe om să fie mobil, sistemul muscular și osos, trebuie să ne ridicăm la ierarhia întâi; atunci noi aflăm că ceea ce constituie sistemul muscular și sistemul osos ale omului este lucrarea Heruvimilor, a Serafimilor și a Tronurilor.

În felul acesta avem posibilitatea să descriem cum se ridică orânduirea ierarhică de la ierarhia a treia la a doua și la întâia. Dacă descriem ceea ce acționează aici, ceea ce este cuprins în extrapământesc acționând asupra pământescului, atunci în fața noastră apare o imagine remarcabilă privind acțiunile acestor ierarhii. Noi privim orânduirea ierarhică, vedem jos entitățile care lucrează, entitățile ierarhiei a treia a Îngerilor, Arhanghelilor și Arhailor; apoi observăm entitățile ierarhiei a doua, Exusiai, Kyriotetes, Dynamis, și vedem cum toate acestea acționează laolaltă, colaborează în Cosmos. Apoi, privim entitățile ierarhiei întâi, Heruvimii, Serafimii și Tronurile; abia acum ni se înfățișează imaginea inteligibilă a corpului omenesc: pe de o parte orânduirea ierarhiilor, pe care le urmărim până la acțiunile lor; lăsăm apoi să apară în fața ochiului nostru spiritual faptele: și ni se arată omul.

După cum vedeți, aici se deschide un mod de abordare care începe tocmai acolo unde se termină celălalt. Dar acest fel de a-l concepe pe om ne duce dincolo de naștere și moarte. Nici un alt mod de abordare nu poate spune omului ceva despre ceea ce trece dincolo de naștere și moarte, numai felul de abordare pe care l-am descris acum aici poate face acest lucru. Căci ceea ce se poate spune astfel devine contemplare, devine o experiență pentru om. Vom vorbi, în conferințele următoare, despre felul cum se întâmplă acest lucru. După cum aici, pe Pământ, omul are în jurul său regnul mineral, vegetal, animal și ceea ce rezultă din acțiunile de ordin pământesc, din domeniul fizic al omului, după cum vede aici ceea ce provine de la minerale, vegetale, animale și de la oamenii fizici, tot astfel, după ce a trecut prin poarta morții, între moarte și o nouă naștere, el privește ceea ce, ieșind din activitatea cosmică spirituală, se îndreaptă către om - și care îl reprezintă pe om ca fiind rezultatul activității, ca fiind rezultatul faptelor ierarhiilor superioare. Și vom vedea cum toate acestea sunt în legătură cu formele celorlalte ființe pământești; căci abia atunci înțelegem și alcătuirea celorlalte ființe pământești.

Aș dori să mai adaug - ca o pregătire pentru zilele următoare - și alte lucruri. Dacă privim un animal, vedem că el amintește numai în sens limitat figura omenească. De unde provine aceasta? De la faptul că animalul nu poate reda figura planetară desenată în eter. Numai omul

poate reda copia acestei figuri, pentru că el tinde către acea linie despre care am vorbit, unde se fixează, pentru el, această figură. Dacă omul ar rămâne veșnic un copil mic, nu ar învăța niciodată să umble, ci s-ar târî întotdeauna, prin urmare, dacă ar avea această tendință (dar nu o are) atunci nici el nu ar putea copia, reda, formele planetare. Dar conform organizării sale ca om, el trebuie să le redea; el trebuie să crească în formele planetare. Animalul nu poate face acest lucru. Animalul poate doar să-și conducă viața după mișcările planetelor; el nu poate reda decât o copie a acestor mișcări; lucrul acesta îl puteți vedea la fiecare parte din corpul animal. Dacă priviți, de exemplu, scheletul unui mamifer, găsiți oasele șirei spinării în forma lor de vertebre; ele sunt copii după mișcările planetare. Oricât de multe vertebre ar avea șarpele, fiecare din ele este o copie pământească a mișcării planetelor. Pe de o parte Luna (ca fiind planeta cea mai apropiată de Pământ) exercită o influență deosebită asupra conformației animale; influența ei este deosebit de puternică. Scheletul se dezvoltă, dând naștere diferitelor membre, toate acestea acționează apoi împreună asupra formei vertebrelor. După Lună, luăm în considerare celelalte planete care se mișcă în formă de spirală: Venus și Mercur. Apoi ajungem la Soare; el acționează, încheind formarea scheletului. Există în coloana vertebrală un loc anume unde acționează Soarele, căci aici coloana vertebrală începe să tindă către formarea craniului. Oasele care alcătuiesc craniul trebuie să le considerăm ca vertebre modificate. Acolo unde vertebrele „își dau importanță” - potrivit expresiei lui Goethe-Gegenbauer - și se transformă în oase ale craniului, găsim activitatea lui Saturn și Jupiter. Prin urmare, când urmărim scheletul din spate spre față, atunci, pentru a înțelege oasele animale, trebuie să mergem de la Lună până la Saturn; referitor la figura animală, noi nu putem urmări acea conformație care este desenată în sistemul planetar, ci trebuie să ne referim la mișcările planetelor. Dar ceea ce omul introduce în sistemul său glandular animalul introduce în întreaga sa alcătuire. Astfel încât noi putem spune despre animal că el nu are posibilitatea de a se lua după forma sistemului planetar, ci începe direct cu mișcarea.

Această mișcare a sistemului planetar și-o reprezentau oamenii, în vremuri vechi, spunând: Mișcarea planetelor se face trecând prin zodiac. Ei știau să vorbească, de pildă despre mișcarea lui Saturn, cum trece Saturn prin zodiac, și știau să spună același lucru despre fiecare planetă. De aici, ei au stabilit, prin ceea ce se cunoștea despre animal, o legătură între figura animalului și cercul zodiacal. Numele pe care îl poartă acesta este astfel pe deplin îndreptățit.* Dar partea esențială este că animalul nu participă la formele modelate în eter, că numai omul ia parte la ele și omul poate face aceasta deoarece el are mersul vertical. Prin faptul că această configurația planetară devine un model, în timp ce animalul ajunge numai la o imitare a mișcărilor.

* În l. germană zodiacul este numit *Tierkreis*, ceea ce tradus *ad litteram* înseamnă „cercul animalelor”.
(Nota trad.)

În felul acesta ni se înfățișează o imagine spirituală, o imagine suprasensibilă a omului. Căci, în tot ce am descris până acum, învelișul pielii, sistemul nervos, sistemul sanguin, mușchi și oase, în toate nu sunt decât forțe; aceasta este în primul rând o imagine a forței, care, prin zămislire și prin naștere, se unește prin embrionul fizic cu Pământul; acolo primește forțele și substanțele pământești. Această imagine, care este pur spirituală, dar care, fiind ceva spiritual, este bine definită, se umple cu substanțe și cu forțe pământești. Omul coboară pe Pământ așa cum a fost alcătuit în cer. El este, mai întâi, o ființă cu totul suprasensibilă, până în măduva oaselor. Apoi el se unește cu embrionul, cu germenii omenesc fizic și atunci germenii spiritual se umple de aceste forțe pământești, pe care, la moarte, le leapădă de pe el, rămânând, din nou, o făptură spirituală, când trece prin poarta morții.

Acum, ca încheiere, vreau să vă mai spun următoarele:

Să zicem că omul trece prin poarta morții. Chipul său fizic, pe care și-l cunoscuse uitându-se în oglindă sau fotografiindu-se, nu mai există. Și nici nu-l mai interesează. Dar atunci el privește imaginea primordială cosmică desenată în eter și știe că aceasta se găsea ancorată în

propriul său corp eteric în timpul vieții sale pe Pământ; pe atunci însă el nu o percepea. Pe Pământ, această imagine primordială cosmică se afla în ființa sa fizică, dar el nu o percepea. Acum el vede chipul său adevărat. Dar această imagine, pe care o percepe acum, este luminoasă, ea emite forțe și acest lucru are urmări bine determinate. Căci radiația care pornește de la această imagine acționează așa cum acționează cea emisă de un corp luminos, numai că acum se petrece în domeniul eteric. Soarele strălucește în mod fizic pe când această imagine a omului, văzută cosmic, strălucește în mod spiritual, și deoarece este o imagine spirituală, ea are forța de a lumina și alte lucruri. Aici, în viața pământească, puteți așeza la soare pe cineva care a făcut fapte bune sau rele oricât de mult ați voi: părul său poate fi luminat, dar faptele sale bune sau rele nu sunt luminate ca însușiri. Dar, din ceea ce omul trăiește în lumea spirituală, după trecerea prin moarte, ca pe imaginea luminoasă a propriei sale forme, radiază o lumină spirituală care luminează acum faptele sale morale. Astfel încât, după moarte, apare în fața omului, împreună cu imaginea cosmică, ceva ce luminează propriile sale fapte morale. Toate acestea se aflau ascunse în noi în timpul vieții pe Pământ, le auzeam răsunând în surdina ca glas al conștiinței; acum, după moarte, le vedem în mod obiectiv. Știm atunci că așa suntem noi înșine și aceasta trebuie să fie, în jurul nostru, după moarte. Atunci suntem necruțători cu noi înșine. Căci lumina aceea nu se îndreaptă acum atât de liniștitor către tot ce puteam găsi ca scuză pentru păcatele noastre și ca relevare a faptelor noastre bune; ceea ce punem în lumină, în felul acesta, este un judecător neînduplecat care aruncă o lumină limpede asupra valorii acțiunii noastre. Conștiința însăși devine un impuls cosmic, care, după moarte, acționează în afara noastră.

Iată lucrurile care ne duc de la omul pământean la omul suprasensibil. Și se poate spune că omul pământean, care ia ființa o dată cu nașterea și care se sfârșește o dată cu moartea, poate fi înțeles în mod antropologic, cum se obișnuiește azi; omul suprasensibil care se îmbibă cu substanțele pământești numai pentru a se manifesta spre exterior, acest om suprasensibil, omul superior, trebuie să fie conceput în mod antroposofic!

Acest lucru îl vom face în decursul acestor conferințe.

CONFERINȚA a II-a

Haga, 14 noiembrie 1923

Ieri am încercat să stabilim o legătură între om și Cosmos. Prin astfel de reflecții dorim să obținem o bază pentru înțelegerea deplină a esenței suprasensibile a omului. Azi, aș dori să adaug unele lucruri care să întregesc cele spuse ieri folosind mai întâi o cale mai mult suprasensibilă exterioară, întrucât noi trebuie să avem în vedere ființa suprasensibilă a omului și atunci când corpul fizic al acestuia și ceea ce este legat de el, corpul eteric, sunt lepădate, prin urmare când omul a trecut prin poarta morții și străbate drumul dintre moarte și o nouă naștere. Voi reda azi, mai mult sub formă descriptivă, ceea ce se dezvăluie, într-o oarecare măsură, contemplării imaginative exterioare pe drumul acesta dintre moarte și o nouă naștere. Prin aceasta vom dobândi o bază pentru a putea cunoaște adevărata ființă spirituală, sufletească a omului.

Trebuie să ne fie clar că, de fapt, este o absurditate să se vorbească separat despre o parte fizică a omului și despre o parte spirituală-sufletească, despărțite între ele. Căci ceea ce ni se înfățișează ca parte fizică a omului, ceea ce percepem în lumea senzorială ca fiind corpul fizic al acestuia, este de fapt întrepătruns peste tot cu componenta sa spirituală-sufletească. Forma frunții, forma întregii fețe, întreaga făptură a omului ni se înfățișează așa cum au fost modelate de anumite forțe spirituale. Și nu trebuie să ne mirăm că acela care posedă vederea spirituată trebuie să vorbească încă de un chip al omului și după ce acesta a trecut prin poarta morții. Pentru cunoașterea imaginativă, lucrurile stau realmente așa: după ce a trecut prin poarta morții, omul prezintă un chip - firește că în ceea ce privește vederea fizică s-ar putea

zice că este un fel de umbră, dar este o umbră foarte clară și expresivă - care face mai întâi impresia de a fi ceva exterior, deoarece trebuie să ne reprezentăm ființa spirituală-sufletească a omului în mod moral-spiritual. Dar nu ajungem la o reprezentare spirituală trainică dacă nu vorbim mai întâi despre aceste Imaginații, despre acest chip, pe care omul îl duce cu sine chiar după ce a trecut prin poarta morții.

O dată cu moartea, omul își leapădă corpul său fizic și deci putem face abstracție de ceea ce se petrece cu acesta, căci felul cum se destramă corpul fizic al omului este mult mai puțin important decât cred oamenii în ziua de azi. De fapt, aceasă destrămare, fie că ea se face prin putrezire sau prin ardere, este importantă numai pentru ceilalți oameni, pentru semenii săi; nu are însă o mare importanță pentru viața omului, după ce a trecut prin poarta morții, așa încât noi trebuie să vorbim despre corpul fizic, așa cum se arată el perceperii senzoriale, numai ca despre ceva ce se dizolvă în natura exterioară și în forțele ei. Apoi - și chiar foarte curând după moarte - se destramă și corpul eteric al omului. Cunoașteți acest lucru prin descrierea mea din *Știința ocultă*. Prin faptul că omul a lepădat aceste două manifestări exterioare ale ființei sale se desprinde, într-o oarecare măsură, ceva din aceste două „învelișuri”; totuși expresia „înveliș” nu este tocmai corectă. Iar acela care este înzestrat cu o cunoaștere imaginativă corespunzătoare vede ceea ce se desface din aceste două învelișuri ca un chip care, la început, se aseamănă într-un anumit sens cu figura fizică a omului. Numai că această figură, pe care o voi numi figură spirituală, suferă o neconținută transformare.

Eu am descris de mai multe ori, din cele mai diferite puncte de vedere, această viață dintre moarte și o nouă naștere. Însă nu dobândim o reprezentare potrivită despre ea decât atunci când ne este descrisă dintr-un întreg șir de puncte de vedere. Azi o să v-o descriu din nou dintr-un anumit punct de vedere. Trebuie să adăugăm la cele ce s-au amintit deja ceea ce vă voi spune acum; numai atunci vom avea o imagine completă.

Această formă spirituală a omului suferă o continuă transformare, căpătând din ce în ce mai mult asemenea caracteristici încât nu o putem desemna în mod nimerit decât spunând că ea devine în întregime fizionomie. În contemplarea imaginativă pe care o are inițiatul și pe care o are acela care a trecut deja el însuși prin poarta morții, din om se vede ceva ce s-ar putea numi un fel de fizionomie. Această fizionomie este omul întreg, nu numai, eventual, o jumătate a sa. Dar acum întregul om arată în înfățișarea sa spirituală, ca fizionomie, în așa fel încât această fizionomie este expresia esenței sale lăuntrice morale-spirituale; astfel, după moarte, un om rău are o altă înfățișare decât un om bun și un om care și-a dat multă osteneală în viață are altă înfățișare decât unul care a trăit în mod usuratic sau frivol. Dar toate acestea se manifestă în așa fel încât nu este vorba numai de un simplu chip. De fapt, acest chip își pierde mult din fizionomia vizibilă în viața fizică; se păstrează încă o parte din expresia sa fizionomică, dar aceasta devine tot mai neclară. În schimb, restul corpului devine tot mai expresiv, mai ales regiunea în care se află organele de respirație devine foarte expresivă. În regiunea unde, în viața fizică, se aflau organele de respirație se văd, exprimate în mod fizionomic, însușirile caracteristice stabile ale omului. Pieptul iese în relief, el capătă o fizionomie clară, și în această fizionomie clară imaginea spirituală de după moarte ne arată dacă omul respectiv a avut mai mult sau mai puțin curaj în diferite domenii ale vieții sau a fost laș, dacă s-a apropiat de viață cu îndrăzneală și curaj sau a trecut prin viață dând mereu înapoi etc.

După moarte, mâinile și brațele au o expresivitate deosebită. După brațe și după mâini se poate citi, fără înconjur, biografia omului între naștere și moarte, îndeosebi după mâini, mâinile care chiar în viața fizică sunt, pentru un observator perspicace, atât de pline de însemnătate prin conformatia lor și care trădează atât de multe, deja, în viața fizică, așa încât se pot afla multe din felul cum cineva își mișcă degetele, cum ne întinde mâinile, dacă, atunci când ne întâlnește ne întinde numai vârful degetelor sau dacă ne strânge mâna cu căldură. Dar și înfățișarea pe care o iau mâinile, în mod plastic, dacă omul trăiește pur și simplu fără a

face nimic sau dacă muncește, are mare însemnătate în viața fizică. Nu se prea ține seamă de acest lucru; dar cei mai mulți oameni sunt mult mai interesați prin felul cum își țin mâinile și degetele, cum le mișcă, cel puțin pentru faptul că se trădează prin ele. După moarte acest lucru este intensificat în cel mai înalt grad. Din ele se poate citi, fără înconjur, istoria vieții unui om.

Și tot așa stau lucrurile și în ceea ce privește celelalte organe. Totul devine expresiv fizionomic după moarte. Așa încât noi putem spune că după moarte omul duce cu sine fizionomia sa morală-spirituală.

Ieri am vorbit despre felul cum, în timp ce este modelat din Cosmos, din Univers, omul se prezintă, în primul rând, ca o figură. Și cum această figură, întipărirându-se în eterul cosmic, se manifestă în piele și în organele de simț cuprinse în aceasta. Dar ceea ce este forma din piele a omului, ceea ce în viața fizică apare pe Pământ și este cunoscut ca figură fizică devine expresia fizionomică a omului moral-spiritual. Și acest lucru durează mai mult timp.

În timp ce oamenii pătrund în acest „mod de viață” - dacă mă pot exprima așa - ei întâlnesc aici, mai ales, pe acei oameni cu care deja erau în legătură pe Pământ, pe oamenii cu care pe Pământ au avut o comunitate spirituală, sufletească, o legătură a inimii. Și aici nici unul nu poate să-l amăgească pe celălalt! Căci felul cum este fiecare și ce fel de sentimente are el pentru celălalt, toate acestea se exprimă, în mod fidel, prin fizionomia despre care am vorbit mai sus. Și, în ceea ce privește acea perioadă din viața de după moarte care urmează după perioada de încercare - despre care nu voi vorbi azi - , lucrurile se petrec în așa fel, încât, în această perioadă, oamenii sunt în contact cu cei cu care într-un fel oarecare au fost legați prin soartă în ultima viață pământească, sau, în genere, au fost legați pe Pământ. Aici ajung să se cunoască în mod foarte amănunțit. În prima etapă se cunosc în mod amănunțit datorită acelei fizionomii despre care am vorbit. În această perioadă omul experimentează tocmai felul acesta de a-i cunoaște pe cei de care îl leagă destinul. Închipuiți-vă ce apreciere reciprocă profundă - sună banal, dar „apreciere” este cuvântul potrivit: te afli în fața celuiilalt fără nici un vâl, cu întreaga semnificație a contextului creat prin destin. Așa trece unul pe lângă celălalt, așa se conviețuiește alături.

În același timp aceasta este perioada din viața omului în care, prin faptul că este așa și are o astfel de fizionomie, el face cunoștință cu ființele ierarhiei a treia: Îngerii, Arhanghelii și Arhail. Căci aceste ființe sunt, potrivit naturii lor durabile, întotdeauna fizionomice. Ele au pornit oarecum de la ființele cosmice ale ierarhiilor superioare, în așa fel încât întreaga lor natură spirituală-sufletească se poate imprima pentru acela care le poate contempla în imaginație, în figura lor spirituală. Prin urmare, acest lucru se adaugă în timpul acestei perioade de frecventare a acelor oameni care sunt legați prin soartă cu el. Firește că aspectul oamenilor cu care suntem legați prin soartă este foarte variat. Apar, de pildă, oameni care nu ne puteau suferi, dar cu care, totuși, suntem legați prin soartă. Ne dăm seama foarte precis ce intenții au avut și ce rău ne-au făcut. Acest aspect al oamenilor este foarte diferit. Și printre aceste figuri mișcătoare se ivesc entitățile ierarhiei a treia, care trec printre acești oameni ca niște figuri strălucitoare, ca făpturi solare. Firește că vorbele întrebuițate de mine sunt aproximative; dar nu avem altă posibilitate decât să ne exprimăm în grai pământesc. Totuși, este o realitate că omul se întâlnește, în această perioadă, cu oamenii cu care este legat prin soartă. De obicei omul nu poate să aibe, în acest interval de timp, o înțelegere decât pentru acei oameni cu care este legat prin soartă. Sufletele omenești cu care nu suntem legați prin soartă sunt oarecum invizibile: nu putem să avem de-a face cu ele, nu avem posibilitatea să înțelegem fizionomia lor morală-spirituală. Nu le luăm în seamă, nu le putem lua în seamă, căci numai legătura soartei dă puterea de a le vedea. Dacă i-ar fi dat omului, aici pe Pământ, să contemple cu ochiul fizic în felul în care trebuie să vedem în această perioadă a vieții de după moarte, atunci el nu ar vedea multe pe Pământ; căci omului îi place să vadă, pe Pământ, lucrurile în mod pasiv, să le lase să pătrundă în el. Omului îi place chiar, în civilizația actuală,

să fie foarte puțin activ lăuntric, pentru a percepe ceea ce este în jurul său. Mulți dintre oameni, care își folosesc privirea - ca să ne exprimăm așa - îndeosebi impulsionați de atracția pentru cinematograf, prin urmare, oamenii care vor mereu să aibe impresii în seama cărora să se lase în mod pasiv, dacă ar fi înzestrați cu contemplarea pe care o avem după moarte, ar putea sta aici și nici nu și-ar vedea semenii! Căci după moarte depinde de atenția noastră, care firește ne este trezită atunci de felul cum suntem legați prin soartă de ceilalți oameni, ca să vedem și pe ceilalți.

În felul acesta, perioada care este trăită la început, după moarte, este o perioadă de cunoaștere reciprocă și de cunoaștere a felului cum sunt primiți acești oameni, în lumea spirituală, de către entitățile ierarhiei a treia. Se vede atunci ce mult se bucură entitățile ierarhiei a treia, Îngerii, Arhanghelii și Arhaii de unii oameni care se ridică în lumea spirituală, în forma descrisă, sau ce puțin se bucură de alții. Se vede ce impresie fac oamenii asupra ființelor din ierarhiile superioare, care sunt cele mai apropiate de ei în lumea invizibilă.

Apoi vine o altă etapă. Vine perioada în care oamenii care s-au cunoscut în acest fel, care într-o oarecare măsură s-au privit numai, încep acum să se înțeleagă în sens spiritual, corespunzător acestei vieți de după moarte, în care ajung să aibe, într-o oarecare măsură, o minte spirituală, o înțelegere spirituală a acestei fizionomii morale-spirituale. De fapt, în prima perioadă după moarte, câtăva vreme este ca și cum se trăiește numai printre amintiri; ne găsim împreună cu oamenii cărora le aparținem - firește că se trăiește în prezent -, acționăm, trăim, lucrăm în legătură cu unirea care rezultă dintre oameni și entitățile ierarhiei a treia, dar tot timpul trăim ca într-un fel de amintire a vieții trăite pe Pământ. Dar pe urmă vine o perioadă când începem să avem înțelegere spirituală, când începem să pricepem - în felul cum trebuie să se priceapă în lumea spirituală - ce înseamnă pentru noi aceste fizionomii morale-spirituale ale semenilor noștri. Învățăm să-i „înțelegem” pe semenii noștri. Învățăm să-i înțelegem în așa fel, încât putem spune: Această fizionomie morală-spirituală îmi arată cutare lucru, care mă duce înapoi la ursite avute în comun ș.a.m.d. Acest lucru îl trăim deja numaidecât după moarte, căci privim această ursită și privim comunitatea în care ne-am aflat conform destinului. Dar acum trăim în așa fel, încât ne spunem cu tărie: Dacă până acum am conviețuit așa cum a reieșit din înțelegerea reciprocă a fizionomiilor noastre, în viitor conviețuirea trebuie să se desfășoare în cutare sau cutare fel. Acum este trăită în mod inteligibil, ca să zic așa, posibilitatea continuării destinului și ceea ce conduce la simțământul conducerii pe mai departe a relațiilor începute în timpul vieții. Privim, ca într-o perspectivă, cum se vor modela în viitor acele fire ale destinului nostru care au fost înnodate și care se oglindesc în fizionomiile morale-spirituale. Și acest lucru pătrunde tot mai mult în profunzime, așa încât are realmente loc o creștere, o creștere laolaltă spirituală-sufletească a sufletelor. Și atunci ni se arată că ceea ce aici, pe Pământ, era partea cea mai expresivă a omului dispare de fapt, încetul cu încetul, pe măsură ce el se familiarizează cu această perioadă. Capul dispare, el se destramă ca într-un fel de ceață spirituală.

Pe măsură ce dispare capul, se modifică trăsăturile fizionomiei morale spirituale legate de el, în timp ce peste tot iese la iveală ceva care parcă, venind din trecut, ar arăta spre viitor. Și în această perioadă omul este transpus în spiritul mișcărilor planetare, în spiritul forțelor sistemului planetar. Aceasta are ca urmare faptul că după un oarecare timp de la moarte oamenii care au legături între ei se apropie de existența spirituală solară. Forțele planetare îi duc în existența spirituală solară, și tot ce au viețuit oamenii în comun este, în oarecare măsură, dus acum în existența spirituală solară, ca o trăire comună și ca gemeni comuni pentru viețuiri viitoare.

De fapt, pentru o adevărată cunoaștere pătrunzătoare, este o copilărie faptul că știința de azi reprezintă Soarele ca un glob gazos, undeva în Univers. Acesta este numai aspectul pe care Soarele îl arată Pământului. Îndată ce contemplăm Soarele cu acel ochi spiritual, cu acel ochi sufletească pe care-l avem după moarte, îndată ce-l contemplăm din afară, în Univers, Soarele

este o ființă spirituală - sau mai degrabă o asociație de entități spirituale. Printre aceste entități spirituale se amestecă sufletele omenești, care se duc în felul acesta nu numai fiecare în parte cu conținutul lor spiritual, dar și cu urșitele lor comune, în existența spirituală-solară. Și acest întreg sistem de suflete omenești, împreună cu aprecierile pe care ființele din ierarhia a doua și a treia le pronunță asupra valorii acestor oameni, toate acestea strălucesc în Univers, în Cosmos.

De fapt, din punct de vedere al Pământului, nu ne reprezentăm în mod just Soarele decât dacă facem acest lucru în felul următor. Privind Soarele de la suprafața Pământului, el ne apare ca un glob luminos și putem chiar să-l desenăm în mod schematic. În genere, ne închipuim că dacă ne-am ridica cu un balon și l-am privi de acolo de sus el ar avea același aspect ca de aici de pe Pământ. Dar nu așa stau lucrurile, și dacă am vrea să ne facem o imagine schematică și am vrea să desenăm în sens fizic-senzorial cum se prezintă Soarele în fața privirii spirituale, atunci ar trebui să ne reprezentăm pretutindeni radiații spirituale plecând de la Soare înspre toate direcțiile Universului. Ceea ce poate fi văzut de pe Pământ este numai aspectul luminos al Soarelui îndreptat înspre Pământ. Dar pentru privirea spirituală apare ceva ce devine - firește, în mod treptat - o percepere spirituală, o pătrundere în muzica cosmică, pătrundere uneori foarte impresionantă. Dar această pătrundere este ceva ce a fost resimțit de oameni și ce resimt ei și după moarte. Toate acestea sunt duse în Soare și radiază înspre Cosmos. Și atunci când se petrece acest lucru, omul, potrivit imaginii spirituale pe care am descris-o, a adoptat oarecum el însuși forma Soarelui. Sună, firește, paradoxal, dar realitățile acestea trebuie descrise, căci ele corespund adevărului. Tot ce, după trecerea prin poarta morții, a fost fizionomie expresivă, figură spirituală, se rotunjește acum și când omul ajunge în Soare - vorbind spiritualicește - el a devenit, de fapt, o sferă, o minge spirituală. Fiecare om în parte a devenit o minge, un glob spiritual. Iar Universul se oglindește în acest glob spiritual. Și, devenind într-un anumit sens un organ senzorial cu totul spiritual, noi nu mai primim impresii de pe Pământ, dar întrucât am devenit în întregime ochi spiritual, avem în acest ochi spiritual expresia întregului Univers ne simțim una cu întregul Univers. Și existența noastră de odinioară, de pe Pământ, o simțim acum în afara noastră. Dar oglinzind întregul Univers ca într-un ochi spiritual în noi înșine, ne simțim una cu destinele hărăzite nouă și cu cele ale altor oameni.

După ce am trăit toate acestea un oarecare timp, pătrundem tot mai mult în sfera primei ierarhii a Serafimilor, Heruvimilor și Tronurilor. Ne unim cu această primă ierarhie. Prin urmare, la început, noi ne unim cu ierarhia a treia, și atunci ne aflăm printre semenii de-ai noștri de care ne leagă soarta și ne arătăm cu fizionomia noastră morală-spirituală. Apoi suntem luați de forțele planetare și duși în existența solară, unde suntem legați de ierarhia a doua; și acum când prin propria noastră existență solară ne simțim în Soare ca în întregul Univers suntem legați de ierarhia întâi, Serafimii, Heruvimii și Tronurile. Acum începem din ce în ce mai mult să avem posibilitatea să ne intereseze nu numai oamenii a căror soartă s-a împletit cu a noastră în trecut; ni se arată și alte suflete, care pătrund de-abia acum, în această viață dintre moarte și o nouă naștere, în sfera destinelor noastre. Atunci începem să observăm și alte suflete omenești decât acelea cu care am fost legați prin soartă, și anume suflete omenești cu care soarta ne va face să ne întâlnim în viața următoare.

Însă, la acei oameni cu care am fost legați prin soartă, prin legături mai mult sau mai puțin strânse, începem acum, sub influența Serafimilor, a Heruvimilor și a Tronurilor, să observăm o importantă transformare a siluetei, transformare pe care o voi descrie mai întâi în mod exterior. Când observăm, cu ochiul fizic, un om care circulă prin lume vedem cum pune un picior în fața celuilalt și umblă în felul acesta; noi vedem, ca să zic așa, un șir de instantanee ale acestui om. Dar acela care apoi prin percepție imaginativă contemplă pe cineva în această sferă de după moarte, acela îl vede ca și cum pașii săi, modificarea formei picioarelor la fiecare pas ar transpune în membre întregul destin al acelui om care s-a plăsmuit în viața de pe Pământ. Nu numai în picioare, ci și în brațe purtăm conținutul soartei noastre, ceea ce am

făcut, rău sau bine, cu mâinile noastre, altor oameni. După felul în care ne mișcăm se poate vedea de ce un anumit impuls al dreptății a pătruns din Univers în destinul nostru personal. Și tot așa, destinul lăuntric pe care omul și l-a făurit prin opțiunile sale, prin felul în care și-a trăit viața interioară, se reflectă în circulația sângelui.

Ceea ce se vede în felul acesta în legătură cu soarta este evident încă mult timp după ce omul a pășit în sfera pe care am descris-o acum; de fapt acest lucru se vede tot din conformația membrelor și a celorlalte părți ale corpului, cu excepția capului și a pieptului. Desigur că, pe Pământ, aspectul unui om căruia i-ar lipsi capul și pieptul și care ni s-ar înfățișa așa ar fi ceva neplăcut; dar aici, între moarte și o nouă naștere, totul este transpus în domeniul moral-spiritual. Această viziune este, aici, mult mai intensă decât poate fi aspectul unui cap omenesc pe Pământ. Și acest lucru îl simt acum oamenii care sunt legați prin soartă, și care, în timpul existenței solare, își trăiesc, în acest fel, soarta, în epoca aceea dintre moarte și o nouă naștere pe care, în Dramele-Mistere, am descris-o ca fiind ora miezului-noapții. Aici lucrează acum diferiți oameni care au avut legături mai mult sau mai puțin strânse între ei la transformarea a ceea ce au fost ei în viața pământească trecută; așa încât se vede în mod detaliat cum se petrece acest lucru. Se vede, de pildă, cum se remodelează conținutul gambelor, ducând la alcătuirea maxilarului inferior pentru viața pământească următoare; ceea ce sunt brațele și mâinile este remodelat în maxilarul superior și cu tot ce este sistemul nervos aferent, dar din punct de vedere spiritual. Întregul om inferior este transformat în om superior.

Dar toate acestea nu le înfăptuiește omul singur; el lucrează împreună cu cei al căror destin se leagă de al său în funcție de intensitatea legăturii. Lucrează unul asupra altuia. Și prin faptul că unul lucrează asupra celuilalt se înfiripă înrudirile spirituale care apoi fac ca un om să-l găsească pe celălalt în viața pământească, să se întâlnească cu el. Căci în felul acesta a fost alcătuită, în viața dintre moarte și nașterea următoare, această înrudire spirituală, care ne pune într-o legătură mai mult sau mai puțin intimă cu celălalt. Într-adevăr, prin colaborarea oamenilor legați prin soartă se plăsmuiește o figură spirituală a noului cap. Și această muncă din țara spiritului nu este mai puțin bogată în conținut decât munca de aici, de pe Pământ, ci, dimpotrivă, este mult mai bogată.

De aici ați putut deja să vedeți că după cum se poate descrie ce se întâmplă cu omul între naștere și moarte în imaginile vieții pământești fizice, tot astfel se poate descrie în mod cu totul concret, și pentru fiecare om în parte, ce se întâmplă cu el între moarte și o nouă naștere. Se poate descrie în mod foarte concret. Este ceva măreț și de mare amploare felul cum se prelucrează sistemul membrelor, sistemul circulator și metabolismul. Dar tot ceea ce este elaborat în existența spirituală, la mijlocul vieții dintre moarte și o nouă naștere, constituie calitățile morale-spirituale ale omului. Iar despre ceea ce rezultă din această prelucrare trebuie să spunem că ceea ce a fost transformat în felul acesta răsună ca o muzică cosmică. Această formă a omului, modelată după Soare, și care este o oglindă a Universului, arată, în tonul cosmic, ceea ce este figura exterioară a omului. Nu vreau să zic - dacă pot să mă exprim în mod comparativ - că am avea atunci o idee vizuală despre om, dar avem, în sunetul cosmic, reprezentarea entității transfigurate a omului inferior.

Și în timp ce acest proces progresează, omul devine el însuși o parte din cuvântul cosmic. Ceea ce a fost el la început, o simplă alcătuire melodioasă, armonioasă, se segmentează în părți articulate ale cuvântului cosmic: omul ajunge să-și exprime propria ființă ca și cum ar vorbi din afara sa, din Univers. Așa încât se poate spune că există o perioadă între moarte și nașterea următoare în care omul devine cuvânt spiritual - nu un cuvânt alcătuit din câteva silabe, ci unul care spune foarte mult, care nu conține numai esența omului în genere, ci întregul om individual despre care este vorba. În acest moment al intervalului dintre moarte și o nouă naștere, omul ajunge la o cunoaștere extraordinară de secretă și dezvăluie în Univers, în mod perceptibil pentru entitățile divine spirituale, ceea ce este el. Când un om lucrează

asupra celuilalt în felul acesta, pentru ca să realizeze metamorfoza prin care omul inferior se transformă într-unul superior, căci omul superior prinde formă, încetul cu încetul, când se lucrează aici, după gradul de legătură, pentru legătura viitoare, este ca și cum s-ar modela prin această activitate o formă spirituală în simțirea omului. Se preia o formă spirituală care este remodelată, transformată în ceva care emite sunete și apoi în ceva care vorbește.

După cum v-am spus, mai întâi omul se află printre fizionomiile spirituale ale oamenilor legați prin soartă de el; privindu-le, oamenii se observă și învață să se cunoască sub aspect spiritual, după calitățile morale. Însă doar se privesc; privirea aceasta apropie într-adevăr foarte mult sufletele oamenilor, totuși este doar o privire. Apoi începe perioada pe care am descris-o ca fiind aceea a înțelegerii reciproce; oamenii se înțeleg unul pe altul privind adânc și cu multă înțelegere înăuntrul celuilalt, știind cum se va înnoda, într-o legătură predestinată, viitorul cu trecutul. Apoi, începe acea modelare în care unul lucrează asupra celuilalt, muncă izvorâtă dintr-o adâncă cunoaștere și în care ceea ce este primit ca formă spirituală este transformat în sunet și în vorbire. Urmează nu numai înțelegerea, ci și clipa în care unul îl întâmpină pe celălalt printr-un cald cuvânt creator. Aici, pe Pământ, noi vorbim cu organele vorbirii, aici noi ne spunem unul altuia ce am aflat, cu ajutorul organelor noastre de vorbire. În spatele a ceea ce vorbește în noi stă corpul fizic și în el trăiește, ca ceva trecător și prin care se împărtășesc lucruri superioare, cuvântul nostru obișnuit; și în timp ce, cu organele noastre de vorbire, noi exprimăm ceea ce vrem să ne spunem, mascăm ceea ce trăiește în spatele a tot ce este numai fizic senzorial. Și acum gândiți-vă că ceea ce exprimă omul, ceea ce trece în vorba care zboară ar fi, în același timp, un fel de a se exprima pe el însuși, ar fi ființa sa și, în același timp, revelația sa: și atunci înțelegeți felul cum se întâlnesc oamenii, la mijlocul vieții dintre moarte și o nouă naștere, individualizându-și propria ființă și revelându-se. Cuvântul întâlnește cuvântul, cuvântul articulat întâlnește cuvântul articulat, cuvântul însuflețit lăuntric întâlnește cuvântul lăuntric însuflețit. Dar oamenii sunt cuvântul; armonia lor este armonia esenței cuvântului articulat. Atunci oamenii trăiesc în așa fel, încât nu există impenetrabilitate: atunci oamenii trăiesc realmente împreună și unul din cuvinte - care este unul dintre oameni - se dizolvă în celălalt cuvânt, care este celălalt om. Atunci se plăsmuiesc acele legături ale soartei ale căror efecte se resimt apoi în viața pământească următoare și care se manifestă în felul în care oamenii, când se întâlnesc, se apropie unii de alții, resimțind simpatie sau antipatie. Această simțire este reflexul celor vorbite de către oameni, în țara spiritului, la mijlocul vieții dintre moarte și o nouă naștere. După cum am vorbit unii cu alții pe când noi înșine am fost acest glas ne regăsim acum, pe Pământ, însă numai într-o palidă copie a simțământului.

Aceasta ar trebui să-și spună omul dacă ar simți că ceea ce i se întâmplă pe Pământ în legătură cu ceilalți oameni este o urmare sensibilă a ceea ce a fost odată el însuși, între moarte și o nouă naștere, în cuvântul creator, care se exprimă pe sine. Aceasta este perioada în care oamenii există, de fapt, unii pentru alții. Și existența pământească a oamenilor unii pentru alții este, aș putea spune, proiectarea din lumea spirituală pe Pământ a unei vieți laolaltă esențiale. Căci după ce omul a trecut prin această perioadă vine din nou cealaltă, în care, încetul cu încetul, părăsește sfera primei ierarhii, a Serafimilor, Heruvimilor și Tronurilor, și ajunge din nou în domeniul ierarhiei a doua, în domeniul forțelor pe care planetele le exercită unele asupra celorlalte și în care se adaugă acum percepțiile pe care le primește omul de la lume, percepții care, mai înainte, nu erau prezente în aceeași măsură, ci de fapt numai în măsura în care puteau fi urmărite în celelalte entități. Acum lumea apare ca o lume exterioară. Învățăm să cunoaștem legăturile reciproce cu entități de care nu știam nimic; aflăm de legăturile cu ființele omenești care se înfiripă abia în mijlocul vieții dintre moarte și o nouă naștere. Acest lucru apare în perioada în care oamenii ajung din nou în sfera planetară și în legătură cu entitățile ierarhiei a doua. Și mai înainte au fost în legătură cu ele, dar acum este o altfel de legătură, pentru că ierarhia întâi se estompează din nou și în cele din urmă nu mai este prezentă. Și atunci se ivesc germenii; mai întâi gemeni spirituali, pentru a repeta formarea plastică a omului, pentru noul om-piept; și pentru noul om-membre. Din ce

în ce mai mult omul prinde din nou chip ca o imagine spirituală preliminară. Ceea ce se exprimase în cuvântul cosmic devine din nou muzica sferelor; din muzica sferelor crește imaginea plastică a ființei sale. Și în acest fel el se apropie tot mai mult de momentul în care este pregătit să ia legătură cu procesul de formare a unui embrion de gemeni omenesc, provenit de la tată și de la mamă, și cu care nu face decât să se unească; căci există un chip spiritual care coboară din lumea spirituală în existența fizică pe Pământ, și care este partea cu adevărat esențială a omului, în timp ce ceea ce îi revine omului din embrionul fizic există numai pentru ca omul să poată avea o legătură cu substanțele pământești și să se poată lăsa pătruns de ele. Așa încât între moarte și o nouă naștere se desfășoară o viață bogată în conținut. Munca pe care o depun acolo sufletele omenești se desfășoară între entitățile lumilor superioare și sufletele omenești înseși. Dar desfășurarea acestei vieți, în forma sa exterioară, se deosebește de cea a vieții pe Pământ. Și dacă vrem să mergem mai departe în înțelegerea tot mai limpede a acestei entități suprasensibile a omului, trebuie să știm în mod clar și cele ce urmează.

Noi trăim aici în lumea pământească fizică-senzorială. Aici noi percepem, prin simțurile noastre, lumea din afară. Trebuie să ne spunem că ceea ce percepem aici este perceptibil și este de natură fizică. Noi nu percepem în viața de pe Pământ nimic altceva decât ceea ce este fizic și perceptibil. Deasupra însă este așezată o altă lume, din care face parte însuși corpul nostru eteric, care pătrunde corpul nostru fizic. Mai întâi această lume este imperceptibilă percepției senzoriale a omului; ea nici nu este fizică, este suprafizică. Așa încât lumea noastră perceptibilă, fizică, se mărginește cu o altă lume imperceptibilă, suprafizică. Aceasta este lumea imediat apropiată; în ea trăiește ierarhia a treia - Îngerii, Arhanghelii și Arhail. Pentru omul pământean care trăiește în lumea fizică, care nu dezvoltă o contemplare spirituală, lumea aceasta este imperceptibilă și nu este fizică; ea își manifestă efectele sale în lumea fizică, dar nu este fizică.

Apoi i se adaugă o a treia lume, care nici ea nu este fizică. În această privință ea se aseamănă cu lumea a doua, cu cea eterică, ea este suprafizică. Dar partea specifică este că ea este perceptibilă. Ea este perceptibilă din lumea noastră, și noi ajungem la caracterizarea unei lumi care pătrunde în lumea noastră, care este perceptibilă, dar care este suprafizică. Din această cauză omul nu o poate explica, de la început, în esența sa adevărată. Din această lume, care este suprafizică, dar perceptibilă, face parte, de exemplu, ceea ce curge spre noi venind din lumina solară. Întreaga populație a Soarelui, aceste ființe-spirit, sunt suprafizice, dar sunt perceptibile pe Pământ. Căci este un nonsens că Soarele ar fi numai ceea ce cred fizicienii că este; lumina solară este revelația ființelor solare. Ființele solare sunt perceptibile, numai că i se înfățișează omului sub o formă pe care el nu și-o poate explica. Lumina stelelor, lumina Lunii și altă lumină în afară de aceea a Soarelui, a Lunii și a stelelor sunt perceptibile; numai că omul nu explică, nu tâlmăcește bine ceea ce stă în spatele acestei lumini, ca ființă. De aceea această lume este perceptibilă, dar suprafizică și se află la granițele lumii fizice perceptibile. Este foarte important să reținem aceste caracteristici:

1. Lumea noastră, perceptibilă și fizică.
 2. Lumea a doua, care se mărginește cu prima; în ea sunt Îngerii, Arhanghelii și Arhail, este imperceptibilă și suprafizică; ea este sediul ierarhiei a treia, dar este și lăcașul oamenilor când, în viața dintre moarte și o nouă naștere, ei sunt împreună cu ierarhia a treia.
 3. Lumea a treia este perceptibilă și suprafizică; este sediul ierarhiei a doua.
- Acum ne mai rămâne să vorbim despre:
4. O lume fizică imperceptibilă.

Adăugând această a patra lume fizică imperceptibilă am epuizat toate lumile posibile: perceptibilă-fizică, imperceptibilă-fizică, perceptibilă-suprafizică, imperceptibilă-suprafizică. Există deci și o a patra lume, o lume imperceptibilă-fizică. Cum ne-o putem reprezenta? Ea există printre noi, există în mod fizic, dar este imperceptibilă. Gândiți-vă că... dacă ridicați

picioarul el este greu, datorită gravitației. Este o forță cu efect fizic, dar nu poate fi percepută prin simțuri. Și tot așa este și cu alte lucruri. Trăim în noi prin senzații pe care de fapt nu ni le putem explica (căci este vorba de ceva ce nu poate fi perceput fizic), ceva ce știința spirituală veche, care era preponderent instinctivă, numise „principiul mercurial”, ceva care tinde să ia formă de picătură. Continuăm să-l avem în noi, căci substanțele albuminoide din noi tind să-l exprime: iarăși este ceva fizic care însă nu poate fi perceput în forma sa proprie. În corpul nostru au loc procese active de ardere, o activitate fizică pe care nu o percepem, care se exprimă în voința noastră, dar de care nu ne dăm seama: imperceptibilul fizic. În acest fizic imperceptibil acționează ierarhia întâi: Serafimii, Heruvimii și Tronurile.

Acum iată un aspect uimitor. Trecând prin poarta morții, noi intrăm mai întâi în lumea imperceptibilă suprafizică. Noi dispărem în oarecare măsură din lume. Apoi pătrundem mai departe, în sfera ierarhiei a doua, și ajungem astfel în ceea ce este perceptibil-suprafizic, adică trăim în perioada în care învățăm să înțelegem destinele noastre, intrăm în ceva care este ca o revărsare a luminii Soarelui sau a stelelor. Acela care a învățat să contemple acestea nu privește doar, fără nici un gând, în lumea largă, în sfera stelelor, sau la Soare, ci el știe că în această lumină ce se revărsă se torc firele destinului omenirii; ea este perceptibilă-suprafizică, în ea trăiesc morții, oamenii aparent morți. Și apoi când omul îndeplinește din nou această transformare, această metamorfoză, care îl pregătește pentru viața terestră, el revine pe Pământ. Numai că lumea în care se află el între moarte și o nouă naștere este acum în sfera imperceptibilului fizic: ea este în elementul gravitațional, mercurial, fosforic. Vom înțelege, în mod treptat, ce sunt aceste elemente. Deci mai întâi dispărem din viață în invizibil, dar intrăm din nou în viață în mod imperceptibil pentru ca, după ce am dispărut încă o dată, pentru a ne pregăti viitoarea viață pe Pământ, perceptibilă și fizică. Drumul dintre moarte și o nouă naștere noi îl facem pornind de la viața pământească perceptibilă-fizică, trecând prin celelalte stări, către viața pământească imperceptibilă-fizică. Atunci ne aflăm la miezul nopții al existenței, facem drumul din nou înapoi și reintrăm în existența fizică pământească.

Am oferit aici, deocamdată, o schiță pe care o vom completa în conferințele următoare, în toate amănunțele. Vedeți că, în ceea ce privește viața omului dintre moarte și o nouă naștere, nu trebuie să ne mărginim numai la gânduri generale, abstracte, ci se poate indica de pildă, cum omul, pentru a-și pregăti viața sa următoare într-o lume vizibilă, vine într-o formă invizibilă pe Pământ între moarte și o nouă naștere. Gândiți-vă numai cât de mult se adâncește cunoașterea noastră despre viața pe Pământ când se știe ce element spiritual trăiește în cadrul existenței pe Pământ în ora acestui miez de noapte al existenței! Noi avem aici, în existența pământească-fizică, nu numai oameni întrupați fizicește, ci avem neconținut, printre noi, ca un important aport spiritual-esențial al existenței pe Pământ, pe acei oameni care se află la mijlocul intervalului dintre moarte și o nouă naștere, se află la miezul de noapte al existenței. Noi nu-i percepem pe acești oameni datorită faptului că ei nu se află, în existența pe Pământ, la ora miezului zilei, ci la ora miezului nopții.

Vom vorbi, în ora următoare, despre tot ce înseamnă acest lucru.

CONFERINȚA a III-a

Haga, 17 noiembrie 1923 - după-amiază

În prima conferință am încercat să ne reprezentăm raporturile pe care le are omul în viața pământească cu entitățile și forțele extrapământești. Apoi, în a doua, am încercat să ne reprezentăm cum este trecerea omului prin lumea suprasensibilă - văzută dintr-un anumit punct de vedere - în timpul dintre moarte și nașterea următoare. Aș dori în această conferință să adaug câte ceva la cele deja spuse și să duc lucrurile ceva mai departe. Vom ajunge apoi să rotunjim totul pentru a căpăta în cursul conferințelor o imagine armonioasă în sine.

Am văzut că atunci când omul a trecut prin poarta morții, deci când a ajuns în lumea suprasensibilă, lucrurile stau astfel încât el se prezintă contemplării imaginative ca o figură-spirit. Firește, trebuie să vă fie limpede că această contemplare a spiritualului este totuși altceva decât contemplarea senzorialului.

Așa, de pildă, cineva care are o viziune a spiritualului vă va spune: Da, am văzut cutare lucru, dar nu aș putea spune cât de „mare” era apariția, și alte lucruri asemănătoare.

Deci lucrurile nu sunt chiar așa de conturate în spațiu ca o imagine vizuală. Totuși, dacă vrem să descriem, lucrurile trebuie să fie prezentate în așa fel, încât să apară cu totul ca o imagine, să fie folosite expresiile care descriu această imagine. Vă rog să luați în acest sens expunerile pe care le voi face despre aceste lucruri.

După ce omul a trecut prin poarta morții, în mod treptat, în această formă a figurii spirituale pălește imaginea capului. În schimb, restul corpului omenesc devine „fizionomie” și - după cum am spus deja - o fizionomie care exprimă în ce măsură omul a fost, în viața pământească care s-a desfășurat până la trecerea prin poarta morții, mai mult sau mai puțin bun sau rău, dacă a fost un înțelept sau un nechibzuit și altele de felul acesta. Toate acestea omul le poate ascunde în lumea văzută, unde, cu figura cea mai nevinovată, cineva poate fi un păcătos, dar acest lucru nu mai este posibil după ce omul a trecut prin poarta morții. Figura, fața nu se mai poate preface, căci ea pălește, și nu se poate nega nimic prin restul formei omenești care capătă tot mai mult o expresie fizionomică. Este vorba acum de faptul că atunci când omul intră în lumea spirituală întreaga sa relație cu lumea devine alta. Trebuie să știți că ceea ce este cel mai mult apreciat pe Pământ, și anume gândirea, gândirea abstractă, nu este deloc apreciată dincolo, în lumea spirituală. Nu este deloc apreciată în lumea spirituală, pentru că acolo capul este un instrument care nu mai poate fi folosit. Această gândire semeță prin care ne dobândim reprezentări asupra lucrurilor senzoriale de pe Pământ trebuie să o lăsăm în urmă. Numai pe Pământ există „filosofi”; căci tocmai filosofia, care constă în gândirea abstractă, trebuie să rămână pe Pământ.

Tot ce este viață sufletească devine tot mai mult, cu cât înaintăm în lumea suprasensibilă spirituală, o reprezentare în imagini, o viziune, și anume o viziune însoțită de gândurile care sunt în lucruri. Aici, pe Pământ, noi ne formăm gândurile; dincolo, gândurile ne sunt revelate chiar prin lucruri, ele ne vin în întâmpinare. Deci gândul este dobândit acolo prin contemplare. Prin această contemplare omului i se înfățișează în lumea spirituală toate încercările prin care va trebui să treacă.

Și în imaginile pe care le percepem prin simțuri găsim anumite puncte de sprijin pe care ne putem baza când vrem să descriem lumea spirituală prin care trece omul între moarte și o nouă naștere. În lumea senzorială, noi vedem stelele. Stelele, precum și planetele sistemului nostru planetar, privite de pe Pământ, ne arată în fond, aș putea zice, numai partea lor exterioară. În interior, ele sunt cu totul altceva. În interior, ele sunt o întrunire de entități spirituale care au ajuns în cele mai diferite feluri să se adune în locurile unde se află aceste stele. Iar când vedem câte o stea cu ochiul, numai cu ochiul fizic, acest lucru înseamnă că acolo este o colonie de entități spirituale în Univers și ceea ce văd acolo, ca stea fizică, îmi dă oarecum numai direcția; este un semn distinctiv, un indicator care arată direcția. Tot ce descrie știința fizică despre stele este numai de o minimă importanță, căci ea nu vorbește decât de semne indicatoare, de direcție, toate acestea sunt numai panouri de orientare. Faptul că noi vedem undeva o stea nu înseamnă nimic altceva decât că în această direcție este locuința unor entități spirituale.

Primul domeniu în care intră omul după ce a trecut prin poarta morții este acela al Lunii; adică el ajunge în domeniul acelor entități care își au sălașul în Lună. Ce fel de entități sunt

acestea?

Din expunerea făcută în ***Știința ocultă*** știți că Luna nu a fost întotdeauna acolo unde se găsește acum. În ceea ce privește Luna, trebuie să spunem că ea este în genere ceva aparte. Este, de pildă, foarte curios că în manualele obișnuite de școală se trece cu totul sub tăcere faptul că în fiecare an Luna se apropie mai mult de noi. Cei mai mulți oameni nu observă acest lucru, deoarece nu-l găsesc în manuale, dar el este totuși adevărat. Însă Luna nu a fost întotdeauna, ca acum, exterioară Pământului; odinioară (puteți citi acestea în cartea mea ***Știința ocultă***) substanța ei făcea parte din masa Pământului; apoi ea s-a despărțit de Pământ și a ajuns în Univers, așa încât, în decursul evoluției Pământului, a devenit ea însăși sălașul unor entități spirituale. Dar cine sunt aceste entități spirituale?

Am arătat adesea, în cărțile și conferințele mele, că omul, în vremuri străvechi ale evoluției Pământului, avea în preajmă pe marii învățători primordiali ai existenței pământești. Dacă privim în cunoștință de cauză înapoi la evoluția Pământului, suntem pătrunși de o venerație enormă în fața acelei incomensurabile înțelepciuni care, cândva, a fost dată oamenilor pe Pământ prin marii învățători supraumani. Primii învățători ai neamului omenesc n-au fost oameni, ci au fost entități mai presus de firea omenească, care nici nu apăreau, în Misterii, într-un corp fizic, ci într-un corp eteric. De atunci, ele au părăsit în mare parte chiar corpul eteric, așa încât se află acum într-un corp astral.

Acești învățători primordiali s-au îndepărtat apoi de Pământ și au plecat în direcția Lunii, în Cosmos; astfel încât azi acest corp cosmic pe care îl numim Lună este, în Cosmos, colonia învățătorilor primordiali ai omenirii. Acolo se află ei. Privind partea exterioară a Lunii, ea oglindește, la prima vedere, numai lumina Soarelui; însă, printr-o observare mai subtilă, ea oglindește o enormă sumă de forțe ale Universului în genere. Dar ceea ce primim prin reflectare ca forțe ale Universului de la Lună înspre Pământ este în legătură cu tot ce, de fapt, este subuman în om, cu tot ce în ziua de azi omul are în comun cu natura animalică. Așa încât Luna unește în ea, în mod uimitor, aceste înalte entități spirituale care au fost odată învățătorii primordiali ai omenirii cu forțele animalice ale naturii omenești.

După ce omul a trecut prin poarta morții, el ajunge, mai întâi, în acest domeniu. Aici, trece prin primele sale experiențe. Reprezentați-vă, deci, în mod foarte clar, cum ajunge omul, cu fizionomia sa morală, sau poate imorală, în domeniul razelor lunare, a razelor lunare fizice și spirituale, și reprezentați-vă cum se vede, mai întâi, pe sine și pe ceilalți oameni cu această fizionomie. Dar el nu privește cu ochi fizici, senzoriali; ci percepe acele ființe care ajung în domeniul său printr-o senzație care ar putea fi considerată în oarecare măsură o palpăre, dar o palpăre de la distanță. Dacă ar fi să vă descriu cum se petrece acest lucru, ar trebui să o fac în felul următor. Să zicem că, în acest domeniu, omul se apropie realmente de o altă ființă. El își are fizionomia sa, dar ea este mobilă, este oarecum maleabilă. El încearcă, când în apropierea sa se află o altă ființă, să-și alcătuiască o fizionomie asemănătoare cu aceea a celeilalte ființe. Dar dacă cineva care a fost un mare păcătos în viața pământească, trecând prin poarta morții și ajungând dincolo, ar încerca această procedură față de un om foarte bun, pentru a vedea cum este omul cel bun în fizionomia sa, el nu ar putea face acest lucru. El nu poate lua decât fizionomia altor oameni păcătoși. Altceva nu-i reușește. Vedeți deci că omul, câtva timp după moarte, nu poate vedea decât acele ființe omenești care au trecut deja prin poarta morții și care erau la fel ca el, aici pe Pământ, în ceea ce privește moralitatea. Aș putea zice că aceasta este prima impresie pe care o resimte omul. Această impresie înfăptuiește o dreptate necruțătoare, căci omul se află neconținut sub impresia: Așa cum sunt aceștia, așa ești și tu! Nu poți să te miști decât printre oameni care sunt ca tine. Pe ceilalți, la început, nu-i vedem, nu-i percepem.

Dar această ambianță a Lunii nu trimite imediat, prin forțele speciale pe care le posedă, pe Îngeri, în forma lor frumoasă, în apropierea omului. Căci Luna este aceea de care s-a

debarasat Pământul: Luna este acel corp cosmic pe care Pământul l-a azvârlit, aruncându-l în Cosmos. Firește că, împreună cu ea, au plecat atunci marii sfinți învățători primordiali, marii înțelepți ai omenirii, dar așa cum se află Luna acum în afara Pământului, în Univers, în apropierea ei se găsesc mai cu seamă făpturi ahrimanice! Lucrul acesta se prezintă astfel: când omul vede oameni cu fizionomii dezagreabile are impresia ciudată că se vede pe sine însuși și acest lucru îl aduce la disperare constatând asemănarea cu toate figurile ahrimanice care apar aici. Așadar, el nu poate încă să-i vadă pe Îngeri, pentru că aceștia au figuri în care el nu se poate regăsi. Așa încât omul îi vede pe ceilalți oameni ca întruchipări ale Răului, și el poate apoi, prin comparație, să constate cât de mult se aseamănă acestea cu figurile ahrimanice. Aceasta este a doua impresie pe care o primește omul în sfera Lunii: cât de mult te asemeni tu cu făpturile ahrimanice! Și aceasta este încă o justiție foarte eficientă, după moarte.

Al treilea lucru este că omul nu scapă de impresia clară că aici, în primul domeniu prin care trebuie să treacă se află înțelepții lumii, învățătorii primordiali ai omenirii! Omul trebuie să capete această impresie, căci există un raport special între entitățile ahrimanice care ne întâmpină în felul descris și acești învățători primordiali ai omenirii.

Este ușor de înțeles, din punct de vedere omenesc, că în ceea ce privește aceste lucruri oamenii vor judeca aproximativ ca acel rege cunoscut al Spaniei căruia i-a fost arătat o dată un desen al mișcării stelelor și al întregului sistem solar. Lucrul acesta i s-a părut greu de înțeles și de aceea el a spus că dacă Dumnezeu l-ar fi însărcinat pe el cu crearea lumii ar fi făcut-o mult mai simplă. El găsea toate acestea mult prea complicate. Nu este de mirare că mulți oameni raționează în mod asemănător; ei ar vrea să tot corecteze câte ceva în planul cosmic divin. De altfel, oamenii au în genere foarte multă încredere în judecata lor. A existat chiar un filosof care a spus următoarele: Dați-mi materie și vă fac un Univers din ea. Acest filosof este Kant. Bine că nu i s-a dat materie, căci ar fi făcut din ea ceva înfiorător.

Tot astfel și oamenii, când aud vorbindu-se de entități ahrimanice și de figuri ahrimanice nu pot înțelege cum aceste figuri ahrimanice nu au pierdut de mult orice speranță că vor câștiga victoria, în sensul lor, asupra spiritelor Pământului. Căci oamenii știu bine că entitățile ahrimanice nu vor învinge! Dar Ahriman nu știe acest lucru! El năzuiește mereu către victorie. Și din această năzuință către victorie se naște un raport special între acele entități ahrimanice care țin mai ales de sfera lunară și între înțelepții învățători primordiali ai omenirii: ele ar dori să-i câștige de partea lor. Căci ce vor, la ce năzuiesc aceste entități ahrimanice? Ele ar vrea să oprească Pământul la un anumit punct al evoluției sale, ar vrea ca el să nu meargă mai departe. Întotdeauna Ahriman spune că oamenii au ajuns la acest punct al evoluției lor și acum ei trebuie să se oprească aici, să nu se dezvolte mai departe! El vrea ca ei să încremenească la acest punct și apoi să continue călătoria lor prin lume ca oameni care au atins un punct terminal, nu ca oameni care evoluează mai departe. Iată ce se picură, în fiecare noapte, în urechea oamenilor, de către entitățile ahrimanice. Și acest lucru mai ales vor să-l facă entitățile ahrimanice cu Pământul: ele vor să oprească oamenii la un anumit punct al evoluției lor.

Acum gândiți-vă la marii învățători primordiali ai omenirii. Acești învățători primordiali au lăsat în urma lor, pe Pământ, ceea ce cunoaștem ca fiind vechea înțelepciune primordială, care s-a stins în decursul vremurilor, pe care oamenii nu o mai înțeleg azi, dar care altădată a fost propovăduită oamenilor în vechile locașuri de misterii. Această înțelepciune veche nu putea fi propovăduită mai departe. Căci dacă oamenii ar fi primit mereu această înțelepciune ei nu ar fi putut progresa, înainte de toate ei nu ar fi putut să ajungă la libertate, nu ar fi putut să ajungă la liberul lor arbitru. Înțelepciunea aceasta nu se putea adresa decât instinctelor omului, nicidecum rațiunii conștientă de sine. Din această cauză, acești învățători s-au retras, la un moment dat, spre mântuirea omenirii. Omul nu ar fi putut găsi, pentru evoluția sa, un punct de plecare, un început, dacă nu ar fi fost acești învățători primordiali; dar după ce au

dat impulsul primei mișcări, pe care oamenii l-au putut folosi pentru a evolua mai departe în mod independent, ei s-au retras de pe Pământ și s-au dus în colonia lunară. Și după ce entitățile ahrimanice și-au dat toată silința, atunci când acești învățători primordiali erau încă pe Pământ, să-i păstreze aici și să oprească lucrurile la înțelepciunea instinctivă, ele mai cred și azi că ar putea, după ce omul a trecut prin poarta morții și a ajuns la sfera lunară, să facă cel puțin acolo ceva și astfel ele încearcă prin lingușiri să înduplece pe acești învățători primordiali ai omenirii să se apropie acum de cei morți. Dar lucrul acesta nu se poate face, mai ales în ceea ce îi privește pe oamenii care au îmbrăcat fizionomia Răului. Dar entitățile ahrimanice se apropie mereu de oameni și îi ațâță, spunându-le: Aceasta a existat odată! Și acum, acestor oameni răi li se întâmplă un al treilea lucru, și anume figurile ahrimanice îi descriu pe învățătorii primordiali; dar ei nu-i pot vedea ca atare, ei privesc în gol.

Și aceasta este de asemenea o impresie importantă, o sentință pe care o primesc oamenii. Sufletul omului se încarcă atunci cu următorul simțământ: Eu nu-i văd pe cei de la care omenirea a primit primul impuls, am fost respins. Acest simțământ pe care îl încearcă oamenii care nu prezintă fizionomia Binelui este foarte puternic, foarte intens.

Iată, prin urmare, cele trei impresii pe care trebuie să le aibă omul dacă pășește cu fizionomia Răului în lumea în care trebuie să pătrundă după ce a trecut prin poarta morții.

Trebuie să spunem că, sub un anumit aspect, în om nu se găsește numai binele; și în cel mai bun om pământean este mult rău, așa încât mulți oameni primesc, cel puțin parțial, impresiile despre care am vorbit. Dar cu cât omul poate lua în mai mare măsură fizionomia Binelui cu atât mai mult în lumea de dincolo, după moarte, el va vedea pe aceia cu care se aseamănă prin bunătate, și cu cât va trece dincolo mai mult cu fizionomia Binelui, cu atât el va avea mai puțină atracție către figurile ahrimanice. Și în felul acesta tot ce v-am relatat că vine de la figurile ahrimanice va fi evitat și omul va avea mai multă înțelegere pentru fapăturile îngerești care intră în sfera sa. Și aceasta are ca efect faptul că el este pătruns acum de forțe și în primul rând de forțele voinței. După moarte, lucrul principal nu este reflectarea, cugetarea, ci voința. Voința devine simțire, devine întreaga lume vie. După cum vedeți, pentru a percepe trebuie voință. Astfel, dacă vrem să vedem ceva, trebuie să ne modelăm noi înșine în mod corespunzător. Deci, trebuie să vrem. Trebuie să devenim asemănători cu ceea ce vrem să percepem. Atunci se dezvoltă, preponderent, voința, după ce omul a trecut prin poarta morții și asupra voinței acționează și impresiile de Bine și de Rău pe care le-am descris când m-am referit la domeniul lunar.

Omul pătrunde apoi în domeniul lui Mercur. Atunci când ajunge în acest domeniu omul și-a adaptat deja fizionomia la puterile și forțele din lumea suprasensibilă în așa măsură încât, uneori cu mari suferințe, leapădă fizionomia Răului și ajunge treptat să se asemene - deși mulți oameni nu ajung prea repede la această asemănare - cu fapăturile Îngerilor, Arhanghelilor și Arhailor. Dar, în orice caz, omul ajunge acum în domeniul lui Mercur, deci în domeniul ființelor din ierarhia a treia, el trebuie să trăiască între ele și trebuie să treacă prin ceea ce v-am spus. Este domeniul în care omul dobândește, în mod treptat, o înțelegere pentru ceea ce mai înainte a fost numai o contemplare mai mult sau mai puțin oarbă, dar o contemplare totuși oarbă, care a acționat în mod foarte puternic asupra sferei de voință a omului. În domeniul lui Mercur el dobândește, în mod treptat, o înțelegere a acestui lucru. În epoca noastră, cel căruia acestea i se dezvoltă prin contemplarea imaginativă le resimte într-adevăr ca pe ceva foarte tragic. Căci situația pe care o are cineva după moarte în această sferă a lui Mercur depinde în oarecare măsură de faptul dacă aici, pe Pământ, a respins orice gândire și acțiune suprasensibilă fiind un materialist sau dacă dimpotrivă a dobândit o înțelegere a lucrurilor suprasensibile. Cel care aici pe Pământ a respins tot ce este mai presus de materie nu înțelege mai nimic atunci când se află în prezența entităților din sfera lui Mercur. De asemenea, cel care în viața pământească a fost materialist rămâne lipsit de înțelegere și față de entitățile din domeniul următor, care fac parte tot din categoria Îngeri-

Arhangheli-Arhai, dar sunt mai evolute decât cele precedente, aflându-se în domeniul lui Venus, unde omul este de-a dreptul copleșit de forțele iubirii cosmice. Dacă pe Pământ nu ai dobândit puterea de a iubi, te simți aici într-un domeniu cu totul străin. Și ceea ce inunda, în domeniul lui Venus, cu forțele iubirii pe cei care pe Pământ au dobândit puterea de a iubi se transformă în forțe ale mâniei pentru omul care pe Pământ a urât mult sau în mod inconștient. Este taina domeniului lui Venus că acela care aduce cu sine de pe Pământ multe rămășițe ale forțelor urii care l-au stăpânit se pomenește că se simte apoi în această regiune ca și cum din voința lui ar ieși forțe ale iubirii întoarse pe dos, care sunt forțe ale mâniei și supărării. El se vede aici în acela despre care trebuie să-și spună: Toate acestea trebuie să fie îmblânzite, trebuie puse în acord cu Universul. Și, în fond, voința, căreia i se acordă mai multă atenție în acest domeniu, este aceea care și pe Pământ sălășluiește în omul metabolic-locomotor, în omul inferior. Dar tocmai acesta devine după moarte fizionomie totală și tocmai în felul acesta voința este cea care ajunge să se exprime.

Dar între timp omul evoluează mai departe (toate celelalte, pe care vi le-am descris deja, se adaugă pe rând, dar acestea dau o nouă perspectivă, care urmează să fie discutată mai târziu), încât începe să se asemeze cu entitățile din Cosmosul spiritual și, în mod treptat, el ajunge în domeniul solar. În acest domeniu solar forțele acționează preponderent asupra a tot ceea ce pe Pământ este reflectat de simțire. Soarele ni se arată numai sub aspectul său exterior atunci când îl privim cu ochii fizici. Dar în interior Soarele este marele lăcaș de întrunire a tuturor entităților spirituale care conduc, din acest centru, destinul Pământului și al oamenilor de pe Pământ, precum și a tot ce se leagă de ei. Soarele este, înainte de toate, colonia entităților ierarhiei a doua: Exusiai, Kyriotetes, Dynamis. În timp ce omul pătrunde în domeniul solar se apropie de el tot ce am descris ultima dată. Pe când mai înainte nu era laolaltă decât cu ființele care sunt legate prin soartă cu el, acum se apropie de el și alte ființe. „Cercul său de cunoscuți din lumea suprasensibilă”, dacă se poate spune astfel, se face tot mai mare. Toate acestea se petrec în domeniul solar.

Tot aici, în domeniul solar, omul resimte un zbucium interior deosebit de puternic. Acolo jos este o altă lume, este Pământul, pe care l-a părăsit, dar pe care trebuie să se întoarcă. În acest domeniu solar are loc ceea ce am descris ca fiind prelucrarea omului: natura inferioară a omului este prelucrată, pentru următoarea viață de pe Pământ, în natură superioară; gamele sunt prelucrate în forma spirituală a maxilarului inferior, iar brațele în forma maxilarului superior, cu apofizele sale etc. În domeniul spiritual toate acestea înseamnă o muncă minunată, față de care tot ce lucrează omul pe Pământ, în cele mai diferite domenii, este ceva cât se poate de neînsemnat. Munca pe care o prestează aici oamenii împreună cu entitățile spirituale superioare devine o mare și măreață activitate legată de misterul omului, și toate acestea se petrec în domeniul solar, în sensul larg al cuvântului.

Dar tocmai în acest domeniu solar omul mai are și o altă viață lăuntrică. Când trăim aici, pe Pământ, dacă suntem oameni pe deplin sănătoși lăuntric în suflet și în spirit, trebuie să apară în noi simțământul că mai există și o altă lume, o lume spirituală, chiar dacă nu putem pătrunde în ea prin cunoaștere. Noi presupunem, ca să zic așa, lumea spirituală; spunem că în afară de lumea pe care o percepem prin simțuri mai există și o lume suprasensibilă. Acum, în timpul existenței solare, între moarte și o nouă naștere, situația este inversă. Tocmai în timpul existenței solare este ceva care îl determină pe om să învețe să vorbească despre o lume de dincolo. Dar această lume este Pământul. Și atunci apare cea mai vie simțire, nu atât pentru propria sa soartă, cât pentru tot ceea ce este specific Pământului. Există ceva specific, de care vă puteți da seama. Trebuie să încercați o dată, dar în genere omul actual nu poate încă să facă acest lucru de la sine.

Dacă vă preocupă istoria, dacă ați studiat-o, mergând înapoi pe firul ei puteți să ajungeți la următoarea viață. Vreau să spun: trăiți acum în anul 1923. Întorcându-vă în trecut, pe firul istoriei, treceți prin războiul mondial prin toate câte au fost mai înainte; se poate întâmpla ca,

studiind istoria, să găsiți o perioadă istorică - să zicem anul 1500 sau 1550, sau altul - față de care puteți avea simțământul că vă este ceva cunoscut.

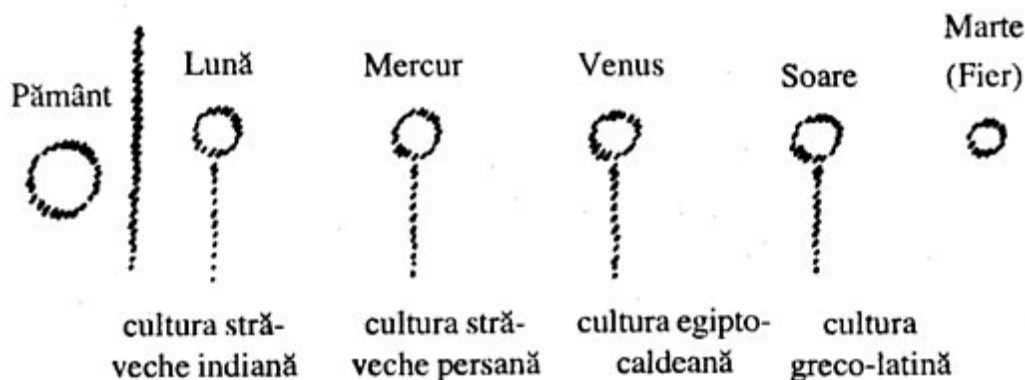

Îndreptați-vă atenția asupra unei astfel de cunoașteri umane intime. Vi se pare ceva cunoscut în trecutul de acum câteva veacuri și vă spuneți că sunt lucruri pe care trebuie să le fi trăit. Atunci oamenii superficiali spun numai decît că probabil tocmai în anul acela ați fost pe Pămînt într-o viață anterioară. Dar de cele mai multe ori nu este așa; de obicei, în anul acela omul a avut între moarte și o nouă naștere, în domeniul solar, cea mai vie legătură cu existența solară, în care viața pămîntească se apropie de om în sens contrar, după cum pe Pămînt, dimpotrivă, viața suprasensibilă se apropie de om ca viață de dincolo.

Să analizăm deocamdată această evoluție. Putem să spunem că omul parcurge existența lunară după ce a plecat de pe Pămînt, apoi existența din sfera lui Mercur, existența venusiană, și ajunge la existența solară, apoi merge mai departe. La aceasta vom reveni mai târziu. În fond, toate aceste lucruri nu sunt în lumea spirituală doar lucruri și procese izolate, ci toate sunt în legătură cu ceea ce se petrece pe Pămîntul fizic, și atunci vedem că se evidențiază o legătură foarte specială. Existența lunară este cu totul îmbibată de acei învățători primordiali ai omenirii de care vi s-a vorbit de mai multe ori. Ei au plecat, într-o epocă foarte îndepărtată, din existența pămîntească în lumile cosmice, în colonia cosmică a Lunii. Dar și după aceea câțiva oameni inițiați în misterii au continuat să perceapă lăuntric, auditiv și vizual, cu mare intensitate ceea ce a fost pe Pămînt, odinioară, în preajma acestor inițiați primordiali. Astfel, în epoca protoindiană, exista încă în Misterii o cunoaștere foarte vie a înțelepciunii inițiaților lunari. Tocmai ceea ce în ziua de azi se mai poate admira în ecourile înțelepciunii indiene a luat ființă în acest fel.

Apoi, a apărut un fenomen dublu. Pe de o parte, în diferite epoci mai există încă influențele acestei lumi suprasensibile prin care trece omul între moarte și o nouă naștere; numai că aceste influențe pătrund tot mai puțin, adică omul este tot mai puțin conștient de ele. Așa, de pildă, influențele lui Mercur au fost foarte puternice în timpul epocii persane străvechi, dar oamenii erau puțin conștienți de acest lucru și atunci au creat mitul lui Ahura Mazdao, care ascundea în el o cunoaștere întunecată a ceea ce este influența lui Mercur pe Pămînt. În perioada culturală caldeo-egipteană au fost active influențele lui Venus. A urmat minunata cultură greacă, care, apoi, a continuat cu cea latină, și în această cultură greco-latină influența cea mai puternică, dar cea mai puțin observată de oameni, a fost influența solară venită din lumea suprasensibilă aici pe Pămînt. Și tot în această epocă s-au suprapus două situații: pe de o parte omul, când trece prin existența dintre moarte și o nouă naștere și ajunge în sfera solară, are o mare tendință de a percepe Pămîntul din această sferă, pe de altă parte, grecii erau extrem de impresionați de tot ce este solar. Pentru greci însemna extrem de mult ceea ce dau Pămîntului forțele solare, mai ales pentru grecii care sunt denumiți în genere atenieni, în opoziție cu spartanii, dar în genere ceea ce este solar în Cosmos a exercitat o adîncă și mare influență în Grecia, chiar și ca spiritualitate, asupra întregii configurații a civilizației grecești. Tot timpul acestei evoluții a existat pe Pămînt capacitatea de a resimți intens spiritualul, spiritualul pur al cerului înstelat. De fapt, abia în a cincea epocă de cultură postatlanteană, în epoca noastră de cultură, începe să ia amploare percepția aspectului material al cerului înstelat.

Epoca noastră de cultură, a cincea epocă postatlanteană, începe în secolul al XV-lea după Christos, prin urmare ea nu are decât o vârstă de câteva veacuri. Dar noi am părăsit deja acea regiune în care oamenii, pe Pământ, se simt înrudiți cu acel simțământ al existenței solare dintre moarte și o nouă naștere. Azi, noi simțim în mod mult mai puternic ceea ce urmează după aceea.

Și, de fapt, după ce a trăit câțva timp în existența solară, omul intră în domeniul existenței legată de Marte. Impulsurile existenței marțiene sunt acelea care au cea mai mare influență asupra omului de azi. Noi putem începe să cunoaștem aceste influențe marțiene atunci când, după ce am trecut de zenitul existenței dintre moarte și o nouă naștere, ne apropiem, din nou, de existența de pe Pământ. Dar existența solară cu influențele ei nu încetează pentru omul care, între moarte și o nouă naștere, pătrunde în existența marțiană. Soarele își extinde sfera de acțiune și asupra stărilor planetare următoare. Această influență rămâne, dar existența marțiană capătă de asemenea însemnătate pentru ceea ce se petrece acum pe Pământ.

Voi descrie mai departe trecerea omului prin existența de pe Marte, dar aș dori să pornesc de la ceea ce cunoaștem, în felul acesta, despre lumea spirituală și să ajung la ceea ce acționează tocmai în epoca noastră, a cincea postatlanteană.

Învățăm să cunoaștem ce este o luptă cosmică. O resimțim. Cei mai mulți oameni nu pot dezlega această enigmă; dar în existența cosmică se desfășoară o luptă cosmică între tot felul de spirite bune și rele. Și ceea ce am denumit existență solară capătă o însemnătate deosebită pentru această epocă. În ziua de azi este foarte greu ca cineva să lupte, cu concepții spirituale, împotriva științei exterioare materialiste. Oamenii sunt atât de mândri că au cercetat, în mod fizic, Soarele; ei descriu existența solară în manualele lor științifice; dar aceste descrieri nu sunt făcute ca să câpătăm o reprezentare justă a ceea ce este Soarele, ci, dimpotrivă, să ne îndepărteze de ea. Cum acționează azi Soarele în mod cu totul deosebit asupra existenței de pe Pământ? Vă voi prezenta acum numai unul dintre aceste moduri de acțiune. În aparență eu pătrund acum în domenii foarte materiale, care nu se integrează în sfera spiritualului pe care l-am descris; dar aceste lucruri ne vor fi de folos în cursul problemelor de care urmează să ne ocupăm. Vă este cunoscut fenomenul petelor solare, care apar, cu oarecare regularitate, pe Soare. Soarele prezintă atunci pete întunecate. În știința materialistă exterioară se discută mult despre aceste pete solare și despre însemnătatea lor. Dar, dacă s-ar urmări mai de aproape care este rolul acestor pete solare s-ar găsi că din interiorul Soarelui se primesc în mod continuu impulsuri pentru ca prin aceste porți întunecate să fie expulzată în Univers substanță solară. Și ceea ce este aruncat astfel de Soare ca substanță solară în Cosmos apare apoi în sistemul nostru solar sub formă de comete sau meteoriți, sau stele căzătoare. Entitățile care administrează lumea dinăuntru Soarelui lansează mai ales în epoca noastră aceste obiecte. Au făcut acest lucru și mai înainte, nu este ceva nou, dar acum ele au o altă

semnificație. De aceea spuneam că în epocile anterioare au acționat mai ales impulsurile spirituale existente în sistemul stelar. Acum aceste impulsuri, legate de fierul azvârlit, încep să capete o semnificație deosebită pentru om. Ele sunt acelea pe care un anumit spirit, care și el dobândește acum o semnificație deosebită și pe care-l numim Michael, le folosește în Cosmos, în slujba spiritualului cosmic. Așa încât, pentru epoca noastră, a apărut în Cosmos ceva ce nu exista în același grad în epocile anterioare, și anume faptul că fierul cosmic, în sensul său spiritual, dă spiritului Michael posibilitatea de a mijloci între ceea ce este suprasensibil și senzorialul de pe Pământ. Și așa, pe de o parte, în epoca noastră, în lumea în care ajungem când pătrundem dincolo de existența sensibilă întâlnim un fel de spirit al războiului. Când, în epoca noastră, omul ajunge la o contemplare suprasensibilă, când depășește pragul și nu-și mai aruncă privirea asupra lucrurilor care-l privesc personal omenește, ci asupra lucrurilor care reprezintă marile probleme ale lumii și care stau la baza întregii noastre civilizații, atunci privirea sa pătrunde în această lume și el vede acolo luptă, ceartă, confruntare spirituală. În culisele existenței, disputele, confruntările sunt de ordin spiritual. Și ceea ce este lansat în Cosmos de către spiritele solare ca fiind fier chiar și sub aspect fizic devine apoi, în sensul cel mai cuprinzător, armura lui Michael, care în această luptă cosmică are misiunea de a ajuta omenirea să progreseze pe calea cea bună, ajutor pe care el îl dă, din culisele civilizației, împotriva forțelor războiului și ale luptei. Așa încât, pe de o parte, suntem întâmpinați de ceartă și luptă, iar pe de altă parte de străduințele lui Michael.

Dar toate acestea sunt legate, la rândul lor, cu dezvoltarea libertății omului. Căci noi ca oameni pământești avem fier în sângele nostru. Dacă n-am avea fier în sângele nostru, atunci în sufletele noastre ar putea să apară simțământul libertății, impulsul libertății, dar nu am avea niciodată un corp pe care să-l putem folosi pentru a duce acest impuls al libertății la îndeplinire. Faptul că noi nu numai că putem concepe ideea libertății, impulsul libertății, dar simțim și forța de a face ca trupul nostru să fie purtătorul impulsului libertății se datorează posibilității pe care o avem, în epoca noastră, de a învăța cum poate Michael să pună în slujba sa fierul cosmic, care, și mai înainte, a fost azvârlit afară. Dacă înțelegem tot mai profund impulsul lui Michael, putem să învățăm să punem în slujba impulsului libertății fierul lăuntric din noi. Ceea ce este exterior-material nu capătă sens decât atunci când îl înțelegem ca fiind o expresie a spiritualului în lume. În epoca noastră trebuie să învățăm să folosim în mod corespunzător fierul din sângele nostru, căci pretutindeni unde apare fierul este dat, atât din Cosmos, cât și din om, impulsul dezvoltării libertății. Din această cauză, dintr-un instinct profund, s-a asociat fierul planetei Marte, dezvăluind concomitent importanța sa atât în sânge cât și în Cosmos.

Azi se pot înțelege aceste lucruri prin știința spirituală redobândită. Nu este o reînnoire a unor vechi tradiții, ci o regăsire a lucrurilor din știința spirituală însăși. Și, prin intrarea în rezonanță cu vremurile de demult, prin antroposofie, nu se înnoiește ceva vechi numai în mod istoric, ci lucrurile sunt căutate chiar în ființa lor proprie. Ele își redobândesc însemnătatea când vedem că oamenii au știut cândva toate acestea, sub influența străvechii înțelepciuni divine, pe care o posedaseră acele ființe, care apoi au emigrat în Lună și care azi populează colonia cosmică a Lunii. Și astfel epoca noastră se leagă și ea de ceea ce se petrece cu omul între moarte și o nouă naștere. Din această cauză, perceperea a ceea ce se petrece pe Pământ are cea mai mare intensitate atunci când omul trece prin sfera solară, dar, de fapt, în mai mare sau mai mică măsură, ea se păstrează în permanență. Din domeniul său supraterestru, prin care trece între moarte și o nouă naștere, omul privește neconținut în jos, spre Pământ, căci dacă nu ar privi în jos la ce este pământese s-ar înstrăina de tot de acesta în timpul trecerii sale prin perioada dintre moarte și o nouă naștere, care, oricum, durează timp îndelungat.

În felul acesta se poate descrie în cele mai diferite moduri ceea ce se petrece cu omul în lumea suprasensibilă. În conferința trecută v-am descris aceste lucruri într-alt mod; acum vi

le descriu în legătură cu lumea stelelor și în legătură cu ceea ce s-a petrecut pe Pământ în diferite epoci. Treptat, toate aceste lucruri trebuie să fie sintetizate. Nu trebuie ca cineva să-și spună: Da, el ne-a descris trecerea omului prin perioada dintre moarte și o nouă naștere o dată într-un fel și altă dată într-alt fel. Când cineva călătorește într-un oraș o dată, și apoi a doua oară etc., descrie lucrurile în mod diferit, după cum cunoaște orașul, și apoi toate detaliile trebuie să fie sistematizate și sintetizate. Tot astfel și descrierile diferite ale viețuirilor oamenilor în lumea suprasensibilă trebuie să fie reunite, sintetizate, sistematizate. Și abia atunci se poate obține o impresie despre ceea ce este lumea suprasensibilă și despre trăirile omului în această lume suprasensibilă.

Până aici am vrut să vă prezint acum lucrurile. După aceasta, în cea de a doua conferință de azi, plecând de la cele expuse vă voi expune ce se întâmplă cu omul mai departe, între moarte și o nouă naștere.

CONFERINȚA a IV-a

Haga, 17 noiembrie 1923 - seara

Azi după-amiază am văzut că ne putem reprezenta viața dintre moarte și o nouă naștere ca pe o parcurgere a unor domenii spirituale, și în același timp am văzut cum putem dobândi capacitatea de a privi sub diverse laturi această trecere prin anumite regiuni spirituale, referindu-ne la anumite locuri stelare. Înainte de a merge mai departe, vom cerceta mai îndeaproape cum trebuie să ne închipuim această trecere prin domeniile care au fost indicate prin locuri stelare.

Ar putea părea că este suficient să se descrie trecerea prin existența cuprinsă între două vieți pământești în felul în care am făcut-o, de pildă, în cartea mea Teosofia. Firește că pentru început este foarte bine să cunoaștem în felul acesta problema. Dar trebuie să mergem mai departe în domeniul cunoașterii. Și atunci este nevoie ca aceste lucruri să fie tratate ținând realmente seama de unitatea lumii, de interacțiunea armonioasă unitară dintre lumea suprasensibilă și cea senzorială. Referitor la acest lucru se poate spune că raporturile în care se află diferitele domenii prin care pășește omul între moarte și o nouă viață se exprimă, în mod exterior, în întregime prin raporturile reciproce spațio-temporale dintre stelele implicate în aceasta; așa încât, de fapt, imaginea celor pe care vreau să vi le descriu este redată în mod corespunzător dacă este descrisă, ca să spunem așa, prin intermediul stelelor. Și într-adevăr lucrurile stau așa: dacă în plan exterior ne orientăm privirile către o stea, ni se arată locul corespunzător spre care trebuie să ne îndreptăm când este vorba de un anumit domeniu suprasensibil. S-ar putea obiecta că ceea ce se întâlnește între moarte și o nouă naștere nu se poate reprezenta „în mod spațial” sau poate fi reprezentat spațial numai până la un anumit grad. Este adevărat, dar se produc efecte în spațiu. Tot ce este supraspațial și supratemporal intervine și în spațiu și în timp și deoarece omul este nevoit să-și orienteze reprezentarea sa în conformitate cu spațiul și cu timpul, imaginea stelelor este cea care, dacă o avem în suflet, este cea mai bună pentru a ne reda în mod optim imaginea corespunzătoare. Și mai este ceva. Omul poate afla din fizică cum acele fenomene cunoscute din lumea fizică și care sunt supuse gravitației suferă unele schimbări dacă ieșim în spațiul cosmic. Fizicianul indică în ce raport scade, ca intensitate, gravitația: ea scade proporțional cu pătratul distanței. Și intensitatea luminii scade în raport cu pătratul distanței. Un singur lucru nu-l admite omul: că tot ce se cunoaște despre lucrurile accesibile simțurilor pe Pământ sunt cunoștințe dobândite aici și este foarte plauzibil ca, dacă ceea ce este valabil pentru lumină, gravitație etc. în condițiile de pe Pământ își diminuează valabilitatea când iesim în spațiul cosmic, să nu ne simțim îndreptățiți să vorbim de ceea ce se știe în general în ziua de azi decât ca despre cunoștințe care au valoare numai în condițiile de pe Pământ. După cum gravitația scade proporțional cu pătratul distanței, tot astfel scade și adevărul judecăților noastre când ne îndepărtăm de Pământ. Dacă, în ziua de azi, astronomul sau astrofizicianul vor să stabilească

cu gândirea obișnuită ce se petrece, de pildă, într-o nebuloasă în formă de spirală, este ca și cum cineva ar vrea să stabilească ce greutate ar avea o piatră din această nebuloasă potrivit condițiilor de pe Pământ. De aceea nu trebuie să fim surprinși dacă știința spirituală trebuie să spună: Da, aici pe Pământ lucrurile par astfel, dar în realitate ele sunt eu totul altfel. Pe Pământ, Luna ne apare așa cum suntem obișnuiți să o vedem, dar, în realitate, ea este colonia cosmică care conține ceea ce am descris azi după-amiază. Astfel stau, prin urmare, lucrurile cu stelele și constelațiile. Și trebuie să avem în vedere acest lucru, pentru a putea analiza ceea ce vă voi prezenta în continuare.

Am ajuns cu considerațiile noastre până la momentul în care omul pătrunde, între moarte și o nouă naștere, în domeniul solar. În acest domeniu solar se petrece ceea ce v-am descris ca fiind remodelarea figurii spirituale inferioare omenești, având ca rezultat ceea ce va fi capul în viața pământească următoare. Dar acum trebuie să ținem seama de faptul că omul parcurge calea dintre moarte și o nouă naștere în așa fel încât trece de fapt de două ori prin toate aceste regiuni stelare. Omul ajunge în apropierea Lunii, după ce a trecut prin poarta morții, apoi în apropierea lui Mercur, a lui Venus, în domeniul solar. Până aici am ajuns. Atunci începe, de fapt, ceea ce este remodelarea omului de jos în omul de sus; așa încât fostele membre ale omului se transformă, mai întâi spiritualicește, în sistemul capului. Dar această prelucrare este ceva extraordinar de grandios. Și acela care examinează capul omenesc numai din punct de vedere fizic nici nu bănuiește de fapt câte elemente trebuie să conlucreze în Univers pentru a realiza structura spirituală a acestui cap omenesc. Această muncă, munca depusă pentru a forma această structură spirituală a capului omenesc care include în ea structura embrionară fizică, această muncă începe când omul, în drumul său după moarte, a pătruns în regiunea solară; el pătrunde apoi în regiunea lui Marte, apoi în regiunea lui Jupiter și în regiunea lui Saturn. Acest domeniu este de fapt ultimul în care pătrunde omul, căci Uranus și Neptun nu intră în discuție. În timpul trecerii omului prin aceste domenii se lucrează la structura spirituală a capului său. Apoi omul merge mai departe, s-ar putea spune că înaintează în Univers, în valurile Universului, și această remodelare se continuă acolo până ce el ia calea de întoarcere, trecând din nou prin domeniile lui Saturn, Jupiter și Marte până la acela al Soarelui și apoi, până ce ajunge din nou în sfera lunară. Vom vorbi mai târziu despre aceste lucruri; acum, însă, vrem să punem în fața sufletului nostru ceea ce se petrece cu omul când viețuiește în domeniul solar.

Până când ajunge în regiunea solară omul resimte îndeosebi ceea ce este încă în strânsă legătură cu el însuși. Azi după-amiază v-am putut descrie faptul că omul îmbracă fizionomia Binelui și a Răului făcute de el și prin aceasta ajunge să poată percepe alte ființe de același fel, am descris cum el se transformă apoi tot mai mult, figura sa devenind asemănătoare cu entitățile care aparțin lumii suprasensibile, așa încât i se înfățișează entitățile ierarhiei a treia și chiar ale ierarhiei a doua. Prin urmare, dacă vrem să descriem omul până la existența solară, acest lucru trebuie realizat în așa fel încât să se facă, în primul rând, referire la figura sa spirituală. Dar în timp ce omul intră în regiunea solară, el viețuiește și ceea ce am descris deja în prelegerea precedentă fără a mă baza pe astronomie, el este învăluit de muzica cosmică. Aici percepe felul în care se îmbină lumile stelare în armoniile cosmice, în melodia cosmică. Căci această coacționare a stelelor, în care se exprimă - în același timp - coacționarea tuturor entităților spirituale care sunt în aceste regiuni, dă naștere, în cele din urmă, aceluia fenomen care se exprimă ca melodie cosmică și ca armonie cosmică. În primul rând, când omul intră în existența solară este stimulată viața sentimentală în metamorfoza sa spirituală. Și tot ceea ce resimte omul este perceput în așa fel încât pare că ar trece prin el vibrații ale armoniei cosmice, ale melodiei cosmice.

Când suntem în acest stadiu dintre moarte și o nouă naștere, nu avem nevoie de teorii, nu avem nevoie, în primul rând, de ceea ce se poate exprima prin cuvinte, ci avem nevoie de simțământul universal, plenar, al felului armonios și melodios în care acționează împreună toate entitățile Universului. Și atunci apare iarăși ceva care ne dezvăluie relația dintre cele

două lumi: lumea fizică-senzorială și lumea suprasensibilă-suprafizică.

În clipa în care intrăm în existența solară și când din întregul Cosmos se apropie de noi melodia cosmică și armonia cosmică, pe scurt, muzica cosmică, simțim încă ultimele resturi ale facultăților noastre spirituale din existența pe Pământ: ultimele resturi ale graiului. Când, în drumul pe care îl străbatem între moarte și o nouă naștere, s-a desprins de noi chiar și chipul spiritual, când, în timpul existenței solare, făptura noastră proprie, remodelată pentru a forma capul, a ajuns să fie asemănătoare sferei cosmice, când, prin urmare, ceea ce în înfățișarea noastră amintea încă de existența pământească a fost lepădat, atunci ceea ce în timp ce eram pe Pământ s-a exprimat în noi prin faptul că puteam vorbi, că puteam să transpunem gândurile noastre în cuvinte, pe scurt, ceea ce trăia sub aspect sufletească în grai, ne urmărește și aduce în amintire, cel puțin în felul în care văd aceasta oamenii acum pe Pământ, un fel de disonanță în muzica cosmică. Este realmente o disonanță care pătrunde în muzica cosmică prin faptul că omul duce cu sine până în existența solară resturile capacității sale de a vorbi. Și ceea ce omul duce prin graiul său în existența solară este, în esență, baza pentru anumite spirite superioare, care au misiunea de a se ocupa de existența de pe Pământ din afară, din Cosmos, un material pe care se bazează pentru a vedea ce a degenerat, ce nu mai este bun pe Pământ, acestea exprimându-se prin graiul omenesc.

Acest grai omenesc nu mai este azi, în nici una din formele sale europene sau americane, ceva ce țâșnește din om cu o putere elementară. Am vrea să spunem că ceea ce a fost graiul de odinioară ar putea reveni din nou pe Pământ în modul următor: Unii din noi învață azi eurythmie. Ce se petrece de fapt când omul învață eurythmie? Azi oamenii folosesc cu ușurință câte un cuvânt fără a bănuși cât de legată este întreaga configurație a acestuia de trăirile lăuntrice sufletești. Folosirea cuvintelor este acum de multe ori convențională. Oamenii nu se mai gândesc la faptul că, făcând abstracție de contextul celorlalte litere, spunând pur și simplu A, exprimăm ceva care, ca sunet, izvorăște din mirare, din uimire. Și când pronunțăm B înseamnă că noi creăm un înveliș, învelim ceva. Consoanele înseamnă întotdeauna forme, vocalele înseamnă întotdeauna simțăminte; interiorul sufletului omenesc este redat de vocale, consoanele înseamnă întotdeauna forme. De aceea de sunetul B este legată, de la origine, învăluirea, de fapt casa, căsuța. Când spun B mă refer la ceea ce învăluie, când spun A, acest lucru este ca o uimire care stă adânc în suflet. Când spun T această consoană semnifică o instalare în ceva, a rămâne în; D este o oprire mai domoală.

Prin urmare când pronunț cuvântul *Bad* („baie”, în l. germană), dacă m-aș întoarce la origine, când cuvântul era încă pe deplin resimțit și contemplat, el îmi va spune ceva: aici este o învăluire, aici este apa B... Când este tocmai cât trebuie de caldă eu spun ah! și am ajuns la A. Și acum mă aflu în ea: D. Întreaga viețuire stă în cuvântul acesta. Când se descompune în felul acesta un cuvânt, în prezent lucrul pare puțin cam caraghios, deoarece în ziua de azi oamenii nu mai trăiesc cuvintele. Dar, dacă cineva ar vrea să resimtă în felul acesta cuvântul „Bad” ar trebui să-și spună: Casa în care, pentru mine, este uimirea, în care eu stau. Și în felul acesta graiul este de fapt străbătut pretutindeni de trăiri sufletești; viețuirea sufletească omenească se scurge în mod concret în grai. Odinioară graiul era resimțit în acest fel. În

limbile primitive, absolut peste tot limbajul era exclusiv intuiție de simțăminte și forme: simțăminte în vocale, forme în consoane. Azi aceste lucruri s-au pierdut și totul a devenit convenție. Noi trăim deja în așa fel, încât cuvintele sunt pentru noi aproape numai concepte. Acum, în eurythmie, noi transformăm din nou ceea ce este B, A, D în gesturile corespunzătoare. În timp ce eurythmistul execută gestul, el trebuie să ajungă din nou să viețuiască graiul. Și se poate spera că atunci când eurythmia va fi îndrăgită de cercuri mai largi omul va regăsi drumul înapoi către graiul contemplat și resimțit, către ceea ce au fost graiurile primitive. Astfel, în viitor, eurythmia nu va fi numai o nouă artă, ci va fi un îndreptar pentru a putea purta viața sufletească-spirituală pe valurile graiului. Astăzi am ajuns deja să articulăm atât de puțin graiul, fără să ne mai gândim la o îmbibare a graiului cu suflet, încât un mare număr de oameni nici nu mai vorbește, în fond, ci scuipă cuvintele. Atât de puțin din ceea ce se află în grai mai este născut din suflet! Uneori ajungi să te simți deznădăjduit când vezi cum cuvintele nu mai sunt străbătute de suflet și de viață, ba nici măcar nu mai sunt articulate! Așa se face că deja, în ziua de azi, o disonanță stridentă pătrunde de pe Pământ în muzica cosmică, atunci când omul ajunge, după moarte, în existența solară. Și tocmai după această alcătuire a graiului anumite entități spirituale înregistrează fenomenele decadente din existența pe Pământ și felul cum se pot găsi forțele, impulsurile de a ajunge din nou la o oarecare ascensiune.

Apoi, călătoria omului între moarte și o nouă naștere continuă și el ajunge în existența de pe Marte. Ce înseamnă oare faptul că el ajunge în existența de pe Marte?

Acum, spunând aceasta, nu pot să mă mai refer la făptura spirituală a omului, căci omul este cu totul transformat, el a devenit o copie, în spirit, a sferei cosmice. Și călătoria se desfășoară mai departe prin Marte, Jupiter și Saturn, în valurile și talazurile Cosmosului. Dar când omul ajunge în domeniul lui Marte, el vine în contact cu locuitorii lui Marte, dacă mă pot exprima așa, reprezentați fie de sufletele omenești lipsite de trup, fie de entități ale ierarhiilor superioare, dar înainte de toate de entitățile acelor ierarhii superioare care fac să răsune din toată ființa lor graiul cosmic în regiunea cosmică. Și atunci omul pătrunde în regiunea în care muzica cosmică devine grai cosmic, unde el mai întâi aude, dar apoi este el însuși întrețesut în graiul cosmic, unde, prin urmare, nu aude numai graiul imitator al omului, ci graiul creator, din care provin lucrurile. Acestea se petrec în timpul trecerii prin domeniul lui Marte. Aici omul învață deja în mod conștient de la entitățile din această regiune. Populația spirituală a lui Marte constă din cunoscătorii graiului cosmic - pe lângă acele entități care sunt firi de luptător, entitățile cele mai importante pentru om ale populației marțiene sunt, de fapt, acelea care constau, potrivit întregii lor naturi, din cuvântul cosmic răsunător. Ele sunt păstrătorii graiului cosmic.

Călătoria omului continuă. El ajunge în domeniul lui Jupiter. Acolo se află acele entități care sunt păstrătorii gândurilor cosmice. Entitățile care există acolo radiază în sistemul nostru planetar și în vecinătatea lui entități-gândire. Și omul trece, de asemenea, prin această regiune. El trece acum printr-o metamorfoză care s-ar putea reda schematic în felul următor. Gânditi-vă că omul ajunge să fie un fel de copie a sferei cosmice, ajunge să fie ceea ce este structura spirituală a capului pe care îl va purta mai târziu pe Pământ. După ce, în existența solară, resimțind disonanța stridentă a graiului pământesc omul a învățat să renunțe la acest grai pământesc, el pătrunde, în timpul existenței pe Marte, în graiul cosmic și primește aici prima premisă pentru a înțelege acest grai cosmic, adică după ce a început transformarea omului inferior în felul descris: gamba se transformă în maxilar inferior, iar brațele în maxilar superior etc., omul plăsmuiește mai întâi cu entitățile ierarhiilor superioare structura spirituală a viitorului său cap. Dar acest cap va dobândi mai întâi capacitatea de a percepe rațional Universul și nu Pământul! Acest cap învață mai întâi graiul cosmic, gândurile cosmice. Aceste gânduri cosmice și acest grai cosmic prind viață în capul omului, și după cum pe Pământ omul știe ceva despre regnul mineral, vegetal și animal, tot astfel în timpul trecerii prin domeniile lui Marte și Jupiter el află tainele universului spiritual. Omul nu

ajunge să înțeleagă așa cum trebuie natura omenească decât atunci când devine conștient de faptul că în intervalul dintre moarte și o nouă naștere el a aflat, în primul rând, numele tuturor entităților mărețe și minunate, al entităților superioare, că a învățat să înțeleagă ce acțiune creatoare au aceste entități în Univers, că a învățat să înțeleagă anumite raționamente care nu se referă la felul cum se face călătoria de la Haga la Amsterdam, ci la felul cum se nasc perioade ale Universului din alte perioade premergătoare ale Universului prin acțiunea ierarhiilor superioare. Acestea sunt în legătură cu trecerea prin domeniul lui Jupiter.

Apoi urmează trecerea prin Saturn. În existența de pe Saturn omul se apropie de ceea ce s-ar putea numi memoria cosmică; căci Saturn este acea sferă din existența cosmică în care sunt localizate entitățile spirituale care păstrează memoria tuturor lucrurilor ce s-au petrecut vreodată în sistemul nostru planetar. Saturn este marele purtător de memorie al tuturor întâmplărilor sistemului nostru planetar. După cum omul învață mai întâi graiul zeilor în domeniul lui Marte, gândurile zeilor în domeniul lui Jupiter, tot astfel în timpul primei sale treceri prin existența de pe Saturn el învață să cunoască tot ce-și amintesc zeii sistemului planetar. Prin acest fapt, capul său în formă de sferă, care este structura spirituală a viitorului său corp de pe Pământ, a fost dotat cu toate cele necesare pentru a fi un cetățean al Cosmosului și pentru a trăi, în Cosmos, printre entitățile ierarhiilor superioare, tot astfel cum trăiește pe Pământ printre ființele situate la niveluri inferioare, în regnul mineral, vegetal și animal. Și în timp ce omul, în existența sa spirituală, se îmbogățește lăuntric, învață să înțeleagă graiul marelui Cosmos, al macrocosmosului, în cel mai larg sens al cuvântului, el se înalță în regiunea care odinioară era numită sfera stelelor fixe. Acolo nu se mai desfășoară acțiunea planetelor, ci sistemul stelelor fixe. Și de-abia acolo se realizează în modul cel mai potrivit o structură preliminară izvorâtă din nesfârșitele lumi spirituale, a tot ce face parte din capul omenesc.

Apoi omul pornește din nou la drum, pe calea de întoarcere. El ajunge în domeniul lui Saturn, dar despre toate acestea vom vorbi mâine. Faptul că în existența de pe Saturn el a primit în primul rând amintirile planetare este baza capacității de memorare, a memoriei de care are nevoie pe Pământ. Ceea ce i-a fost implantat, ca memorie cosmică, ca să zic așa, a devenit pământesc; memoria cosmică se transformă în capacitatea omenească de memorare. Iar când omul ajunge din nou în sfera lui Jupiter, ceea ce a dobândit el prin contemplarea gândurilor zeilor se retransformă în facultatea de a cuprinde gânduri omenești, care apoi pot fi reoglindite în conștiința obișnuită când structura capului omului se unește cu structura fizică embrionară. Dar acum, cu ocazia acestei treceri prin Saturn, poate începe să fie mai precis înfăptuită transformarea omului de jos în părți componente ale capului. Este o muncă minunată prin care un om lucrează asupra celuilalt și această muncă se desfășoară în acord cu entitățile ierarhiilor superioare, realmente se lucrează la capul omului, în așa fel încât această muncă este similară cu generarea unei lumi întregi. Căci fiecare cap omenesc, văzut în acea sferă în care se găsește în intervalul dintre moarte și o nouă naștere despre care vă vorbesc acum, este o lume minunată, cu nenumărate detalii și munca depusă cere abnegația oamenilor care sunt legați prin soartă unii de alții, precum și munca acelor entități din ierarhiile superioare care înțeleg, din taina Cosmosului, cum trebuie să fie plăsmuit un asemenea cap omenesc. Este într-adevăr minunat să aflăm, în felul acesta, din ce este alcătuit omul. Și totuși lucrul acesta nu ne face orgolioși, căci lumea în care suntem între moarte și o nouă naștere are grijă să nu ne lase să cădem pradă orgoliului. Dragii mei prieteni, ar fi realmente absurd să cădem într-o omenească manie a grandoarei printre entitățile ierarhiilor superioare, printre Serafimi, Heruvimi și Tronuri, căci acolo ne simțim întotdeauna mici față de entitățile acestea alături de care lucrăm. Și când, în sfârșit, în existența pământească aflăm ce este omul în marele macrocosmos al lumilor, între moarte și o nouă naștere, ne putem spune că prea mult nu am adus cu noi pe Pământ, prin urmare nu trebuie să fim prea încântați de situația noastră actuală și mândri de ceea ce am fost printre zei. Însă dintr-o asemenea contemplare a ceea ce se întâmplă cu omul între moarte și o nouă naștere trebuie să se dezvolte în noi simțul de răspundere, care ne spune: Trebuie să ne străduim foarte mult pentru ca să fim demni de

calitatea de oameni și în existența pământească, dacă apreciem întreaga însemnătate a existenței omenești după munca pe care o desfășoară zeii asupra omului între moarte și o nouă naștere.

Și apoi ne întoarcem în existența de pe Marte. În această existență, munca de transformare a omului continuă. Dar atunci se adaugă deja structurile spirituale pentru noul corp, pentru toracele și membrele pe care omul le va avea în viitoarea viață pe Pământ. Căci lucrurile stau astfel: structurile spirituale ale membrelor din viața pământească trecută apar ca fiind structuri ale capului în noua viață pământească, iar structurile toracelui și ale membrelor sunt noi, fiind realizate în decursul trecerii prin lumea stelelor, care pregătește următoarea existență terestră; numai că ceea ce se realizează astfel este ceva ce se petrece încă numai în domeniul spiritual. Când omul trece, din nou, prin existența de pe Marte, atunci ceea ce s-a încorporat în el într-o înaltă spiritualitate când a trecut prima oară prin existența de pe Marte, ceea ce l-a făcut să fie capabil de a auzi cuvântul cosmic, este transformat acum din spiritualul superior într-un spiritual întrucâtva inferior, în acea substanță spirituală din care - mai târziu - se revelează Eul omenesc. Și apoi, în timpul trecerii prin existența de pe Marte, i se încorporează structura spirituală, întreaga alcătuire a laringelui și a plămânilor.

Apoi omul ajunge din nou în existența solară. A doua trecere prin existența solară are o însemnătate deosebită. Căci, de fapt, până acum omul a pornit de la prima existență solară, trecând prin Marte, Jupiter și Saturn în lumea stelelor, și acum el face drumul înapoi prin Saturn, Jupiter, Marte. În tot timpul acesta el este cu totul dăruit Universului, el a devenit una cu Universul. El trăiește în Univers, a învățat graiul cosmic, a învățat să participe la gândurile cosmice, nu trăiește în amintirea sa, pe care o va redobândi abia mai târziu, ci trăiește în amintirea întregului sistem planetar; el trăiește astfel încât se simte una cu entitățile ierarhiilor superioare, în amintirea gândurilor cosmice și a graiului cosmic, și ajunge acum, din nou, în existența solară. Aici omul începe din nou să se detașeze, devenind oarecum o ființă distinctă. Dar aceasta se leagă de faptul că i se integrează omului structura primordială a inimii omenești.

Și apoi omul își continuă drumul de întoarcere prin domeniul lui Venus și prin cel al lui Mercur. Aici i se adaugă structura spirituală primordială a celorlalte organe pe care le va avea.

Din clipa în care omul trece prin a doua existență solară - toate acestea au nevoie de un timp mai îndelungat -, cu mult înainte ca el să pătrundă în existența de pe Pământ se petrece o importantă cotitură în destinul lui. Când noi dobândim, acolo, în Cosmos, structura spirituală a inimii omenești, când suntem pe drumul reîntoarcerii pe Pământ, atunci firește că nu este vorba numai de o formă fizică a inimii - ea este desigur indicată deja -, dar această formă fizică a inimii este înconjurată și legată de tot ce i se cuvine omului ca urmare a vieților sale pământești anterioare. Nu este atât de important să primim în noi structura primordială a inimii fizice, ci este de o importanță deosebită ca omul să se concentreze asupra valorii sale spirituale-morale-sufletești; căci toate acestea sunt concentrate în inima omenească. Și înainte ca structura inimii să se unească cu structura embrionară a viitorului corp omenesc inima este, în Cosmos, o esență sufletească-morală-spirituală în om, iar omul unește această esență sufletească-morală-spirituală care acum este trăită în el, este dobândită pe drumul reîntoarcerii pe Pământ, o unește cu structura embrionară. Această concentrare a părții sale spirituale-morale-sufletești omul o viețuiește în comunitate cu înaltele ființe solare, cu acele ființe solare care, de fapt, țin în mână forțele creatoare ale aistemului planetar și, prin ele, pe cele ale existenței pe Pământ.

Ca să mă exprim mai plastic - această exprimare sună puțin cam paradoxal, dar este sugestivă -, aș spune că în clipa în care omul își capătă inima cosmică el se află deodată în preajma acelor entități ale ierarhiilor spirituale care au în mână conducerea întregului sistem planetar,

în interacțiune cu existența pământească. Și aici ni se arată ceva grandios, ceva minunat, este greu să găsești cuvinte pentru a descrie ceea ce viețuiește acum omul. Într-o anumită privință el simte așa cum simte și în existența fizică; așa cum în această existență fizică se simte legat de bătăile inimii sale, de întreaga activitate a inimii sale, tot astfel aici, în macrocosmos, se simte legat, prin inima sa spirituală macrocosmică, de întreaga sa făptură morală-sufletească-spirituală. Toate câte s-au petrecut cu el în Univers până în această clipă a viețuirii sale spirituale ca ființă spirituală-morală-sufletească sunt pentru el ca niște bătăi ale inimii sale sufletești. El își simte acum întreaga ființă în Cosmos așa cum simte în sine bătăile propriei sale inimi și simte că de aceste bătăi ale inimii se leagă și un anumit fel de circulație. Așa cum aici pe Pământ simțim în bătăile inimii circulația sângelui și respirația pe care acestea le determină, tot așa atunci când, ca să mă exprim în mod figurat, simțim în exteriorul nostru cum bate spiritualicește inima noastră macrocosmică-spirituală, pe drumul străbătut la întoarcere prin experiența solară, avem senzația că din aceste pulsații spirituale ale inimii pornesc ca un fel de curenți îndreptați către entitățile din ierarhia a doua. Și tot așa cum în organismul fizic sângele din vene se îndreaptă spre inimă, în ființa noastră sufletească-spirituală pătrund de această dată, localizându-se în om, cele pe care le are de spus omului despre lume, în scopul moralizator, Exusiai, Kyriotetes și Dynamis. Spiritul Universului în cuvintele sale și în sunetele sale este circulația, care se concentrează în această inimă care bate spiritual-macrocosmic în această făptură omenească sufletească-spirituală-morală. Acolo bate inima omenească spirituală. Și această bătaie a inimii este în același timp însăși pulsația inimii lumii în interiorul căreia se află omul. În lumea aceasta curentul sanguin este reprezentat de ceea ce fac entitățile creatoare ale ierarhiei a doua, de forțele care radiază de la ele. Și, după cum la om fluxul sângelui se concentrează în inimă, unde omul îl simte în mod inconștient - căci inima este un organ senzorial care percepe mișcarea sângelui, iar nu o pompă, cum pretind fizicienii; sângele se mișcă prin spiritualitatea și vitalitatea omului -, în această perioadă dintre moarte și o nouă naștere omului i se dă posibilitatea, prin har, să dezvolte în el unul din organele de percepere, una din inimile cosmice, care sunt create din pulsațiile macrocosmosului, pulsații formate din acțiunile ființelor ierarhiei a doua. Și omul, urmându-și calea înapoi, ajunge din nou, după cum am spus deja, să treacă prin existența de pe Mercur și Venus. Dar, mai înainte, tocmai în clipa cosmică în care omul se poate simți într-adevăr în inima spirituală a lumii privirea lui se îndreaptă în jos, spre șirul de generații la capătul căruia stă perechea de părinți din care se va naște: așa încât omul ia legătura cu genealogia sa relativ de timpuriu. Ca oameni, suntem născuți dintr-un tată și o mamă; părinții noștri au, la rândul lor, tată și mamă, care și ei au tată și mamă; așa încât atingem aproape de un secol urmărind șirul generațiilor înapoi. Dacă mergem mai departe în urmă, suntem nevoiți să parcurgem multe veacuri, căci cu mult timp înainte de a se naște pe Pământ omul s-a legat de șirul de generații care se încheie cu familia sa. Omul se înscrie într-o succesiune de generații încă de când, așa cum am arătat, trece prin existența solară. Iar atunci când trece prin coloniile cosmice din Venus și din Mercur, omul poate să pregătească, să determine în oarecare măsură ceea ce este necesar pentru a pune de acord, pe cât este posibil, destinul său cu ceea ce îl așteaptă, ca manifestări exterioare ale traiului, prin faptul că va trebui să se nască într-o familie anume, într-un anumit neam.

Și apoi ajunge din nou în domeniul Lunii. Să ne gândim că atunci când în drumul dintre moarte și o nouă naștere omul a trecut prima dată prin domeniul Lunii el a primit impulsul de a se gândi, atât în bine cât și în rău, la înțelepții învățători primordiali și la Pământ, la punctul de pornire a existenței pământești, când învățători supraumani au dat omului pământean o înțelepciune supraomenească. Acum, când se întoarce, atenția sa este mai puțin chemată să se îndrepte spre ceea ce a fost odinioară pe Pământ. Acum, lucrurile se prezintă astfel: el petrece acolo sus cosmic, în existența lunară, acel timp care jos, pe Pământ, se scurge între zămislire și naștere, astfel că de fapt faza embrionară a omului este însoțită de o evoluție cosmică. Sus, în domeniul lunar, omul realizează o anumită evoluție iar jos i se pregătește între timp, în mod succesiv, embrionul fizic cu care se unește treptat. Ce se petrece oare sus, macrocosmic, în timpul celei de a doua evoluții lunare?

Sigur, conștiința pe care o are omul în toate aceste viețuiri pe care le-am descris este o conștiință mult mai clară și mult mai trează decât aceea pe care o avem pe Pământ în viața normală. Este foarte important să știm limpede că în timpul visării conștiința este atenuată, conștiința în stare de veghe este clară, conștiința de după moarte este și mai clară și viața întreagă aici pe Pământ este ca un vis față de realitate, în comparație cu claritatea conștiinței de după moarte. Dar cu fiecare etapă nouă câștigată conștiința devine și mai trează, și mai clară. Când trecem, mai întâi, prin existența lunară, la urcare, conștiința noastră devine mai clară prin faptul că ajungem în preajma înțelepților învățători primordiali ai omenirii, în domeniul lunar.

Atunci când trecem prin domeniile lui Mercur și Venus conștiința noastră devine tot mai clară. Și în felul acesta conștiința noastră se face tot mai clară când intrăm într-o nouă regiune stelară. Numai când ne întoarcem către o nouă viață pământească această conștiință se încețoșează iarăși în mod treptat. Însă când ajungem în existența de pe Mercur avem încă o conștiință mai clară decât orice conștiință din existența obișnuită. Dar apoi ajungem în domeniul lunar, în acel domeniu lunar care ne înfățișează cum a fost omul la începutul evoluției Pământului. Acest domeniu stinge conștiința noastră, când ne reîntoarcem. Acolo unde am primit mai întâi iluminarea pentru lumea suprasensibilă, fiind deja într-o stare de conștiință mai trează decât am putut s-o avem pe Pământ, tot acolo se înăbușe conștiința noastră la reîntoarcerea pe Pământ, se înăbușe până ce ajunge să nu mai poată fi decât o putere de creștere - o putere de creștere cum este aceea a copilului care visează. Conștiința este înăbușită până la starea de vis. Și abia când s-a înăbușit până la starea de vis omul poate uni ființa sa sufletească-spirituală, care s-a dezvoltat în felul arătat, cu embrionul său. Pentru ca omul, într-o anumită etapă a evoluției sale, să poată avea legătura necesară cu embrionul fizic este nevoie ca el să parcurgă acolo sus, în comunitatea învățătorilor primordiali ai omenirii, o evoluție lunară, după cum pe Pământ embrionul parcurge, în corpul mamei, cele zece luni lunare. Evoluția lunară, de sus, constă în faptul că o întreagă populație de învățători ai omenirii colaborează pentru a înăbuși conștiința cosmică pe care omul o are încă chiar și în existența de pe Mercur, s-o înăbușe, făcând din ea conștiința de vis care se manifestă când omul pășește în existența pământească.

Tot ce ni se înfățișează aici ca om fizic supus simțurilor nu poate fi înțeles decât pornind de la omul suprasensibil. Iar omul suprasensibil nu poate fi înțeles pe Pământ sau prin realitățile Pământului; el nu poate fi înțeles decât prin realitățile cosmice, prin realitățile macrocosmice. Conferințele acestea au fost, până acum, alcătuite în așa fel, încât să vă arate că omul, ca om pământean, trebuie să ia ființă din Cosmosul spiritual ca Om-spirit.

Pentru conferința de mâine ne rămâne să învățăm să înțelegem, de asemeni, în acest context, însemnătatea vieții pământești însăși, întrucât ceea ce este supraomenesc coboară în această viață pământească, și să învățăm să înțelegem însemnătatea faptului că omul trecând prin poarta morții ia cu sine în lumea spirituală resturile celor dobândite în viața de pe Pământ. Acum, după ce am învățat să cunoaștem, cel puțin sub câteva aspecte, natura spirituală a omului, esența sa suprasensibilă, ne vom întoarce mâine din nou la analiza raporturilor dintre omul suprasensibil și cel senzorial.

CONFERINȚA a V-a

Haga, 18 noiembrie 1923

Pe cât a fost posibil în câteva ore, am încercat să prezint trecerea omului prin lumea suprasensibilă. Căci lumea suprasensibilă este aceea în care se află omul, în mod direct, în viața dintre moarte și o nouă naștere. Tot lumea suprasensibilă este însă și aceea în care pătrund forțele omului, deși conștiința obișnuită nu sesizează acest fapt, când omul se află

prin corporalitatea sa fizică și eterică aici pe Pământ, în lumea fizică. În timp ce omul se află în această lume fizică, el simte existența sa suprasensibilă mai mult sau mai puțin ca pe o enigmă care îi stă în față - o enigmă fără a cărei dezlegare, cel puțin parțială, sufletul său nu poate ajunge la o armonie lăuntrică, la o siguranță lăuntrică, și nici la o viață meritorie și la o adevărată iubire de oameni.

Tocmai atunci când analizăm omul pe Pământ se evidențiază o caracteristică a acestuia în raport cu omul suprasensibil, care aruncă o astfel de lumină asupra acestuia din urmă, încât prin această iluminare putem vedea de ce, într-o oarecare măsură, lumile spirituale-divine l-au trimis pe om jos, în această lume fizică senzorială. În primul rând, omului trebuie să i se vorbească despre cunoașterea lumii suprasensibile aici, în lumea fizică sensibilă. Căci s-ar manifesta o cu totul altă comportare față de enigmele vieții suprasensibile, dacă s-ar vorbi morților, ca să zic așa, adică oamenilor aflați în intervalul dintre moarte și o nouă naștere. De aceea considerăm că este potrivit să ducem astăzi la îndeplinire această analiză prin aceea că lăsăm să lumineze, încă o dată, în sufletul nostru tot ceea ce a pătruns în noi în mod schematic privind tainele lumii suprasensibile, în legătură cu timpul petrecut de om pe Pământ.

Să privim omul, să ne privim pe noi înșine, așa cum suntem aici, în viața de pe Pământ. Noi avem, în primul rând, simțurile noastre, aceste simțuri care ne informează despre tot ce este în jurul nostru în viața pământească; prin ele primim în primul rând bucuriile, fericirile noastre pământești, dar și durerile, suferințele noastre pământești. Noi, oamenii, nu ne gândim întotdeauna la ce însemnătate au pentru noi aceste impresii, aceste trăiri ale simțurilor noastre. Și tocmai considerații de felul celor făcute aici zilele acestea ne duc dincolo de viața senzorială, ne duc în regiuni spirituale. S-ar părea că o asemenea știință spirituală antroposofică l-ar duce pe om la o subapreciere a vieții senzoriale, ba l-ar face chiar să spună: Vai! la ce nivel inferior este această viață senzorială; omul ar trebui să fugă de ea în viața pământească. Dar considerațiile științei spirituale nu se opresc la această impresie. Această impresie ne poate spune doar că valoarea și demnitatea omului nu pot merge mână în mână cu o viață senzorială de calitate inferioară, că trebuie să existe o cale de a pierde într-un anumit sens acea viață senzorială care i se înfățișează omului într-o oarecare măsură ca o viață senzorială de nivel inferior, pentru a o redobândi, în sens mai profund, de la un nivel superior, de la nivelul de observație suprasensibil. Altfel am ajunge să ne temem de abordarea spirituală, dacă ar trebui să ne spunem că toată frumusețea care ne pătrunde în suflet privind minunata lume vegetală, lumea de flori și fructe fremătând de viață, că tot ce pătrunde în noi prin frumusețea naturii, prin măreția cerului cu stele etc. ar însemna de fapt atât de puțin pentru viața omenească, încât ar trebui părăsite ca fiind mult „mai prejos” decât cunoașterea științei spirituale.

Dar nu este deloc așa. Dacă vă întoarceți înapoi în timp, urmărind în evoluția omenirii cele dezvăluite de către inițiați, de marii maeștri din diferite epoci cu privire la desăvârșirea vieții omenești, veți vedea din cuvintele spuse odioasă de acești inițiați că ei nu subapreciau niciodată frumusețea, splendoarea, măreția vieții pământești-senzoriale. Cât de minunate sunt adesea expresiile poetice, artistice, lirice pe care le-au folosit tocmai inițiații referindu-se la suprasensibilul cel mai înalt! Gândiți-vă la imagini ca floarea de lotus și la altele de acest fel și veți vedea că inițiații nu au subapreciat niciodată posibilitatea de a exprima dezvoltarea vieții spirituale prin imagini senzoriale, și că prin urmare ei considerau în mod cert că în contemplarea lumii senzoriale ar exista ceva, sau cel puțin ar putea fi găsit ceva care să-l înalțe pe om spre sublim. Dar omul nu poate fi mulțumit de felul cum percepe lumea senzorială cu conștiința obișnuită, mai ales din cauză că ceea ce pătrunde prin ochii săi, prin urechile sale și prin celelalte organe de simț, deși este în legătură cu Eul său, cu întreaga evoluție a Eului, cu deplina viață a Eului, nu îi oferă, totuși, nimic pentru siguranța lăuntrică a acestui Eu. Noi ne îndreptăm ochii în afară, către frumusețea luxuriantă a florilor; găsim aici o infinită diversitate; apoi ne întoarcem privirea în interior, către Eul nostru și, mai întâi,

pentru conștiința obișnuită pare că acest Eu ar trebui să ne scape. El ni se arată în sinea noastră ca un punct spiritual care nu ne spune altceva decât cuvântul lipsit de conținut „Eu”. Dar nici nu este de mirare. Gândiți-vă că pentru ca ochiul să poată vedea el trebuie să se nege pe sine. Simțurile trebuie să se dăruiască cu totul lumii pentru a fi mijlocitori buni între om și lume. Ochiul trebuie să fie transparent pentru ca, prin el, să apară splendoarea, măreția și frumusețea lumii senzoriale exterioare, în toată strălucirea sa și în lumină colorată. Și tot așa și celelalte simțuri.

Noi nu știm nimic despre simțurile noastre. Există oare o cale pentru a afla ceva despre aceste simțuri? Pentru aceasta trebuie să mergem iarăși în lumea suprasensibilului. Chiar și pentru a afla ceva despre simțuri trebuie să mergem în lumea suprasensibilului. Cunoașteți lucrările mele despre căile care duc în lumile superioare. Reprezentați-vă, în mod viu, în fața ochiului sufletesc, ceea ce poate fi cunoașterea imaginativă. Când ajungem la cunoașterea imaginativă noi regresăm oarecum în ceea ce privește percepția senzorială a lumii exterioare. Dar cel mai interesant lucru pe acest drum îl voi reda în cele ce urmează.

Când, prin meditație, vă apropiați de lumea imaginativă - în felul corespunzător exercițiilor date în cartea respectivă -, când, prin urmare, începeți să luptați pentru a scoate omul eteric din omul fizic, așa încât acest om eteric - primul om suprasensibil din noi - să ajungă la un fel de conștiință, atunci, într-o oarecare măsură, puteți prinde clipa când treceți de la contemplarea senzorială obișnuită la contemplarea imaginativă, când nu ați cucerit încă contemplarea în esența ei, dar sunteți pe cale s-o cuceriti. Acum, să zicem că omul acesta care se găsește pe drumul ce duce de la contemplarea senzorială obișnuită la contemplarea imaginativă călătorește printr-o regiune muntoasă bogată în roci străvechi, conținând în cantități mari silicați. Când omul este în stadiul de dezvoltare a imaginației, el este deosebit de înclinat să dezvolte capacități sufletești în regiunile muntelui înalți unde se găsesc roci bogate în siliciu (cuarț). Faptul că el a dezvoltat anumite capacități sufletești la primul elan al dezvoltării se datorează înainte de toate impresiei făcute asupra lui de toate lucrurile aflate în ambianța sa fizică, terestră, de aceste roci cuarțitice din munții înalți. Roca cuarțitică din munți este mai întâi numai în mică măsură transparentă, translucidă. Dar în clipa în care reușim să pătrundem până la punctul de vedere despre care v-am vorbit, această rocă cuarțitică devine pe deplin transparentă. Urcăm pe munte și roca cuarțitică ne apare ca o sticlă transparentă, dar în așa fel încât avem simțămîntul că din noi izvorăște ceva ce se unește cu această rocă. Tocmai în punctele cele mai ridicate ale suprafeței Pământului, printr-un fel de firească dăruire a conștiinței noastre, ne facem una cu suprafața Pământului. În această clipă avem senzația că ochiul nostru însuși ar trimite în afară curenți care pătrund în roca cuarțitică și, în aceeași clipă, începe să se înfiripe în noi un simțămînt de așa natură, încât ne simțim una cu întreaga existență pămîntească. Dar în timp ce ne contopim cu roca cuarțitică simțindu-ne, în același timp, una cu întregul Univers, cu întregul Cosmos, noi putem să ajungem cu adevărat la o primă unire cu Cosmosul, care să nu fie doar un vis, să nu fie doar o concepție abstractă. În felul acesta se poate ajunge la o conștiință intimă, într-un fel pe care aș vrea să îl exprim cu următoarele cuvinte: Pământule, tu nu ești singur în Univers. Tu, Pământule, ești una cu mine și cu toate celelalte ființe care sunt pe Pământ, ești una cu întregul Univers! În ceea ce se viețuiește prin această unificare cu roca cuarțitică, noi nu mai privim Pământul ca fiind ceva izolat de restul Universului, ci îl vedem ca pe o sferă eterică, plăsmuită din sfera eterică cosmică.

Acesta este un prim simțămînt. Multe cântări vechi, multe mituri vechi, cu minunate incluziuni despre cutare sau cutare lucru răsună din vechea literatură a clarvederii instinctive a omenirii. În ziua de azi oamenii le citesc, ei își închipuie, desigur, și că acestea le trezesc simțăminte nobile; dar ei nu pot ajunge la partea de adevăr care se găsește în ele. Nu putem să receptăm în suflet, în adevărata lor semnificație, opere ca de pildă *Bhagavad Gita* sau alte bucăți din literatura indiană sau din alte literaturi orientale, dacă nu am ajuns să știm, prin cunoaștere spirituală, câte ceva despre faptul că omul poate, așa cum am arătat mai înainte, să

devină una cu Pământul și, prin aceasta, una cu Cosmosul. Căci multe dintre cele despre care se vorbește în aceste vechi cântări au izvorât dintr-o contopire cu Cosmosul, dintr-o contopire care este ca o comuniune de conștiință cu lumina, cu acea lumină care străbate prin cuarțul cel dur și care, prin faptul că străbate cuarțul laolaltă cu însuși sufletul omenesc, îl transformă într-un ochi al lumii cu ajutorul căruia omul poate să privească în largul Universului.

Și așa, putem spune că dacă începem să descriem în mod real cunoașterea omului suprasensibil ajungem să nu mai putem folosi expresii abstracte, explicații teoretice; în mod firesc, ne vedem împinși să vorbim într-un fel care ne unește ideile cu întregul conținut de simțăminte ale sufletului omenesc. Tocmai aceasta trebuie să ne impresioneze atât de mult ori de câte ori analizăm omul suprasensibil, și anume faptul că nu se poate exprima cunoașterea suprasensibilului fără a lega de ea omul întreg, fără a uni voința și simțirea cu gândirea și ideile. Firește că viața trebuie să fie suportată; dar ceea ce este cel mai greu de suportat de către acela care cunoaște întreaga latură omenească a cunoașterii suprasensibile este faptul că anumiți oameni toarnă această cunoaștere suprasensibilă în formule pur teoretice. În fond, atunci când se vorbește în mod teoretic despre lumea suprasensibilă avem o senzație dureroasă, ca și când ne-am băga degetul într-o flacăra. Când cineva vrea să descrie omul suprasensibil, trebuie să descrie și asemenea lucruri.

După ce omul a progresat în cunoașterea suprasensibilă, și-a însușit partea imaginativă și a învățat, prin ea, ce există suprasensibil în om între naștere și moarte, el își poate însuși în cadrul cunoașterii suprasensibile și ceea ce corespunde cu Inspirația, prin care poate să vadă ce a fost omul înainte de naștere, înainte de a coborî în existența pământească, și ce va fi după ce va trece prin poarta morții. El poate privi în tot ce v-am descris zilele acestea ca fiind trecerea prin diferitele domenii de alcătuire a fizionomiei omenești, de transformare a omului de la o viață pământească anterioară la cea următoare. Putem privi tot ceea ce v-am descris ca fiind trecerea prin diferitele lumi stelare.

Însă cunoașterea aceasta prin care noi pătrundem în sinea noastră capătă o nuanță deosebită când este realizată în așa fel încât ne putem spune: Ceea ce poate fi descris ca trecerea prin viața dintre moarte și o nouă naștere trăiește în noi și atunci când ne găsim pe acest Pământ fizic. Trăiește în noi atunci când ne aflăm pe Pământ, în corpul nostru fizic, în propria noastră piele, ca fii ai acestei lumi în care ocupăm un loc insignifiant, trăiește în noi toată măreția cosmică care trebuie descrisă atunci când se înfățișează esența adevărată a omului, întrucât el aparține lumilor stelare și chiar unor lumi mai înalte: lumile ierarhiilor superioare. Dar atunci când pătrundem prin cunoaștere în ceea ce trăiește în noi ca o rămășiță pământească a ceea ce a fost propria noastră entitate între moarte și o nouă naștere, în aceeași măsură în care pătrundem acolo putem să facem încă ceva chiar pe planeta noastră. Putem să pătrundem în adâncurile ei, acolo unde se găsesc filioanele de metal, să pătrundem până la minereurile de plumb, argint, cupru, la tot ce trăiește în rocă prin metal.

Dacă abordăm cu simțurile obișnuite aceste metale din Pământ, ele nu spun nimic altceva decât că este vorba de un tip sau altul de rocă. Dar dacă pătrundem în Pământ cu privirea spirituală devenită pătrunzătoare prin care se manifestă partea suprasensibilă din om, atunci din tot ce este metalic în interiorul Pământului ia ființă ceva foarte deosebit. Atunci tot ce este cupru, argint, aur în interiorul acestuia începe să vorbească o limbă tainică foarte bogată. Atunci, printr-o abordare suprasensibilă, ni se înfățișează ceva ce, ca oameni de pe Pământ, ne înrudește atât de mult cu întreaga ființă vie-sufletească a Pământului însuși ! Minereurile metalifere ne spun ceva, ele devin pentru noi amintiri cosmice. Într-adevăr, așa stau lucrurile. Gândiți-vă, la voi înșivă: când cultivați liniștea lăuntrică a sufletului, liniștea lăuntrică activă a sufletului, când lăsați să se ridice în voi amintiri vechi care vă aduc diferite impresii în suflet, atunci vă găsiți din nou în tovărășia unui eveniment prin care ați trecut, vă găsiți din nou laolaltă cu oameni pe care i-ați îndrăgit în decursul vieții, poate cu oameni care au dispărut de mult. Vă simțiți răpiți din clipa prezentă, vă simțiți uniți strâns cu suferințele și

bucuriile clipelor trecute, din viața voastră pământească.

Ceva cu totul asemănător, dar transpus la scară mare, are loc când pătrunși lăuntric de cunoașterea spirituală, de o cunoaștere spirituală simțită, vă faceți una cu vinele de metal ale Pământului. Atunci nu se întâmplă ca în cazul rocilor cuarțitice, când pătrundeți cu privirile în largul Universului; atunci vă contopiți în oarecare măsură cu corpul planetar terestru. Auzind înăuntrul vostru limbajul minunat al filoanelor de metal, vă spuneți: Acum eu sunt una cu pulsația cea mai lăuntrică a sufletului și a inimii Pământului însuși, acum eu aud amintiri ce nu sunt ale mele; în mine răsună amintirile pe care le are chiar Pământul din epoci terestre anterioare, când el nu era încă Pământul nostru, când el nu avea încă la suprafața sa și în sânul său lumea animală și vegetală de azi, nici lumea minerală de azi. Împreună cu Pământul, eu îmi aduc aminte de acele vechi epoci pămâtenne când Pământul era la un loc cu celelalte planete ale sistemului nostru planetar; îmi amintesc acele vremi când nu se putea vorbi despre Pământ ca despre ceva aparte, pentru că el nu era atât de dens cum este azi. Îmi amintesc vremurile în care întregul sistem planetar era un organism viu, insuflit, și oamenii, într-o formă cu totul diferită de cea de astăzi, trăiau în acest organism viu. În felul acesta elementul metalic al Pământului ne duce la amintirile Pământului însuși, Dar după ce avem această viețuire lăuntrică știm limpede pentru ce am fost de fapt trimiși jos pe Pământ de entitățile divine-spirituale ale orânduirii cosmice. Deci doar atunci când trăim în amintirea Pământului însuși noi simțim în mod adecvat propria noastră gândire. Noi simțim cum gândirea noastră este legată de Pământ deoarece am dobândit amintirea Pământului. Și în clipa în care amintirea Pământului devine amintirea noastră proprie avem în jurul nostru entitățile ierarhiei a doua, Kyriotetes, Exusiai și Dynamis. Aceasta este calea pe care trebuie să o urmăm, pentru ca în viața de pe Pământ să avem în jurul nostru entitățile pe care le avem atunci când între moarte și o nouă naștere trăim în epoca pe care v-am descris-o. Și ajungem la convingerea că intrăm în contact cu entitățile din ierarhia a doua când ne aflăm ca oameni întrupați între naștere și moarte. Dar aceste entități nu au numai menirea de a lucra cu noi la transformarea omului în intervalul dintre moarte și o nouă naștere, ele mai au și o misiune legată de întreaga alcătuire a Cosmosului. Vedem acum că aceste entități din ierarhia a doua au primit misiunea, de la orânduirea cosmică superioară, de a efectua, în interiorul Pământului, tot ce vine prin impulsurile filoanelor de metal.

Și acum putem din nou să privim înapoi. Nu vom fi înțeles chiar de la început ceea ce vreau să menționez acum, prin urcarea în regiunea cu roci cuarțifere, căci acestea nu vorbesc încă în mod destul de clar. În mod clar ne vorbește abia ascultarea minunată a amintirilor Pământului care vin din filoanele de metal. Dar acum ne putem întoarce din nou și putem înțelege ceva ce, poate, nu am înțeles la început. Acum conștientizăm că atunci când ne contopim cu Universul întreg, prin pătrunderea luminii prin cuarțit, avem în jurul nostru entitățile din ierarhia a treia, Îngerii, Arhanghelii și Arhaii. Și atunci aflăm ceva cu totul deosebit: aflăm că, de fapt, nu este adevărat ceea ce ne spune observarea obișnuită prin intermediul simțurilor când ne ducem la munte; că nu este adevărat ceea ce spune observarea obișnuită prin intermediul simțurilor când coborâm în adâncurile Pământului, la filoanele de minereu. Învățăm să cunoaștem, când ne urcăm în munți, în regiunile cu roci cuarțitice, un lucru minunat: că aici vârfurile stâncoase sunt îmbrățișate și pătrunse de entitățile din ierarhia a treia: Îngerii, Arhanghelii și Arhaii. Și când coborâm la vinele de metal ale Pământului, descoperim că ele sunt străbătute, pe parcursul lor, de entitățile ierarhiei a doua. Și ne spunem: De fapt, și în timpul existenței noastre pe Pământ ne găsim în compania entităților care sunt în legătură cu propria noastră natură lăuntrică, când ne aflăm în intervalul dintre moarte și o nouă naștere.

După ce trecem prin poarta morții, noi ajungem, după un timp oarecare, în mod conștient în regiunea Îngerilor, a Arhanghelilor și a Arhailor. Atunci, și în stare destrupată, noi ne-am însușit o stare de conștiență prin care entitățile ierarhiei a treia sunt în jurul nostru așa cum pe Pământ în jurul nostru sunt entitățile celor trei sau patru regnuri ale naturii. Dar când într-o

conștiință superioară ajungem să vedem Îngerii, Arhanghelii și Arhaii, atunci a dispărut din fața noastră ceea ce pot vedea simțurile; căci simțurile noastre au fost preluate de elementele Pământului o dată cu corpul nostru. Noi nu putem vedea, nu putem contempla nimic din ceea ce pot percepe simțurile, când ne aflăm între moarte și o nouă naștere. Dar atunci Îngerii, Arhanghelii și Arhaii „ne povestesc” - mă pot folosi de această expresie, care redă pe deplin realitatea -, ne povestesc ce fac ei jos pe Pământ. Ei ne spun că lucrează nu numai în viața aceea în care se găsesc acum împreună cu noi, ci șoptesc sufletului nostru următoarele: Noi luăm parte, de asemenea, la activitatea Cosmosului, noi suntem ființele creatoare ale Cosmosului, iar privind în jos, spre existența terestră, relieful legat de rocile cuarțifere și de alte roci înrudite puteți vedea faptele noastre. Și atunci omul înțelege tocmai în vremea când între moarte și o nouă naștere se află între Îngeri, Arhangheli și Arhai că trebuie să se întoarcă din nou jos, pe Pământ. Căci el ajunge să cunoască aceste entități ale ierarhiei a treia între moarte și o nouă naștere; dar el află, de asemenea, cum vorbesc aceste entități în mod minunat despre faptele lor de pe Pământ. Și el învață că nu poate contempla aceste fapte decât când coboară pe Pământ, se învâluie cu un corp omenesc fizic și ajunge prin acest fapt să poată lua parte la perceperea senzorială. Da, tainele cele mai adânci ale percepției senzoriale - nu numai cele referitoare la înălțimile muntoase, ci toate percepțiile senzoriale - ne sunt dezvăluite în aceste convorbiri minunate cu entitățile cu care ne aflăm împreună între moarte și o nouă naștere. Deși frumusețile naturii fizice sunt atât de mărețe, de grandioase, conștiința obișnuită nu le sesizează, încât ceea ce poate să răsară în sufletul omenesc ca amintire de pe Pământ după ce a trecut prin poarta morții este luminat în mod corect abia atunci când omul vede cum descriu Îngerii, Arhanghelii și Arhaii ceea ce ar fi trebuit să vadă ochii săi, să audă urechile sale și ceea ce ar fi putut percepe celelalte simțuri ale sale pe Pământ.

Aceasta este legătura dintre ceea ce este fizic și ceea ce este suprafizic. Și astfel este legătura dintre viața fizică a omului și viața sa suprafizică. Viața este plină de măreție și ceea ce contemplăm noi aici, în viața fizică-senzorială, ne poate bucura, ne poate înălța. Dar adevăratele ei taine le aflăm după ce am trecut prin poarta morții. Și cu cât am învățat mai mult să ne bucurăm de lumea fizică-sensibilă, cu cât am pătruns mai temeinic toate bucuriile pe care ni le poate da lumea fizică senzorială cu atât mai mult vom întâmpina lumea Îngerilor cu o înțelegere sporită, lume care vrea să ne povestească ceea ce noi nu înțelegem încă pe Pământ, ceea ce învățăm să înțelegem abia când trecem dincolo în lumea suprafizică.

Ceva asemănător se petrece și cu ierarhia a doua, cu entitățile Exusiai, Kyriotetes și Dynamis, printre care ne aflăm de asemenea un timp oarecare între moarte și o nouă naștere și cu care intrăm în legătură în mod deosebit când ajungem până la amintirea Pământului, prin luminarea filoanelor de metal ale Pământului. Dar și în această privință noi nu reușim să înțelegem așa cum se cuvine semnificația esențială a ceea ce se petrece cu noi aici pe Pământ prin viețuirea metalelor decât după ce ne ridicăm în domeniul celei de a doua ierarhii.

Vedeți, printre cele mai frumoase lucruri din viață se numără posibilitatea de a experimenta diversele relații care există între metale și sănătatea omului, iar eu nădăjduiesc că tocmai mișcarea antroposofică va fi cea care va scoate la iveală, cu deosebire, frumusețea acestui domeniu al cunoașterii. Fiecare metal se află într-un anumit raport cu sănătatea omenească, și tot așa și fiecare compus metalic. Trecând în viață prin perioade de sănătate și de boală, omul are neconținut relații cu acele elemente care, de fapt, dau Pământului amintirea sa: metalele și compușii lor. Ar trebui să se vorbească nu numai într-un fel abstract-teoretic despre acțiunea curativă a plumbului și a compușilor săi, a cuprului și a compușilor săi, precum și a altor metale, căci ele sunt mijloacele curative cele mai importante, dacă știm să le preparăm așa cum trebuie, ar trebui să se vorbească nu numai în mod teoretic-abstract despre aceste minunate legături dintre lumea metalelor și om, care sunt încă abordate cu mare timiditate atunci când urmărim filoanele metalice în adâncul Pământului, ci ar trebui să se dobândească un simțământ profund față de această minunată legătură dintre metale și om, care se

dezvăluie abia atunci când o privim din punctul de vedere al omului sănătos și bolnav.

Spuneam că ar fi de dorit ca tocmai prin mișcarea antroposofică să se răspândească, să ajungă în inimile oamenilor multe cunoștințe din acest domeniu, care este foarte important. În vremurile trecute nu era atât de important, pentru că oamenii aveau încă un simțământ instinctiv despre toate acestea, pentru că știau: cutare sau cutare parte din capul omenesc este legată de procesul plumbului, cutare parte de procesul argintului. Oamenii vremurilor vechi vorbeau mult despre acest lucru. Oamenii epocii moderne mai citesc asemenea lucruri, dar nu înțeleg nimic din ele, pentru că în ziua de azi, în sensul științei noastre curente, vorbim despre toate acestea ca despre abstracții răsuflăte, himerice. Dar dacă prin cunoașterea antroposofică se ajunge ca omul să poată dobândi din nou acea profunzime sufletească care se poate căpăta atunci când se vorbește despre această minunată legătură a metalului din lumea pământească cu sănătatea și boala omului, atunci prin poarta morții omul va duce sus, în lumea spirituală, ceva ce îi va servi să înțeleagă, într-un fel cu totul deosebit, graiul ierarhiei a doua. Atunci omului i se vor putea dezvălui cele mai mari taine ale lumii tocmai pentru faptul că, prin ele, el aduce cu sine înțelegerea necesară printr-o asemenea pregătire pe Pământ. Căci învățăm ceea ce trebuie să învățăm prin cunoașterea spirituală antroposofică nu numai pentru a satisface o curiozitate omenească, ci pentru ca această învățătură să aducă roade după ce omul a trecut prin poarta morții, deoarece tocmai prin ceea ce a acumulat datorită științei spirituale omul reușește, în intervalul dintre moarte și o nouă naștere, să ajungă la relații adecvate cu acele entități cu care va trebui apoi să se afle în legătură, cu întreaga sa făptură omenească, pentru că ele formează atunci ambianța noastră cosmică necesară.

În felul acesta putem să descriem în mod concret cum intrăm în legătură cu aceste entități ale ierarhiilor superioare între moarte și o nouă naștere. Dar mai este încă ceva care se leagă de acest lucru. Atunci când trecem prin aceste domenii, pentru înțelegerea cărora cele indicate mai sus sunt o bună pregătire, mai aflăm încă ceva. Când putem înțelege bine această relație dintre metale și omul sănătos și bolnav, atunci ni se dezvăluie anumite taine ale naturii, dar în aceste taine ale naturii mai trăiește și altceva. Mai întâi noi auzim ființele din ierarhia a doua vorbind despre natura diferitelor metale, a aurului, a argintului, a plumbului, a cuprului etc. Dar, în raport cu marea lume spirituală, aceasta s-ar putea compara cu senzația pe care o avem aici, pe Pământ, atunci când începem să învățăm să citim și ne dăm seama că, învățând să citim, dobândim capacitatea de a pătrunde în multe taine ale Cosmosului, care nu pot fi pătrunse decât dacă avem această deprindere. Dar acestea nu sunt fenomene deosebite pe Pământ - și eu nu le folosesc decât pentru comparație -, căci graiul pe care îl învățăm în lumea de dincolo și prin care ne străduim să înțelegem entitățile ierarhiei a doua într-o anumită regiune a drumului pe care îl parcurgem în viața dintre moarte și o nouă naștere, acest grai care vorbește despre metale și relația lor cu omul sănătos și bolnav putem, într-o oarecare măsură, să-l ridicăm în Cosmosul spiritual de la proză la poezia cosmică, sau, mai bine-zis, ne putem ridica noi înșine la poezia cosmică. La început ascultăm toate acestea așa cum ar asculta cineva care nu are nici un fel de cunoștințe literare recitarea unei poezii. Dar cum, dacă nu suntem total lipsiți de înțelegere, reușim să învățăm în domeniul literar ce semnificație are versificația, structura ritmică, întreaga alcătuire artistică a unei poezii și astfel ajungem să înțelegem în ce constă creația poetică, tot așa, atunci când ne ridicăm de la platitudinea prozaică la poezia lumii de dincolo, trecem de la limbajul ierarhiei a doua, care se referă la raporturile dintre metale și omul sănătos sau bolnav, la înțelegerea tainelor existenței morale în Univers, ale acelei existențe morale care cuprinde sufletele omenești, dar și sufletele divine din toate ierarhiile. Iar tainele sufletului ni se dezvăluie în mod cu totul deosebit tocmai în această regiune. După aceasta putem face un pas mai departe. Ceea ce v-am relatat se poate afla dacă mergem în munți și coborâm în sânul Pământului, unde la început totul zace în nemișcare, dacă privim filoanele metalifere imobile, rocile dispuse în straturi imobile. Dar dacă mergem mai departe și încercăm să pătrundem în aceste lucruri nu numai cu privirea rațională a omului practic (nu vreau să subapreciez această privire rațională

a omului practic, căci trebuie să fim cu picioarele pe Pământ atunci când vrem să pătrundem în lumea spirituală sănătoși din punct de vedere fizic și sufleteș-spiritual), dacă nu ne oprim la ceea ce ni se arată sub acest aspect când vedem cum se tocesc metalele la temperaturi înalte, cum trec ele din starea solidă în cea lichidă - câte lucruri ni se dezvăluie atunci! -, când mergem în uzine, unde fierul curge incandescent, fiind adus în stare lichidă în furnale și mai ales când luăm parte la procesul prin care minereuri metalice, minereuri de antimoniu sunt aduse din starea solidă în cea lichidă, și apoi, în mod treptat, în alte stări, când lăsăm să acționeze asupra noastră această soartă a metalului în foc, atunci pătrunde ceva cu totul deosebit în cunoașterea noastră, în cunoașterea spirituală care trăiește în noi. Atunci ni se deschide o perspectivă extraordinară de profundă asupra tainelor proprii noastre existențe.

Am spus de mai multe ori acest lucru, afirmând că trebuie să analizăm raportul dintre om și animal. Comparând, din punct de vedere anatomic oasele, mușchii, chiar și sângele omului cu cele ale animalelor, cum se obișnuiește în epoca modernă, se va găsi o înrudire între ele. Însă superioritatea omului asupra animalului o descoperim abia atunci când înțelegem că lucrul principal constă în aceea că la animal coloana vertebrală este orientată paralel cu suprafața pământului, este orizontală, în timp ce la om ea este îndreptată în sus, este verticală și când apoi trecem la darul minunat al vorbirii pe care îl are omul și la care nu poate ajunge animalul, și din care izvorăște gândirea. Dacă observăm că la copil vorbirea, gândirea, întreaga orientare pentru viață se instalează o dată cu poziția verticală a corpului, atunci sesizăm acele forțe minunate prin care în mod dinamic copilul se integrează în lume. Vedem că orientarea membrelor copilului trăiește în melodia graiului articulat. Dacă luăm în considerare modul cum se formează, de fapt, omul în lumea senzorială, atunci vedem forțe care se plămuesc pe îndelete. Este ceva minunat să observi luni în șir evoluția unui copil în trecerea de la mersul de-a bușilea la mersul în picioare, felul cum prin întreaga orientare a corpului său și a membrelor sale se integrează în dinamica universală, și cum, apoi, din partea trupei se detașează graiul, gândirea.

Când privești acest proces în toată minunăția sa, observând pe de o parte calmul măreț în care se desfășoară și care se oferă aceluia care-l privește cu același calm - și, de fapt, acesta este lucrul cel mai frumos ce poate fi văzut în cursul vieții omului, felul în care evoluează copilul învățând să meargă, să vorbească, să gândească -, dacă se obține astfel o senzație de mulțumire ce se desprinde din această parte atât de frumoasă a vieții omenești iar, pe de altă parte, dacă avem posibilitatea de a vedea cum se topește metalul în foc, apare imaginea spirituală a ceea ce îl determină pe copil să învețe să meargă și să vorbească. Imaginea spirituală a acestei forțe ne apare în aceea că flacăra cuprinde metalul, în aceea că metalul se topește, în aceea că metalul devine lichid. Cu cât metalul devine mai lichid, mai fluid, cu atât mai mult se ridică, din devenirea arzătoare - lichidă - fluidă a metalului în foc, deprinderile de a umbla, a vorbi, a gândi și contemplăm strânsa înrudire dintre acest metal, care-și trăiește soarta, cu ceea ce apare emanat de către forțele de foc ale Cosmosului - în acest a învăța să meargă, să vorbească și să gândească al copilului. Și atunci ne spunem: Entitățile din prima ierarhie, Serafimii, Heruvimii și Tronurile, acționează în două feluri. Primul mod de acțiune este cel prin care ele ne pot vorbi din lumea spirituală în care pătrundem la jumătatea intervalului dintre moarte și o nouă naștere, când, prin ele, aflăm tainele activității planetare și a altor activități cosmice, așa cum vi le-am descris zilele acestea; în celălalt fel ele acționează în lumea vizibilă, pe de o parte, asupra copilului care învață să vorbească, să gândească și să meargă, iar pe de altă parte, asupra a tot ce stă la baza proceselor care au loc pe Pământ, prin care focul este părtaș, în sensul că în foc, metalele se tocesc și devin incandescente.

Globul pământesc s-a format doar în forțele aparținând focului, prin topirea și atingerea stării incandescente a metalelor. Privim în vremea de demult, în care s-a format globul pământesc. În metalul topit prin puterea focului vedem desfășurarea faptelor Serafimilor, Heruvimilor și Tronurilor în lumea pământească. Vedem cum aceste entități din ierarhia întâi străbat acest

parcurs, fiind sprijinite îndeosebi de Tronuri. Privim înapoi, spre vechi epoci pământene, când această ardere și lichefiere a metalelor în puterea focului a jucat un rol deosebit în evoluția corpului pământesc. Pe atunci Tronurile au fost deosebit de active, iar Serafimii și Heruvimii colaborau în liniște cu acestea. În schimb, în ceea ce îl face pe copil să învețe să umble, să vorbească și să gândească Heruvimii sunt cei care joacă rolul cel mai mare, rolul principal. Dar întotdeauna entitățile din ierarhia întâi lucrează în acord.

O asemenea cunoaștere leagă atunci efectiv moartea din viața pământească cu învierea din lumea de dincolo. Căci prin cunoașterea care ne dezvăluie înrudirea puterii focului care cuprinde metalele cu puterile care îl fac pe om să fie om, atunci când ajungi să vezi legătura dintre ele lumea întreagă devine una. Atunci nu mai există nici o diferență între viața de pe Pământ și viața de dincolo, între viața de la naștere până la moarte și viața din lumea spirituală; atunci viața dintre moarte și o nouă naștere este numai o transformare a vieții de pe Pământ; atunci omul știe că prin așa ceva una trece în cealaltă, că una este numai o altă formă a celeilalte.

Și apoi, când sufletul nostru se înalță prin asemenea înțelegeri, la ele se mai adaugă și altele. Da, aceste înțelegeri pot veni și pe o altă cale.

Dacă vă aduceți într-adevăr în fața imaginației lucrurile pe care vi le-am expus azi despre minunata înrudire a metalelor care se topesc și se volatilizează prin puterile focului cu copilul care învață mersul, vorbirea și gândirea, meditănd apoi asupra acestui lucru, veți putea apoi să vă adânciți sufletul prin aceasta. Astfel veți putea aduce în fața sufletului imagini sub influența cărora acesta poate fi cuprins de o forță care vă îngăduie să dezlegați o mare enigmă a vieții, care impulsionează și dă rodnicie vieții: acțiunea Karnei, acțiunea destinului asupra omului. Căci între copilul care învață să umble, să vorbească, să gândească și lichefierea și volatilizarea metalelor prin puterile focului, între licărirea sulfului și fosforului și volatilizarea metalelor sub acțiunea focului, între această încercare prin care trec metalele prin foc și trecerea adecvată a copilului de la starea animalică la cea omenească, prin faptul că el învață să umble, să vorbească, să gândească se află înțelegerea destinului omenesc, pătrunderea în tainele Karnei. Și Karma este aceea care intră ca ceva suprasensibil direct în viața omenească activă. Dacă ne înălțăm astfel, prin meditație, noi facem cunoștință cu tainele destinului care întrețes viața noastră, prin faptul că, pe de o parte, avem imaginea devenirii metalului în foc, iar pe de altă parte vedem tabloul soartei omenești străvechi, când omul coboară pe Pământ, în acel a învață să umble, să vorbească și să gândească. Astfel se dezvăluie ceea ce ne este necesar, din enigma destinului pentru viața omenească în genere.

În felul acesta vedem cum și în problema destinului poate avea ecou omul suprasensibil în lumea în care trăiește omul senzorial. Și aceasta a fost ceea ce voiam să vă mai spun ca fiind un element care contribuie la înțelegerea omului suprasensibil.

Această analiză a omului suprasensibil nu se poate face prin teorii abstracte, ci ea trebuie să pătrundă, pretutindeni, în tainele naturii și ale spiritului lumii pentru a înțelege omul: căci omul este strâns legat de toate tainele naturale și spirituale ale lumii. El este realmente o mică lume. Numai că nu trebuie să ne închipuim că ceea ce este răspândit afară în lumea cea mare se petrece în același fel și în microcosmos. Ceea ce strălucește maiestuos în forțele focului când se topesc metalele radiază afară, până la hotarele Cosmosului, până la hotarele spațiale ale Cosmosului, căci acestea există. Închipuți-vă puterile focului în care metalele se topesc și se volatilizează. Ceea ce se volatilizează în metal radiază afară în depărtările cosmice, dar se reîntoarce în puterile luminii și în razele de căldură și lumină. Și, întorcându-se din depărtările cosmice, ele fac din copilul care nu poate vorbi și umbla, care încă trebuie să se târască, un copil care merge în picioare. Astfel aveți curenți orientați în sus, pe care îi puteți vedea în metalele care se topesc; după ce au mers destul de departe în Cosmos, se reîntorc și constituie acele puteri care îl fac pe copil să se ridice în picioare. Ceea ce ați văzut într-unul

din aspecte regăsiți în celălalt aspect. În acest fel, aveți imaginea forțelor cosmice în mișcarea lor de urcare și coborâre, care acționează în esența cosmică, imaginea metamorfozelor, a transformărilor acestor forțe cosmice.

Dar atunci ajungeți să cunoașteți și adevăratul sens a ceea ce, în vremurile vechi, se lega cu știința de pe atunci, și anume vechile jertfe. În vechile jertfe, flacăra jertfitoare, împreună cu ceea ce ardea în ea, era ceea ce se trimitea în depărtările cosmice, la zei, pentru ca apoi să se întoarcă din nou pe Pământ pentru a acționa în lumile omenești. Vechiul înțelept-preot stătea în fața focului de jertfă, astfel orientat încât spunea: Ție, flacăară, îți dau ceea ce am aici, pe Pământ, pentru ca zeii să primească această ofrandă când se înalță fumul. Fie ca ceea ce se dezvoltă în flacăra să se transforme în binecuvântare divină dătătoare de putere creatoare și rodnică, care să coboare din nou pe Pământ!

În felul acesta vedem că spusele vechilor preoți de jertfă despre lumile suprasensibile sunt legate de tainele cosmice în miezul cărora se află omul.

Iată ce vroiam să vă spun despre natura suprasensibilă a omului, în măsura în care ea poate fi înțeleasă în mod antroposofic.

ÎN LEGĂTURĂ CU PUBLICAREA CONFERINȚELOR LUI RUDOLF STEINER

Baza științei spiritului orientată antroposofic o constituie lucrările scrise și publicate de Rudolf Steiner (1861-1925). Pe lângă aceasta, el a ținut, între 1900-1924, numeroase conferințe și cursuri, atât în fața unui public larg, cât și pentru membrii Societății teosofice, mai târziu ai Societății antroposofice. Vorbind în mod liber, el însuși a dorit inițial ca aceste conferințe să nu fie consemnate în scris, deoarece ele erau concepute drept „comunicări orale, nedestinate tiparului”. După ce însă s-au finalizat și răspândit tot mai numeroase variante incomplete și eronate după stenogramele și notițele auditorilor, s-a văzut nevoit să reglementeze problema acestora. Și a încredințat Mariei Steiner von Sivers această misiune. Ei i-a revenit sarcina de a-i desemna pe cei care au dreptul să stenografieze conferințele, de a asigura administrarea stenogramelor și revizuirea textelor pentru tipar. Din cauză că, fiind extrem de ocupat, Rudolf Steiner nu a putut corecta el însuși textele, decât în cazuri foarte rare, în privința tuturor conferințelor publicate trebuie să se țină seama de această rezervă a sa: „Va trebui să se aibă în vedere faptul că în stenogramele nerevizuite de mine se găsesc greșeli”.

În legătură cu raportul dintre conferințele pentru membri, care, la început, erau accesibile numai sub formă de manuscrise tipărite pentru uz intern, și cărțile sale, destinate publicului larg, Rudolf Steiner își exprimă punctul de vedere în lucrarea autobiografică *Mein Lebensgang (Viața mea)*, capitolul 35. Cele spuse acolo sunt valabile, în egală măsură, în ceea ce privește cursurile ținute, care se adresau unui cerc restrâns de participanți, familiarizat cu bazele științei spiritului.

După moartea Mariei Steiner (1867-1948) s-a trecut, conform indicațiilor sale, la tipărirea unei ediții a operelor complete ale lui Rudolf Steiner (Rudolf Steiner - Gesamtausgabe, GA). Volumul de față constituie o parte a acestei ediții.